

Mattiu
Nongan Hiyan Mattiu
Iratuluwiy
English: Matthew
Tok Pisin: Matyu
Nongan Imu

Nongan Hiyan Mattiu Iratuluwiy ara puk sih iho mu iyata hu puk mahaahiu (Mattiu, Mak, Luk, pe Yohanes), mepo huratiyani hu melit mepo irayah iya kili Yesu tandrohongan iro kol pwan. Puk iye ara itiyani hu melit hurayah iro mwonen Mariya imwalahiy iyata Yesu, pe titiye ara iro manau ipoo hutingundru Yesu imat. Pwen itiyaniy tehe Yesu isatine paiwe, pe itali ndramiran hu pe iyau iya kol paingan yang.

Melit sih namandran Mattiu nakipwainganiy, ara tehe toro: Yesu ara iho ndruwa melit masih mepo Ngindrai kintandrangan koluw kinna, pe yihu kantatuluwiy ita hu puk hutora Tapaniu Saken.* Ngindrai irandrangan tehe andre kipwandrisa ndramat hamou para kisa, pe kisopwat hu Yisrayel kamui kasa kili yiy, pe puk iye, ara nakipwainganiy tehe Yesu, ara yiy ndramat ara ko. Titiye soyon ita nondriya puk Mattiu iratuluwiy, ara hupwainganiy tehe nongna hu poropet mepo hu kanpohowei koluw kinna, ara irayah mannan iro mwonen lenge Yesu. Animei

---

* :: Eng: Old Testament; TP: Olpela Kontrak o Olpela Testamen

ita 1:22-23 pe 2:4-6 pe 2:14-15 pe 2:23 pe 4:13-16 pe 8:16-17 pe 12:15-21 pe 13:34-35 pe 21:2-5 pe 21:16 pe 26:24 pe 26:31 pe 26:54 pe 27:6-10.

Pe melit handra namandran puk Mattiu iwong iya aliy yi, ara kolo king Ngindrai, ndre kolo king para kol paingan yang. Nondriya mbulya Yesu, Ngindrai pakirayah king ndrokongan ata hu ndramat masih, pe inamiliy para hu ndramat masih hu koro ndruwa namiliwan.

Nongan mayimindra niwen, mepo Yesu ipohowei, ara iripo nondriya puk iye. Nongan handra niwen imu, ara ita sapta 5-7, pe itiyani nongan Yesu ipohowei iro ndritya ngondron sih. Nongan aro, ara ipwaingani kultuwayi hu ndramat, mepo huho ndruwa kultuwayi Ngindrai. Pe nongan niwen lundra, ara ita sapta 10. Pe nondriya nongan aro, ara Yesu iyki nongan iya kili ndramiran hu, iya hu melit para hu kambusiy, kiro mwonen nondriya hu lang mepo hu nakaya pohowe nongna Yesu, kiya kili hu ndramat.

Pe nongan niwen tindra, ara ita sapta 13. Yesu ipohowe hu nongan pwardritiye para kipwaingani kultuwayi kolo king Ngindrai kiya kili hu ndramat. Pe nongan niwen haandra, ara ita sapta 18. Yesu ipohowe nongan iya kultuwayi hu ndramat, para hu koro tehe ndramiran imwonen. Pe nongan niwen yimindra, ara ita sapta 24-25. Yesu iwong iya hu melit mepo andre karayah kiro mwonen Lang Nakiyahapwen.

Puk iye ara kintiyani ngala hiyeh ndrokongan iratuluwiy pwi. Hapeko ngala puk iye, ara ipa, **“Nongan Hiyah Mattiu Iratuluwiy.”** Pwen

nimmim para aliy, ara tehe Mattiu iratuluwiy,
ndramat mepo para poya takis (sapta 9:9-13).

Ngala tumbu Yesu hu

¹ Aro, ara ndromwoya ndrayer Yesu Mesayah.
Yiy, ara iyau ndrayer Tepit, pe Tepit, ara iyau
ndrayer Apraham.

² Apraham, ara tama Yisak,
pe Yisak, ara tama Yakop,
pe Yakop, ara tama Yutah, pe nalin hu.

³ Pe Yutah, ara tama Peres hilu Serah,
pe tina hilu, ara Tamar. Pe Peres, ara tama
Hesron,
pe Hesron ara tama Ram.

⁴ Pe Ram, ara tama Amminatap,
pe Amminatap, ara tama Nahson,
pe Nahson, ara tama Salmon,

⁵ pe Salmon, ara tama Powas, mepo tinan, ara
Rahap.

Pe Powas, ara tama Opet, mepo tinan ara Rut.
Pe Opet, ara tama Yessi,

⁶ pe Yessi, ara tama King Tepit.

Pe Tepit, ara tama Solomon, pe tina Solomon,
ara yiy mepo nambuyu Uriyah mamu.

⁷ Solomon, ara tama Rehopowam,
pe Rehopowam, ara tama Apiyah,
pe Apiyah, ara tama Asa.

⁸ Pe Asa, ara tama Yehosapat,
pe Yehosapat, ara tama Yehoram,
pe Yehoram, ara tama Ussayah,

⁹ pe Ussayah, ara tama Yotam,
pe Yotam, ara tama Ahas, pe Ahas ara tama
Hesekayah,

¹⁰ pe HeseKayah, ara tama Manasseh,
pe Manasseh, ara tama Amon,
pe Amon, ara tama Yosayah.

¹¹ Pe Yosayah, ara tama Yekoniyah iyapolo nalin
hu. Pe tandrohongan ara, yihu para Papi-
lon, ara huwiri hu Yisrayel huya mawen
kolo hu pe huya huro pahandra hu Pabilon.

¹² Pe iyamulan para huya huro pahandra hu
para Pabilon:

Yekoniyah, ara tama Seyaltiyel,
pe Seyaltiyel, ara tama Seruppapel,

¹³ pe Seruppapel, ara tama Apiyut,
pe Apiyut, ara tama Eliyakim,
pe Eliyakim, ara tama Asor,

¹⁴ pe Asor, ara tama Satok,
pe Satok, ara tama Akim,
pe Akim, ara tama Eliyut,

¹⁵ pe Eliyut, ara tama Eleyasar,
pe Eleyasar, ara tama Mattan,
pe Mattan, ara tama Yakop,

¹⁶ pe Yakop, ara tama Yosep. Pe Yosep, ara
nambuyu Mariya mepo imwalahiy ta Yesu,
mepo hupohowe yiy Mesayah.

¹⁷ Pwen pe ndromwoya ndraye Apraham hu
iya matne King Tepit, ara songui pe haamou. Pe
ndromwoya ndraye Tepit hu iro kili yiy pe iya
matne yihu Yisrayel huya huro pahandra hu para
Pabilon, ara songui pe haamou. Pe ndromwoya
ndraye hu mepo huya huro pahandra hu para Pa-
pilon isa matne Mesayah, ara songui pe haamou
i.

Mariya imwalahiy ta Yesu Mesayah.

¹⁸ Iye ara titiye ta Mariya imwalahiy ta Yesu Mesayah. Pe irayah toro: tina Yesu, Mariya, ara hu kansokomburani yiy pwen para kiwiri Yosep. Hapeko hilu kannu wule mapu, pe hu ndramat husa yirowei tehe Mariya mapundriyan pwen imin. Pe Mariya mapundriyan, ara iyau pwoke ta Mwoiwan Haiyan.

¹⁹ Pe Yosep, ara ndramat hamou imwonen, pe mbuwalin para kipwaingani nambuyun, pe Mariya kiwiri masirai kiya aliy kiro mbulmara hu ndramat. Pwen ilohonganiy para kitali Mariya nokule ko.

²⁰ Pwen Yosep iro lohonge ndron iya aliy, pe angelou hamou ata Yapan isarayah isa kili yiy iho nondriya nihinih, pe ipa, “Yosep, noru Tepit, wou mbuna ahandrundru para awiri Mariya kiya wum tehe nambuyum. Ahilingiy, mbunah ita ndriyan, ara Mwoiwan Haiyan iykiy.

²¹ Pe yiy andre kimwalahiy ta mbunah kamai hamou, pe andre apohowe ngalan kiya Yesu,[†] paratesah, yiy andre kisopwat ndramiran hu para hu kasa mawen hu pakut mwomwan tahu.”

²² Melit masih aro irayah mannan tehe Yapan kinpwai pwen iyau kili poropet toro:

²³ “Ahilingiy, pihindrahin hamou mepo kinna sura kamai mapu, ara andre kimwalahiy ta

---

[†] **1:21:** Iya nongna kol Hipuruw, ngalan Yesu, ara pakihisoule tehe nongan iye, Yapan ara ndramat para kisopwat hu ndramat. Pe ngalan Yesu, ara iyau nongna kol Krik. Pe iya nongna kol Hipuruw, ara ngara hu kapohowe ngalan Yosua. TP: Long tok Hibru nem Jisas em i klostu wankain olsem dispela tok, “Bikpela em i man bilong kisim bek ol manmeri.” Nem Jisas yet em i kam long tok Grik. Long tok Hibru ol i kolim olsem, Josua.

mbunah kamai hamou, pe andre kapohowe ngalan kiya Immanuwel.”[‡] Ndroiyi ngalan Immanuwel, ara ipa toro: “Ngindraï ara iripo sura tou.”

²⁴ Pwen Yosep isapoyoi, pe imbusi tesah mepo angelou ta Yapan kinpwandrandrahanïy kinna kili yiy. Pe iwiri Mariya iya seu iya nambuyun.

²⁵ Hapeko Yosep, ara kinmatin kinna sura yiy pwi, ipoo imwalahiy ta norun kamai. Pe Yosep ipohowe ngalan, ara Yesu.

2

Hu ndramat lohongai waison iro kili hu, ara husa nime Yesu

¹ Pe Mariya imwalahiy ta Yesu iro kol ngawan Petlehem, ita nondriya kol namandran hape Yutiya. Pe iro mwonen Herot iro king,^{*} hu ndramat hayah lohongai waison iro kili hu, ara huyau te kup, pe husa Yerusalem.

² Pwen husok, hupa, “King tahu Yutah mepo tinan kinmwalahiy kinnatan ara, ita aleheh? Yowu nime piriyan tan iho kup,[†] pe yowu sa, ara para kayatohun kiya kili yiy.”

[‡] **1:23:** Anime Yisayah (Isaiah) 7:14.   ^{*} **2:1:** King Herot ara iro nimnim iya kol Yutiya. Herot iro tehe king, hapeko yiy ara iro pahandra king para Rom. King ara, ara hupohowe yiy “Sisar”. TP: Dispela King Herot em i bosim Judia wantaim ol arapela distrik i stap klostu long Judia. Herot em i stap king, tasol em i stap aninit long bikpela king bilong ol Rom, em dispela king ol i kolim Sisar.
[†] **2:2:** piriyan mepo ingas; Eng: star when it rose

³ Pe iro mwonen king Herot ihilong nongan aro, pwen lohongan ara ikairut, iyapolo yihu para Yerusalem masih i.

⁴ Pwen iyoh hu pris huhohin ta hu pris masih, iyapolo hu namandran para hinuwani nongan para pwahanou, ara husa harong. Pe isok hu para hape aleheh tina Mesayah andre kimwalahiy tan.

⁵ Pwen husomwi yiy, hupa, “Yiy ita Petlehem nondriya kol namandran hape Yutiya. Poropet kintatuluwiy pwen kinna, ara ipa toro:

⁶ ‘Wawu ndramira Petlehem, tora pwan para Yutah,
wawu, mbuna akapa ndre ngala wawu pwi ita mwalinga hu kol para Yutah,
paratesah, andre pohon hamou kiyau kili wawu,
pe yiy andre kipwokarani ndramiro hu para Yisrayel.’ ”

⁷ Pwen Herot iyoh hu ndramat lohongahu wai-son para kup ara, kokohon opu, para pakipahas kiya piriya ara isarayah sehe lang ndrokonan.

⁸ Pwen ipwandrisa hu huya Petlehem pe ipwai iya kili hu, ipa, “Akaya pe akayatele nokulani mbunah ara. Pe kapa akankahi yiy pwen, pwen akasanese ndraingo. Pwen pe yo, ara andre kuya tohun kiya kili yiy i.”

⁹ Yihu hilingi nongna king ihipwen, pwen huyau. Pe piriya mepo hu kannimei ingas te kup, ara iye mu tahu ipoo iya kuw iho hape aleheh mepo mbunah ara, iro aliy.

¹⁰ Pe iro mwonen hunime piriya, ara hupwes namandran iya.

¹¹ Pwen husarayah husa seu, pe hunime mbunah iyapolo tinan Mariya, pe hutukuruhu

iya pwan, pe hutohun iya kili yiy. Pe hurehe hu ndropwahu pe huiki hu yukyuk tehe kolt, pe paura para kambusi kosumwan ngonohon layin kaliy, pe ndraikei mangonohon layin.

¹² Pwen Ngindrai ipwandrandrahani hu iho nondriya nihinih, para mbuna hu kamui kaya kili Herot. Pwen pe humui huyayau sai hasai yi, pe huya kolo hu.

Yosep hu huwop huya Yisip

¹³ Hu ndramat lohongai waison iro kili hu ara hu kannau, pwen angelou hamou ta Yapan iyarayah iya kili Yosep iho nondriya nihinih, pe ipa, “Atine, awiri mbunah kiyapolo tinan pe akawop kaya Yisip. Ayen ara, kipoo kuwong kisa kili wou, paratesah, Herot, ara andre kiten mbunah ara, para kitingundrun.”

¹⁴ Pwen pe iho makohuping opu, Yosep ihilak o, iwiri mbunah iyasura tinan, pe huyau huya Yisip.

¹⁵ Pe iya iro manau aliy ipoo Herot imat. Melit aro, irayah mannan tehe Yapan kinpwai pwen iya kili poropet toro: “Yo uyoh noru kamai isa mawen Yisip.”[‡]

¹⁶ Pwen Herot isayirowei tehe yihu ndramat lohongahu waison ara, ara hu kanpakarawani yiy. Pwen ndrinan ilokuh, pe ipwandrandrahani hu ndramat para katingundru hu mbunah kamai para nondriya kol ngawan Petlehem, mepo hayou tahu iho pahandra hayou maluwoh. Ndroiyi lohongai para Herot isok hu ndramat lohongahu waison iya sehe lang ndrokongan hunime piri, ara para pakitingundru hu mbunah

[‡] 2:15: TP: Animei ita Hoseya (Hosea) 11:1

mepo tinahu imwalahiy tahu iho nondriya lang ara.

¹⁷ Pwen sehe melit mepo Ngindrai kinpwai pwen kinna kili poropet Yeremayah, ara kintayah mannan toro:

¹⁸ “Ngasa ndriyang irayah, iyasura payandriyang namandran iya ita nondriya kol ngawan Ramah.

Rahel itarang turut iyata norun hu,
pe mbuwalin para karambumbuni yiy,
paratesah, norun hu konto pwi.”§

Yosep hu humui husa Nasaret

¹⁹ Pe Herot imat ihipwen, angelou ta Yapan iyarayah iya kili Yosep iho nondriya nihinih iro Yisip.

²⁰ Pe ipwai, ipa, “Atine, awiri mbunah kiyapolo tinan, pe akamui akaya pwene hu Yisrayel. Paratesah, hu mepo hu pakatingundru mbunah ara, ara hu kanmat.”

²¹ Pwen pe itine, iwiri mbunah iyapolo tinan pe humui huya kol namandran iya Yisrayel.

²² Hapeko Yosep, ara kinhilong tehe Arkelawus, ara iwiri ndrohonoku taman Herot pe iro king iro kol Yutiya.** Pwen pe inoh para kiya aliy. Hapeko angelou ipwandrandrahani yiy iho

---

§ 2:18: TP: Animei ita Yeremayah (Jer.) 31:15   ** 2:22: Iro mwonen Herot imat, yihu Rom hutaingani hu kol namandran masih atan mwalinga norun hu kamai. Pe Arkelawus ara irayah king para kol malkol namandran hape Samariya pe Yutiya, pe yiy iro tehe king ara hayou masongui. TP: Taim King Herot i dai, ol Rom i tilim kantri bilong en namel long ol pikinini man bilong en. Arkelawus em i kamap king bilong distrik Samariya na distrik Judia, na em i stap king inap 10-pela yia.

nondriya nihinih, pe iya kol namandran hape Kaliliyy.

²³ Pe iya pe ikuw iye kol ngawan Nasaret. Pwen pe sehe melit mepo hu poropet kanpwai, ara kintayah mannan toro: “Andre hu kapohowe yiy ndramira Nasaret.”

3

Yohanes Ndramat Para Paptais imwaniyani saya Yesu

¹ Pe iho nondriya hu lang ara, Yohanes Ndramat Para Paptais isarayah, pe iro pohowe nongan iya kili hu ndramat iro nondriya kol ndrohoyin para kol namandran hape Yutiya.

² Pe yiy iro pwai, iro pa, “Akarapaiwani ndriya wawu, paratesah, kolo king para kol paingan yang ara kinsa pakeh.”

³ Yohanes, ara yiy ndramat mepo poropet Yisayah kinwong pwen kinna tan toro:

“Ngasa mbulukoyu hamou ita yoh iya kol ndrohoyin, ita pa,

‘Karamwaniyani saya Yapan,
pe kasani meresayan kiro mwonen.’ ”

⁴ Pe koyau ta Yohanes, ara husoruwei iya yomu kamel, pe kondrei irakayani kundrayin, ara humangsanii iya kapilo mbulmwakau. Pe anandrinan ara hu kaspou pe kunan para yangiy.

⁵ Pe hu ndramat huya kili yiy ara huyau Yerusalem pe Yutiya masih, pe hu kol masih mendreheh para pakeh ndran Yortan.

⁶ Pe huya pohopoh iya hu pakut mwomwan tahu iya ngawan, pwen isumuluwani hu iya Ndran Yortan.

⁷ Hapeko iro mwonen inime hu ndramira Parisiy pe hu Satyusiy soyon husa hape aleheh mepo iro sumuluwani hu ndramat iro aliy, pwen ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu ndrayer hu mwat mapairahu! Hiyeh kinpomwane kinsa kili wawu, pe apakawop kaya mawen ndrinalokuh ta Yapan mepo itapo isa?”

⁸ Pe kapa akantapaiwani ndriya wawu ndrokonan, pwen kultuwayi wawu kipwaingani kaipisa wawu tehen aliy i.

⁹ Pe wawu mbuna akahaterena wawu pe akapa, ‘Araham ara tumbu yowu.’ Yo upwai isa kili wawu tehe, iyau kili hu pat aripo, Ngindrai ilahiy para kimbusi hu karayah hu tumbu Araham.

¹⁰ Pe semen kapereu, ara kinna pwen ita ndroiya kei, pe hu kei masih mepo hu konhoppwai hiyan pwi, ara andre katihihu kaya pwan pe kapiyani hu kaya nondriya mwan.

¹¹ Yo urupo sumuluwani wawu iya ndran, ara ipwainganiy tehe wawu kantapaiwani ndriya wawu. Hapeko ndramat hiyeh nakisa kamulan, ara pwoke tan pwokeyan pe iho hin kili yo. Pe hatna pwelekan, ara kunlahiy para kutaliy pwi. Yiy andre kisumuluwani wawu kiya Mwoiwan Haiyan pe kiya mwan.

¹² Pe yiy iya ndrohona ponokuleya wit, pe imbultuwe suweleya pwan tan ita niman, para kisuwali pwisi wit kiya mawen, pe andre kimbultani sangi wit tan, kiya nondriya kaisowan.

Hapeko pwisi wit, ara andre kitimwiy kiya mwan mepo kinoho mat pwi masih.”

Yohanes isumuluwani Yesu

¹³ Iro mwonen lang ara, Yesu iyau Kaliliyy pe iyarayah iya Ndran Yortan, para Yohanes kisumuluwani yiy.

¹⁴ Hapeko Yohanes, ara pakipa pwi kiyatan, pe ipa, “Hiyan para wou asumuluwani yo, parat-apeh pe wou apasa kili yo?”

¹⁵ Hapeko Yesu isomwi yiy, ipa; “Konan; mahapo ambusi tesah kunpwai kinsa kili wou. Talu kambusi kultuw imwonen aro, para kirayah mannan tehe Ngindrai inamiliy.” Pwen Yohanes iho ndruwa nongna Yesu.

¹⁶ Pe kinsumuluwani Yesu kinna ndran, pwen isa paingan, pe hape pwi ko, kol paingan yang, ara ite, pe inime Mwoiwa Ngindrai isa pwan mwensen tehe nombuwe pai hamou, pe iya ndrita Yesu.

¹⁷ Pe ngasa mbulukoyu hamou iyau kol paingan yang isa, ipa, “Aro, ara Noru mepo ndriyo imbuluhi yiy. Yo upwesani yiy namandran iya.”

4

Sinai inohonou Yesu

¹ Pwen iro mwonen ara, Mwoiwan Haiyan iluwani Yesu iya kol ndrohoyin, para Sinai kinohonou yiy.

² Pe Yesu, ara iyuh anandrinai iho nondriya lang mahaangui pe ping mahaangui, pwen iyamulan imundrui.

³ Pe ndramat para nohonou yiy ara isa kili yiy, pe ipa, “Kapa wou Noru Ngindrai Kamai ndrokonan, apwandrandrahani hu pat aro, pe kapaiwani hu para karayah ndrinnanohun.”

⁴ Hapeko Yesu isomwi yiy, ipa, “Pwayan kinpwai pwen kinna, ara ipa toro: ‘Taleh ta ndramat andre kinyau anandrinali o, ara pwi, hapeko ngara kawiri taleh kiya hu nongna Ngindrai masih mepo ngara kiyau pohon.’ ”

⁵ Pwen Sinai iwiri Yesu iya kol namandran haiyan, pe iyki yiy iya iro tine payandroha yumwa totohun namandran mepo paingan masih. ⁶ Pwen ipwai iya kili yiy, ipa, “Kapa wou Noru Ngindrai Kamai ndrokonan, pwen apiyani wou aya pwan. Paratesah, pwayan kinpwai pwen toro:

‘Yiy andre kipwandrandrahani hu angelou tan, pe andre hu kasopwari wou kiho nima hu, pwen pe andre antuwani ndrrikam kinna pat sih pwi yoh.’*”

⁷ Yesu isomwi yiy, ipa, “Pwayan handra yi, ara ipa toro: ‘Wou mbuna anohonou Yapan, Ngindrai atam.’†”

⁸ Pwen porosih i, Sinai iwiri yiy iya ngondron sih mepo paingan masih, pe ipwaingani hu kol namandran iya, tahu king masih kene para kol pwan masih iyapolo nonowahu.

⁹ Pe ipwai iya kili yiy, ipa, “Kapa atukuruhu kiya pwan, pe atohun kisa kili yo, pwen hu melit masih kene aro, ara andre kuiki hu kasatam.”

---

* **4:6:** TP: Anime ita Puk Waliy (Psalm) 91:1 pe 12   † **4:7:** TP: Animei ita Nongan para Pwahanou Luhin (Deuteronomy/Diuteronomi) 6:16

10 Pwen Yesu ipwai iya kili yiy, ipa, “Sinai! Aya mawen kili yo! Paratesah pwayan, ara kinpwai pwen toro: ‘Atohun kiya kili Yapan Ngindrai atam, pe aro pahandra yiy hamou opu.’‡”

11 Pwen Sinai itali Yesu, pe hu angelou husa pe husopwat yiy.

Yesu irandroiya mbulyan para pohoweya nongan

12 Pe iro mwonen Yesu ihilong tehe yihu kaniyki Yohanes kinna nondriya kou, pwen yiy imui iya kol namandran hape Kaliliyy.

13 Pwen itali Nasaret, pe iya pe ikuw iro kol ngawan Kapernawum, ita ngilse Ndran Makaiye Kaliliyy. Kapernawum, ara ita pwene hu Sepulun pe Naptali.

14 Pwen pe nongan mepo Ngindrai iwong iyau poho poropet Yisayah, ara irayah mannan, ipa toro:

15 “Yihu ndramat para pwan Sepulun pe pwan Naptali,

pe sai iya yau te ndras ngilse ndrokomatne Ndran Yortan,
yihu ndramat ara, para kol namandran hape Kaliliyy, mepo pwenehu Ndramira Lah,§—

16 yihu ndramat ara, mepo hutora lokuhan,
ara hu kannime nganan namandran.

Pe yihu hiyeh hutora lokuhan mepo hukowu ta Ngindrai,

ara nganan kinlengani hu.”**

---

‡ 4:10: TP: Animei ita Nongan para Pwahanou Luhin (Deuteronomy/Diuteronomi) 6:13 § 4:15: Eng: Gentiles ** 4:16: TP: Animei Yisayah (Isaiah) 9:1-2

¹⁷ Iro mwonen lang ara iya, Yesu ara iro pohowe nongan iya kili hu ndramat, ipa toro: “Akarapaiwani ndriya wawu, paratesah, kolo king para kol paingan yang, ara kinsa pakeh.”

Yesu iyoh ndramiran hu hayah

¹⁸ Pwen porosih aro, Yesu iro tokai pwaki Ndran Makaiye Kaliliyy, pe inime hilu ndramat malmou hilnali hilu; hamou, ara Simon, ngalan handra yi, ara Pita, pe nalin Antruw. Hilro piye kahu iya ndran makaiye, paratesah, hilu ara ndramat para poya ni.

¹⁹ Pwen Yesu ipwai iya kili hilu, ipa, “Walu kasa koho ndruwo, pe andre kuhunuwani walu para alkarayah ndramat para poya ndramat.”

²⁰ Pwen indrou pwi ko, hilu tali kahu ta hilu pe hilu ho ndruwa Yesu.

²¹ Pe Yesu iropo iya, pe inime hilu ndramat malmou hilnali hilu yi. Hilu ara NdraSepetiy malmou, Yamis pe nalin Yohanes. Hiluro nondriya ndroi hakou iyapolo tama hilu Sepetiy, pe huro soro hu kahu tahu. Pwen Yesu iyoh hilu,

²² pe hape pwi ko, hilu tali tama hilu pe ndroi, pe hilu ho ndruwa Yesu.

Yesu Isopwoyani Hu Ndramat Mepo Humwa

²³ Yesu iya yau nondriya kol namandran hape Kaliliyy, pe iro hinuwani hu ndramat iro hu yumwa mbultere tahu Yuta, pe iro pohowe nongan hiyan para kolo king Ngindrai. Pe isopwoyani hu ndramat masih humwa iya hu mwamwa handra-handra, pe hu masih hiyeh humbuyei.

²⁴ Pwen nola Yesu, ara ingau iya kol Siriya masih, pe hu ndramat huwiri hu mepo humwa

iya mwamwa handra-handra, pe hu mepo huro nondriya ngandran, pe hu mepo payit isilihuhu masih, pe hu mepo melit ngara kilowayani hu, pe hu mepo mandrahu imat, ara hu masih kene husa kili Yesu pe isopwoyani hu.

²⁵ Pe hu ndramat soyo-soyon iya para Kaliliyy, pe para kol namandran hape Tekapolis, pe para Yerusalem, pe Yutiya, pe hu kol hora haroh para Ndran Yortan, ara huho ndruwa Yesu.

5

Nongan iwong iya Lomwes

¹ Pwen iro mwonen Yesu inime hu ndramat soyo-soyon iya husa mbultere hu, pwen iya paingan ngondron sih, pe impwan aliy. Pe ndramiran hu husa kili yiy.

² Pe ihinuwani hu, ipa toro:

³ “Lomwes ita kili hu mepo tanahu tehe menmenahu pwi iya melit para mwoiwahu, paratesah, kolo king para kol paingan yang, ara atahu.

⁴ Lomwes ita kili hu mepo hutora tang iya payandriyang, paratesah, Ngindrai andre kiram-bumbuni hu.

⁵ Lomwes ita kili hu mepo huiki hu huya pwan, paratesah, andre hu kawiri kol pwan masih kiya mbukenan hu.

⁶ Lomwes ita kili hu mepo hu mundrui pe koyu hu isapak iya kultuw imwonen, paratesah, andre Ngindrai kimbusiy pe hu kahamosuhu.

⁷ Lomwes ita kili hu mepo koyuhu ngara kisikirani hu ndramat,

paratesah, Ngindrai andre koyun kisikirani hu.

⁸ Lomwes ita kili hu hiyeh ndriyahu howen, paratesah, andre yihu kanime Ngindrai.

⁹ Lomwes ita kili hu mepo hu ngara karamwanye mwalinga hu ndramat para ndriya wayis kirayah, paratesah, Ngindrai andre kiyoh hu norunhu.

¹⁰ Lomwes ita kili hu mepo humbusi kultuw im-wonen pe hu ndramat ngara karandroyani hu kiya aliy, paratesah, kolo king para kol paingan yang, ara atahu.

¹¹ Lomwes ita kili wawu hiyeh wawu topo kili yo, pe, tunan ara ko, pwen hu ndramat ngara kapwasimiri wawu, pe karandroyani wawu, pe karasusut hu nongan pwasoyou handra-handra pwassin kisa kili wawu.

¹² Akapwes, pe pwesai ara kiro manau, paratesah, kenne wawu namandran iya, ara ita kol paingan yang. Paratesah, yihu kantandroyani hu poropet huho mu kili wawu tehen aliy i.

Ndras pe ngana wawu

¹³ Wawu, ara tehe ndras para kanyai iripo kol pwan. Hapeko kapa ndras kankanan kiya pwi, pwen tehen tapeh pe andre kanan kimui paiwe? Ndras tehen tora, ara mbulyan pwi, andre hu ndramat karahaliy kiya ngawan, pe andre hu kangastoro kiya ndritan.

¹⁴ Wawu, ara tehe ngana kol pwan. Akalohon-ganiy, wawu, ara tehe kol hakol namandran ita

ndrita ngondron sih, mepo kinlahiy para kikohon pwi.

¹⁵ Pe hu ndramat konho tolmwani paisui pe kaikiy kiro pahandra pwelekei, ara pwi, andre hu kaikiy kiro tine kakan, pe paisui ara, nganan andre kilengani hu ndramat masih tora nondriya seu.

¹⁶ Pwen tehen tora kopu, akapwaingani ngana wawu kilenganiy kiro mbulmara hu ndramat, pe andre hu kanime kultuw hiyan tawawu, pe hu kahari Tama wawu iyera kol paingan yang.

Yesu isa, ara para kimbusi nongan para pwahanou kirayah mannan

¹⁷ Pe wawu mbuna akapa ndre yo usa, ara para kurapiyani nongan para pwahanou, pe nongan atahu poropet. Yo kunsu, ara para kurapiyani nongan para pwahanou pwi yoh, hapeko usa, ara para kumbusiy kirayah mannan.

¹⁸ Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, konan kapa kol paingan yang pe kol pwan kimun, hapeko hape nongan sahin para nongan para pwahanou, ara andre kinimun pwi. Pe hape ngana nongan hu kantatuluwiy, ara andre kinna yohun pwi, kipoo hu melit masih karayah mannan.

¹⁹ Pe kapa ndramat hamou kindrihisani nongan hape mendreheh para nongan para pwahanou aro, pe kihinuwani hu ndramat hayah pe hu kambusiy ihisoule ko tehe imbusiy, pwen ndramat ara, ngalan andre kiya mendreheh masih kiro nondriya kolo king para kol paingan yang. Hapeko kapa hiyeh kiro tokuyani hu nongan para pwahanou pe kiro hinuwani hu

ndramat kiya aliy, andre ngalan kiyahin kiya namandran masih kiro kolo king para kol paingan yang.

²⁰ Pwen tehen tora ko upwai isa kili wawu, kapa kultuwayi wawu imwonen kintamwaitini kultuwayi hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe hu Parisiy pwi, ara andre wawu kanlahiy para akaya nondriya kolo king para kol paingan yang pwi.

Lohongai para mbuna atingundru ndramat

²¹ Wawu kanhilingiy tehe nongan para pwahanou kinpwai pwen kinna kili hu tumbu wawu hu koluw kinna, ipa toro: ‘Mbuna atingundru ndramat kimat, pe kapa hiyeh kitingundru ndramat hamou kimat, ara andre kiro tine nongan.’

²² Hapeko upwai isa kili wawu: kapa ndramat hamou ndrinan kilokuh kiyata nalin, yiy andre kiro tine nongan. Pe ndramat hiyeh kipwati nalin, pe kipwai, kipa, ‘Lohongam pwi!’, ara andre kiro tine mbulmara hu Sanhetrin.* Pe ndramat hiyeh kipwai kiya kili ndramat hamou, kipa, ‘Wou tehe ngou!’ ara pakeh nakiya nondriya kol mwomwan mepo mwan ita yat aliy.

²³ Tehen tora ko, kapa wou nayaiki yukyuk tam kiya pere tuntun, pe alohonganiy tehe mwalinga walu nalim ita,

²⁴ pwen atali yukyuk tam kiye ndron ngilse pere tuntun, pe amui aya kili nalim pe alka-ramwanye walu kimu na. Pwen amui aya pe ayaiki yukyuk tam.

---

* **5:22:** Yihu Sanhetrin ara yihu poh huhohin iyata hu Yutah masih. Pe yihu ara humu iya tamwanye, pe nongan para pwahanou.

²⁵ Kapa ndramat hamou kirakokowai kiyapolo wou pe pakiyki wou kiya nongan, ara mawalu koho ndron sai, pwen ahaleh pe aramwanye kiyasura yiy. Matisan ndramat ara, kiyki wou kiya nima ndramat para tamwanye, pe ndramat para tamwanye kiyki wou kiya kili makundrayin, pe makundrayin kipiyanu wou aya nondriya kou.

²⁶ Upwai ndrokonan isa kili wou, tehe wou andre ansa ngawan nondriya kou pwi, kipoo aiki sombule pat masih mepo hu kanpwai kinsa kili wou para aikiy.

Lohongai para pilah

²⁷ Wawu kanhilingiy tehe nongan para pwanou kinpwai pwen kinna, ipa toro: 'Mbuna apo pilah.'[†]

²⁸ Hapeko yo upwai isa kili wawu toro: Kapa kamai hamou kinime pihin hamou, pe lohongan inamiliy para kipo memeng kiyapolo yiy, ara kamai ara kinpo pilah pwen kinna lohongan.

²⁹ Pwen pe kapa maram mot kimbusi wou pe ayos aya pakut mwomwan, ara hiyan para atangihiy, pe apiyanu kiyau. Kapa sangim hape kitali nombuwem, ara mwomwan, hapeko kapa nombuwem masih hu kapiyanu kiya nondriya ngat mepo mwan itayat aliy, ara mwomwan masih.

³⁰ Pe kapa nimam mot kimbusi wou ayos aya pakut mwomwan, ara hiyan para asondritiy pe apiyanu kiyau. Kapa sangim hape kitali

---

[†] 5:27: Rakuhuye (Exodus) 20:14

nombuwem, ara mwomwan, hapeko kapa nombuwem masih hu kapiyaniy kiya nondriya ngat mepo mwan itayat aliy, ara mwomwan masih.

Lohongai para yesou imut

³¹ Nongan para pwahanou, kinpa toro: ‘Kapa sehe ndramat pakitali nambuyun kiyau, hiyan para kiratuluwi nongan para yesou kimut, pe kiykiy kiya kili nambuyun.’[‡]

³² Hapeko upwai isa kili wawu: sehe ndramat mepo kitali nambuyun, pe pihin tan kinpo pilah pwi, pwen ndramat ara, ara indrihisani nongan para pwahanou para yesou. Paratesah, kapa pihin tan kiya wiri kamai hamou, pwen pihin ara, ara ipo pilah. Pe kamai hiyeh kiyesou kiya kili pihin hamou i, mepo nambuyun kintali yiy, ara indrihisani nongan para pwahanou para yesou, pe ipo pilah i.

Lohongai para tandrangan

³³ Wawu kanhilingiy tehe nongan para pwahanou kinpwai pwen kinna kili hu tumbu wawu hu koluw kinna, ipa toro yi: ‘Mbuna akarandrangan kiya paingan, pe kiyamulan akanto ndruwa nongna wawu pwi; hapeko akaro ndruwa tesah mepo akantandrangan pwen kinna kili Yapan.’

³⁴ Hapeko upwai isa kili wawu: wawu mbuna akarandrangan; mbuna akarandrangan kiya kol paingan yang para kipwokeyani nongna wawu, paratesah, kol paingan yang, ara ndrohonoku pwanpwan ta King Ngindrai.

[‡] 5:31: Pwahanou Luhin (Deuteronomy/Diuteronomi) 24:1

³⁵ Pe wawu mbuna akarandrangan kiya kol pwan para kipwokeyani nongna wawu, paratesah, kol pwan, ara ndrohonoku ndrika Ngindrai. Pe wawu mbuna akarandrangan kiya Yerusalem para kipwokeyani nongna wawu, paratesah, Yerusalem, ara kol namandran ata King Naman-dran Masih.

³⁶ Pe wawu mbuna akarandrangan kiya paya wawu para kipwokeyani nongna wawu, paratesah, wawu kanlahiy para kambusi kompaya wawu kirayah kolou ndre lokuran, ara pwi.

³⁷ Pe kapa akasomwiy ndrokonan, pwen akasomwiy, pe akapa pwi, ara pwi. Pe tesah wawu pakapo suran kiramwaitini nongan aro, ara iyau kili Sinai.

Lohongai para mbuna akapo soiwi mwomwan ta hamou

³⁸ Wawu kanhilingiy tehe nongan para pwanou kinpwai pwen kinna, ipa toro: 'Kapa hamou kirapwasingi mara hamou, ara wawu karapwasingi maran i, pe kapa hamou kira-nonoke yaha hamou, ara wawu karanonoke yahan i.'

³⁹ Hapeko upwai isa kili wawu: wawu mbuna akapo soiwi mwomwan ta hu ndramat mepo humwisnani wawu. Pe kapa hiyeh kihisuli kaipam mot, pwen apaiwani haroh i kiya kili yiy.

⁴⁰ Pe kapa ndramat hamou pakiwiri wou oro tine nongan para kiwiri koiwem, ara atali ndroham kiya suran i.

⁴¹ Pe kapa ndramat hamou kirakekeyani wou para arakai sura yiy ndrohonga kilomita[§] sih,

---

§ 5:41: Eng: one mile

ara arakai aya sura yiy kiropo kiya manau kiya ndrohonga kilomita maluwoh.

⁴² Pe kapa hiyeh kisok wou kiya melit handra, ara aikiy. Pe hiyeh pakisa popo kili wou, ara mbuna apa pwi kiyatan.

Lohongai para ndriya wawu kimbuluhi hu hiyeh mepo humwisnani wawu

⁴³ Wawu kanhilingiy tehe nongan para pwanou kinpwai pwen kinna, ipa toro: 'Ndriyam kimbuluhi hiyeh para pakeh kili wou,** pe amwisnani yoyou atam mepo imwisnani wou.'

⁴⁴ Hapeko upwai isa kili wawu: ndriya wawu kimbuluhi hu hiyeh mepo humwisnani†† wawu, pe akatohun kiya kili Ngindrai, para Ngindrai kitoholi hu hiyeh mepo hu tandroyani wawu.

⁴⁵ Pwen andre wawu karayah noru Tama wawu iyera kol paingan yang. Paratesah, yiy imbusi mwandrai tan ingas pe nganan ilengani hu ndramat hurakultuw mwomwan, pe hu ndramat hurakultuw hiyan kene; pe imbusiy pe mbulou indrut iya kili hu ndramat imwonen, pe hu ndramat kanmwonen pwi.

⁴⁶ Pe kapa ndriya wawu kimbuluhi hu mepo ndriyahu imbuluhi wawu, pwen andre akawiri kenne wawu tapeh? Hu ndramat para poya takis, ara hu ngara kambusi kultuw tehen tora yi.

⁴⁷ Pe kapa wawu karawulohani nali wawu hu kopu, pwen tesah wawu tora mbusiy, ara andre kiramwaitini hu hayah tapeh? Hu ndramat

---

** **5:43:** Mbulya Hu Pris (Leviticus) 19:18 †† **5:44:** Hu hiyeh huratuluwi nongan isa mulan, ara hupa, 'Atoholi hiyeh mepo iten anam, pe ambusi hiyan kiya kili hiyeh imwisnani wou.'

tanahu ta Yapan pwi, ara ngara hu kambusiy tehen aliy i, ndre?

⁴⁸ Pwen pe wawu koro mwonen masih tehe Tama wawu iyera kol paingan yang, ara yiy imwonen masih.

6

Lohongai para yukyuk iya kili hu hiyeh mepo hundoisiy

¹ Mara wawu kiro, wawu mbuna akapwaingani hu kultuwayi wawu imwonen kiya mbulmara hu ndramat para hu kanimei. Kapa wawu kambusiy tehen tora, pwen andre wawu kanwiri kenne wawu ita kili Tama wawu iyera kol paingan yang, ara pwi.

² Pwen pe kiro mwonen naiki yukyuk kiya kili hu hiyeh mepo hundoisiy, ara mbuna apwandrisa hamou kirandrah kimu, para kipwaingani tesah nambusiy, tehe hu ndramat para pwan-drاندraman ngara hu kambusiy kiro nondriya hu yumwa mbultere, pe hu sai para hu ndramat kasikiye hu. Upwai ndrokonan isa kili wawu, hu ndramat tehen tora, ara kennehu, hu kanwiri topwei.

³ Hapeko kiro mwonen naiki yukyuk kiya kili hu hiyeh mepo hundoisiy, ara nimam kamou mbuna kipahasani tesah nimam mot ita mbusiy.

⁴ Pe tesah naikiy, ara aikiy kokohe ko. Pwen Tamam andre kinime tesah aikiy kokohe, pwen andre kiyki kennem.

Lohongai para totohun

⁵ Pe kiro mwonen wawu nakatohun, ara wawu mbuna akambusiy tehe hu ndramat para pwan-drاندraman ngara kambusiy. Paratesah, yihu namiliy para hu koro tine nondriya hu yumwa mbuletere, ndre koro tine ngilse hu payango sai, pe katohun, para hu ndramat kanime hu pe kasikiye hu. Upwai ndrokonan isa kili wawu, hu ndramat tehen tora, ara kennehu hu kanwiriy topwei.

⁶ Hapeko kiro mwonen wou natohun, ara asong aya nondriya suwem sahin, pe awari papai, pe atohun kiya kili Tamam kokohe ko. Pwen Tamam kinime tesah ambusiy kokohe, pe andre kiyki kennem.

⁷ Pe kiro mwonen wawu nakatohun, ara wawu mbuna akapwasosohou o mwaihei, tehe hu ndramat tanahu ta Yapan pwi, paratesah, hupa ndre kapa hu kawong soyon, pwen andre Ngindrai kihilingi hu.

⁸ Pwen pe wawu mbuna akarayah tehe yihu, paratesah, mapu akansok Tama wawu, ara kin-pahasani tesah wawu ndroisiy.

⁹ Pwen pe akatohun toro:
Tama yowu ayera kol paingan yang,
Ngalam ara haiyan.

¹⁰ Yowu tohun tehe kultuwayi kolo king tam kisa yelan,
pe namiliyam pwokeyan kirayah mannan kiro kol pwan,
kihisoule ko tehe ita kol paingan yang.

¹¹ Lang nepo ahang yowu anandrinai, anowu para lang sih tehe sih.

¹² Pe atali hu pakut mwomwan towu,

tehe yowu ngara katali hu pakut mwomwan tahu ndramat mepo hu ngara kambusi pakut mwomwan kisa kili yowu.

- 13 Pe mbuna aluwani yowu kaya nondriya no-honou, hapeko asopwat yowu kasa mawen kili Sinai.* Paratesah, kolo king, pe pwoke namandran, iyapolo nonowa nganam, ara masih atam, pe andre kinto-kinto. Ndrokonan.

14 Akahilingiy, kapa wawu katali pakut mwomwan tahu hiyeh mepo humbusi pakut mwomwan isa kili wawu, pwen andre Tama wawu iyera kol paingan yang, ara andre kitali hu pakut mwomwan tawawu yi.

15 Hapeko kapa wawu kantali hu pakut mwomwan tahu ndramat pwi, pwen Tama wawu iyera kol paingan yang, ara andre kintali hu pakut mwomwan ta wawu pwi yi.

Lohongai para kayuh anandrinai

16 Kiro mwonen wawu pakayuh anandrinai, ara mbulmara wawu mbuna kilomwa, tehe hu ndramat para pwandrandraman ngara kambusiy. Yihu ngara kambusi mbulmarahu kilomwa, para kiyinganiy kiya kili hu ndramat, para hu kanimei tehe yihu, ara huro yuh anandrinai.

---

* **6:13:** Yihu ndramat hayah para tapaiwani nongna kol, ara hupa ndre nongan sahin iye 'Paratesah, kolo king, pe pwoke, iyapolo nonowa nganam, ara masih atam, pe andre kinto-kinto. Ndrokonan.', ara Mattiu kintatuluwiy pwi. Hapeko iyamulan, hamou isa ratuluwi sura nongan aro.

Upwai ndrokonan isa kili wawu, kennehu, ara hu kanwiri topwei.

¹⁷ Hapeko kiro mwonen wou apayuh anandri-nai, ara atumwi ndrai kei kiya payam, pe asingani mbulmaram.

¹⁸ Pwen tehen tora ko, andre anpwainganiy kinna kili hu ndramat tehe wou oro yuh anandri-nai, ara pwi. Hapeko Tamam mepo anho nime yiy pwi, ara yiy hamou opu andre kipahasaniy. Pe Tamam, ara ita nime tesah ata mbusi kokohe, pwen andre kiyki kennem.

Wawu karawurani hu melit lahayan kenen namandran para kol paingan yang

¹⁹ Pe wawu mbuna akarawurani hu melit lahayan kenen namandran para kol pwan, mepo yih andre kiyni hu, pe andre hu kamwiyih kaya mwomwan masih, pe hu ndramat para pahana, ara andre hu katumbuwe papai, pe hu kaya pe hu kapahanowei.

²⁰ Hapeko wawu karawurani hu melit lahayan kenen namandran para kol paingan yang, mepo selei kinwenei para kiseleyaniy pwi, pe ngara hu konho muyih pwi, pe hu ndramat para pahana hu kanwenei para katumbuwe papai, pe kaya pahanowe hu pwi.

²¹ Paratesah, hape aleheh mepo menmena wawu mwayih ita aliy, ara ndriya wawu andre kiro aliy yi.

²² Mara ndramat ara tehe paisui para nombuwe ndramat. Kapa maram kiro hiyan, ara nombuwem masih andre kipep kiya nganan.

²³ Hapeko kapa maram kiro mwomwan, pwen andre nombuwem masih kilokuh topwei. Pe

kapa nganan ita nondriyam kilokuh, pwen lokuhan ara, ara namandran iya, ita kili wou!

²⁴ Ndramat hamou kinlahiy kiro pwandrendres ta hilu namandran malmou, ara pwi. Yiy andre kihimwisnani hamou pe kinamili hamou, ndre andre welen kiso kiyata hamou, pe welen kimai kiyata hamou. Wawu kanlahiy para karayah pwandrendres ta Ngindrai, pe pwandrendres para menmena kol pwan kene, ara pwi.

Mbuna akalohonge soyon

²⁵ Pwen tehen tora ko, upwai isa kili wawu, lohonga wawu mbuna kimwa kiya mipwan tawawu; kiya tesah wawu andre kayan, ndre kiya tesah wawu andre kayin; ndre nombuwe wawu, kiya tesah wawu nakasuluye wawu kiya aliy. Mwoiwa wawu, ara iramwaitini anandrinai, pe nombuwe wawu, ara iramwaitini koyau, ndre?

²⁶ Akayirowe hu norukan hu hora woh yang, yihu konhohas, pe hu konhopo anandrinai pwi, pe hu konho mbultere anandrinai kinna kaisowa hu pwi yi, hapeko Tama wawu iyera kol paingan yang, ngara kihang hu anandrinai. Pe wawu ndramat, ara wawu ho hin iya, iyata hu norukan, ndre?

²⁷ Hiyeh tawawu kapa lohongan kimwa, ara ilahiy para kiposura lenge mwoiwan kiya niwen hape?

²⁸ Pe paratapeh lohonga wawu imwa iya koyau? Akayirowe hu nonou hu tora lek piyang tapeh. Yihu konhopo mbulen pwi, pe hu konho mangse koiwehu pwi.

²⁹ Hapeko upwai isa kili wawu, tehe nowiya nosa Solomon masih lahayana iya, ara kintamwawu-tini lahayana hu nonou iye pwi yoh.

³⁰ Pwen kapa Ngindrai ngara kinowi hu ndromwindriu para piyang tehen tora, mepo topo lang nepo ko, pe kiya moh, ara andre kapiyani hu kaya nondriya mwan, pwen wawu pahasaniy ndrokongan tehe Ngindrai andre kinowi wawu kiramwaitini nowiya hu nonou ara, ndre? Wawu tana wawu tehe ara ndrokongan, konan kapa wawu tora pwotisingi lohonga wawu hape kopu.

³¹ Pe lohonga wawu mbuna kimwa, pe akapa, ‘Andre yowu kaini tesah?’ ndre ‘Andre yowu kaimwi tesah?’ ndre ‘Andre yowu kasuluye yowu kiya tesah?’

³² Yihu ndramat mepo hukowu ta Ngindrai, ara yihu ngara kanimanga hu melit masih tehen tora. Hapeko melit masih wawu ndroisiy, ara Tama wawu para kol paingan yang kinpahasaniy pwen.

³³ Hapeko wawu katele kolo king Ngindrai kimu, pe kiyasura kultuwayin imwonen, pwen hu melit masih kene aro, ara andre kihang wawu yi.

³⁴ Pwen tehen tora ko, lohonga wawu mbuna kimwa kiya tesah para moh, paratesah, lohongai para moh, ara ita lang moh. Lang sih-sih, ara ma nopwaran para aliy.

7

Mbuna akaratusut nongan kiya kili hu ndramat

¹ Wawu mbuna akararusut nongan kiya kili hu ndramat, pwen pe andre Ngindrai kintarusut nongan kimui tehen aliy opu kisa kili wawu pwi.

² Paratesah, Ngindrai andre kirususut nongan kisa kili wawu, ara andre kihisoule ko, tehe wawu ngara kararusut nongan kiya kili hu ndramat. Pe sehe nongan pwahanou ngara apiyaniy kiya kili hu ndramat, ara andre Ngindrai kipiyan nongan ara ko, kimui kisa kili wawu yi.

³ Paratesah, pe ngara aro nime konu kei hape ita mara nalim hamou, pe akowu tehe kei hamwat ita maram?

⁴ Tehen tapeh apa pwai kiya kili nalim, apa, 'Nakute konu kei ita maram,' hapeko akowu tehe kei hamwat ita maram mbukenam?

⁵ Wou ndramat para pwandrandraman! Wou ate kei hamwat ita maram kiyau kimu na, kihipwen, pwen andre alahiy para atuluwani nokulani konu kei ata nalim, pe atei.

⁶ Pe wawu mbuna akaiki hu memelit haiyan kiya kili hu mwi. Pe wawu mbuna akapiyani hu sowiy lahayen* tawawu, kiya kili hu puw. Kapa akambusiy tehen tora, matisan hu kangastoro ndrita hu melit ara, pe karahatuwe hu, pe andre hu kapaiwani hu, pe kawisi wawu pe karamumuruwe wawu.

Akasok pe akaten pe akaralikiri

⁷ Akasok pe andre kaikiy kisata wawu, akaten pe andre akaya kahiy, akaralikiri papai pe andre papai kite kisa kili wawu.

---

* 7:6: Eng: pearls

⁸ Paratesah, hiyeh kisok, ara andre kiwiry, pe hiyeh kiten, ara andre kiya kahiy, pe hiyeh kiralikiri papai, ara andre papai kite kiya kili yiy.

⁹ Hiyeh tawawu, kapa norun kisok ndri-nanohun, andre kihang yiy pat sih? Pwi yoh.

¹⁰ Pe kapa kisok ni hamou, andre kihang yiy mwat hamou? Pwi yoh!

¹¹ Pe kapa wawu tana wawu topwei para wawu kaiki hu yukyuk mwayih kiya kili noru wawu hu, konan wawu ndramat ngara kambusi kultuw mwomwan, pwen tehen tora ko, Tama wawu ita kol paingan yang, ara andre kihang hu yukyuk hiyan kiramwaitini hu melit hiyan ta wawu, kiya kili hu mepo hu ngara kasok yiy!

¹² Pwen pe sehe kultuw wawu namiliy para hu ndramat kambusiy kisa kili wawu, hu kultuw tehen tora ko, ara wawu kambusiy kiya kili hu. Pe iye ara ndroiya nongan para pwahanou, pe ndroiya nongna hu poropet.

Karam indrupep pe karam maihan

¹³ Akasong akaya karam indrupep. Paratesah, karam para sai iyapwen te kol mepo hu ndramat andre kawiri ngandran kinto-kinto, ara maihan, pe sayan, ara waison; pe hu ndramat soyon, ara ngara hu kayasong aliy.

¹⁴ Hapeko karam para sai iyapwen te kol para taleh, ara indrupep, pe sayan ara ngandrahan; pe hu ndramat noye kopu, ngara hu kayasong aliy.

Kei pe mbuwan

¹⁵ Pe mara wawu kiro ta hu poropet pwasoyou. Yihu andre karapihiye hu tehe hu sipsip, pe

kasa kili wawu; hapeko ndrokongan para aliy, nondriyahu, ara tehe hu mwiyy puyap.

¹⁶ Wawu andre kayirowe hu, ara kiya kultuwayihu. Yihu ndramat konoho rih mbuwa ndrinai kiho porokulun, ndre konoho rih sakei kiho poropalan, ara pwi.

¹⁷ Pwen tehen tora ko, kei masih hiyan, ara huppwai pe sangihu hiyan. Pe kei masih mwomwan, ara huppwai pe sangihu mwomwan.

¹⁸ Kei hiyan kinohoppwai pe sangin mwomwan, ara pwi. Pe kei mwomwan kinohoppwai pe sangin hiyan, ara pwi.

¹⁹ Pe hu kei masih mepo hu konhoppwai hiyan pwi, ara andre katihihu pe kapiyani hu kaya nondriya mwan.

²⁰ Pwen tehen tora ko, andre akayirowe hu poropet kwasoyou, ara kiyau kultuwayihu ko.

²¹ Wawu mbuna akapa ndre hu mepo hu ngara kayoh yo: 'Yapan, Yapan,' ara andre hu kasong kaya kolo king para kol paingan yang. Pwi yoh! Hapeko hu ndramat mepo ngara hu koro ndruwa namiliwa Tomo ita kol paingan yang, ara yihu kopu andre kasong kaya aliy.

²² Pwen kiro mwonen lenge tamwane, hu ndramat soyon, ara andre hu kapwai, kapa toro: 'Yapan, Yapan, iyau ngalam, yowu wong tehe hu poropet; pe iyau ngalam, yowu rapiyani hu payit; pe iyau ngalam, yowu mbusi hu ndraikiya pwoke soyon.'

²³ Pwen andre kupwai ngawan kiya kili hu, kupa toro: 'Yo ukowu ta wawu. Wawu ndramat para takultuw mwomwan, akaya mawen kili yo!'

Ndramat lohongan waison para puliya seu, pe ndramat lohongan waison pwi para puliya seu

²⁴ Pwen tehen tora ko, hiyeh ihilingi nongno pe itokuyaniy, ara tehe ndramat mepo lohongan waison pe ipuli suwen iro ndrita pat.

²⁵ Pe mbulou indrut, pe ndran irah, pe nohai imum pwokeyan pe iyahawan iya seu, hapeko seu kiniwuh pwi, paratesah, isoye ngara ndruw para seu tan iya mbulun iya, pe iro ndrita pat.

²⁶ Hapeko hiyeh mepo ihilingi nongno, pe kintokuyaniy pwi, ara yiy tehe ndramat mepo lohongan waison pwi, pe ipuli suwen iro ndrita kolkolai.

²⁷ Pe mbulou indrut, pe ndran irah, pe nohai imum iya pwokeyan pe iyahawan iya seu, pe seu iwuh pe imaloixe masih.”

²⁸ Pe iro mwonen Yesu iwong hu nongan aro ihipwen, hu ndramat soyon mepo huro hilingi yiy, ara hulohonge ndrit iya hinonou tan.

²⁹ Paratesah, kinwong tehe ndramat hamou para hinuwani nongan para pwahanou tahu pwi, hapeko iro wong tehe ndramat mepo nongnan nopwaran.

8

Ndramat hamou mwamwa kawa iro kili yiy

¹ Pwen iro mwonen Yesu itali ngondron, pe ilai isa pwan, ara hu ndramat soyo-soyon iya huhu ndruwan.*

² Pe ndramat hamou mwamwa kawa iro kili yiy, ara isa pe itukuruhu iro mbulmaran, pe ipa,

---

* **8:1:** Anime nongan ita Mattiu 5:1; TP: Lukim tok i stap long Mattiu 5:1

“Yapan, kapa welem kiso, alahiy para ambusi yo kurayah howen kiya mbulmara Ngindrai.”†

³ Pwen Yesu niman iyah iya, pe iyahatek iyatan, pe ipa, “Wele iso. Arayah howen!” Pwen hape pwi ko, mwamwa kawa mepo iro kili ndramat ara, ara itali yiy.‡

⁴ Pwen Yesu ipwai iya kili yiy, ipa, “Mbuna aya nese ndrainga hamou, hapeko aya yingani wou aya kili pris, para kitimwi yukyuk mepo Mose kinpwandrandrahaniy para arayah howen kiya mbulmara Ngindrai. Pe andre kirayah tehe

---

† **8:2:** Yihu para Yutah, nongan pwahanou tahu ipa, kapa ndramat hamou mwamwa kawa, ndre hu neken handra-handra kiro kili yiy, ara kinto hiyan kinna mbulmara Ngindrai pwi. Pe kapa mwamwa tan ara kihipwen, pwen andre kiya nime pris hamou. Pe kapa pris kinimei tehe yiy kinna hiyan, ara andre yiy kipa, ndramat iye, ara kintayah howen kinna mbulmara Ngindrai. Animei ita Mbulya Hu Pris (Leviticus) 13:14; TP: Ol Juda i gat lo i tok, sapos wanpela man o meri i gat sik lepra o kain sik olsem, em i kamap doti long ai bilong God. Na taim em i ting dispela sik bilong en i pinis, orait em i mas i go lukim ol pris. Na sapos ol pris i lukim em i orait pinis, bai ol i tok, dispela man o meri i kamap klin pinis long ai bilong God. Lukim Wok Pris 13:14. ‡ **8:3:** Nongan para pwahanou tahu Yutah ara ipa toro, kapa aiki nimam kiya kili ndramat mepo mwamwa kawa iro kili yiy, ara wou i, andre arayah mwomwan kiya mbulmara Ngindrai. Hapeko iro mwonen Yesu iyki niman iyahatek iya kili ndramat ara, ara yiy mbukenan kintayah mwomwan pwi. Yiy isopwoyoni mwamwa ata ndramat ara ihipwen, pe ndramat ara irayah howen; TP: Wanpela lo bilong ol Juda i tok olsem, sapos yu putim han long man i gat sik lepra, bai yu tu yu kamap doti long ai bilong God. Tasol taim Jisas i putim han long dispela man em yet i no kamap doti. Nogat. Em i mekim sik bilong dispela man i pinis, na man i kamap klin.

tiyeyam kiya kili hu pris.”§

Lohongai ndrision ata namandran tahu ndram

⁵ Pe iro mwonen Yesu iya nondriya kol ngawan Kapernawum, ndram hamou mepo ihohin tahu ndram masangat,** ara isa kili yiy pe isok Yesu para kisopwat yiy.

⁶ Pe ipa, “Yapan, ndramat para poya mbulyo ara mandran kinmat, pe iyera seu, pe ita nondriya ngandran namandran.”

⁷ Pe Yesu ipwai iya kili ndramat ihohin iyata hu ndram masangat ara, ipa, “Andre kuya pe kusopwoyani yiy.”††

⁸ Pe ndramat ihohin tahu ndram, ara isomwiy, ipa, “O Yapan, toimwam. Mbuna ambusi wou angandrah. Yo kunna hiyan para alahi asa nondriya suwe pwi. Hapeko hiyan para apwatisingi nongan opu, pe ndramat para poya mbulyo, andre kirayah hiyan.

⁹ Upwai tehen toro, paratesah, yo ara ndramat hamou uta pahandra namandran hamou ihohin isato, pe hu ndram hayah topo pahandro yi. Kapa

---

§ 8:4: Eng: priest ** 8:5: Eng: centurion; TP: kepten bilong 100 soldia †† 8:7: Yihu ndramira Yutah, ara yihu konhopo kanna suwe hu Ndrāmira Lah pwi, paratesah, hupa matisan hu kaya pe hu karayah mwomwan kiya mbulmara Ngindrai. Anime Aposel 10:28. Hapeko Yesu ara lohongan kinimwa kinna lohongai ara pwi. Yiy ara ipa andre kiya nondriya seu ata ndramira Rom ara; TP: Ol Juda i no save go long haus bilong ol man bilong ol arapela lain, long wanem, ol i ting dispela bai i mekim ol i kamap doti long ai bilong God. Lukim Aposel 10:28. Tasol Jisas i no wari long dispela. Nogat. Em i tok olsem em bai i go long haus bilong dispela man bilong Rom.

kupwai kiya kili hamou, kupa, ‘Aya,’ pwen andre kiya; pe kapa kupwai kiya kili hamou yoro, kupa, ‘Asa,’ pwen andre kisa. Pe kapa kupwai kiya kili ndramat para poya mbulyo, kupa, ‘Ambusiy iye,’ pwen andre kimbusiy.”

¹⁰ Pwen iro mwonen Yesu ihilingi nongan aro, ilohonge soyon, pe ipwai iya kili hu ndramat mepo huho ndruwan, ara ipa toro: “Upwai ndrokonan isa kili wawu, kunnime ndramat hamou iripo Yisrayel mepo kinpwotisingi lohongan ndrision tehe ndramat aro, ara pwi.

¹¹ Pe upwai isa kili wawu, tehe hu ndramat soyon iya andre hu kayau te kup pe rai^{##} kasa, pe andre hu kampwan ndrohonokuhu koro yon kasura Apraham, Yisak, pe Yakop koro nondriya kolo king para kol paingan yang.

¹² Hapeko hu ndramira kolo king ara, ara andre kipiyan hu kayau kaya kol mawen lokuhan, mepo andre hu koro rang malihu pe koro yandrisingi koltahu.”

¹³ Pwen Yesu ipwai iya kili ndram ihohin iyata hu ndram masangat ara, ipa, “Ayau! Anpwotisingi lohongam pwen, pwen pe andre kirayah tehen aliy.” Pwen iro mwonen paramwandrai ara, ndramat para poya mbulyan ara, ingoh.

Yesu isopwoyani hu ndramat soyon

¹⁴ Pe iro mwonen Yesu isong iya nondriya seu ta Pita, pwen inime nossu Pita iye matin yokyok pe mandran ara ingandrah.

---

^{##} **8:11:** Eng: east and west

15 Pwen Yesu iyki niman iyahatek iya niman opu, pe mandran mepo iro ngandrah, ara ingoh. Pwen itine pe ipo mbulyan.

16 Pwen kol iro piyah pe huwiri hu ndramat soyon mepo hu payit huro ndritahu, ara husa kili Yesu. Pe irasses hu payit huyau iya nongan handra kopu, pe isopwoyani hu ndramat masih mepo humwa.

17 Tehen tora ko, nongan mepo poropet Yisayah kinpwai, ara kintayah mannan:
 “Yiy isoli hu mwamwa torou, pe
 ikuni hu nopwaran torou.”

Yesu iwong iya lohongai para koho ndruwan

18 Pe iro mwonen Yesu inime hu ndramat soyon iya husa rakayani yiy, pwen ipwatisingiy iya kili ndramiran hu para hu kasingondriti ndran makaiye kaya haroh.

19 Pwen ndramat hamou para hinuwani nongan para pwahanou, ara isa kili yiy, pe ipa, “Ndramat para hinonou, hape aleheh naya aliy, ara andre kuho ndruwam.”

20 Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Yihu mwiw puyap, ara mangarehu, pe hu norukan para wohowoh, ara mayumwahu. Hapeko Noru Ndramat, ndrohonokun para matiliu, ara pwi.”

21 Pe ndramiran hamou i, ara ipwai iya kili yiy, ipa, “Yapan, atali yo kuya roni tomo kimu na.”

22 Hapeko Yesu ipwai iya kili yiy, ipa, “Oho ndruwo, hu ndramat para kimat, ara hu koro roni ndramirahu mbukenahu mepo humat.”

Nohai namandran imaito iya nongna Yesu

²³ Pwen Yesu ihis iya nondriya ndroi hakou pe ndramiran hu huho ndruwan.

²⁴ Pwen indrou pwi ko, pe nohai namandran imum iya ndrita ndran makaiye, pwen pe nowei iro talon iya nondriya ndroi. Hapeko Yesu, ara iye matin.

²⁵ Pe ndramiran hu huya kili yiy pe huhungini yiy, pe hupa, “Yapan! Asopwat tou! Worou nakayuh ara!”

²⁶ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Lohonga wawu ndrisiyon, ara hape kopu. Paratapeh pe wawu tora noh turuwe wawu?” Pwen itine, pe ipomate nohai pe nowei, pe hilmaito.

²⁷ Pwen ndramiran hu, ara lohongahu indrap pe husok, hupa, “Aripo sehe ndramat ndrokonan? Pwen pe nohai pe nowei hilu hilingi nongnan i!”

Yesu irasses hu payit huro ndrita ndramat malmou

²⁸ Pwen Yesu iyarayah iya haroh para ndran makaiye, pakeh pwene hu Katara. Pe hilu ndramat malmou mepo payit iro ndrita hilu, ara hilyau hu ngare hu ndramat kanmat pe hilsa pohonani yiy. Pe hilu ngara karambumbungas, pe hamou kinhopo kinna yau sai ara, ara pwi.

²⁹ Pwen hilpalngai, hilpa, “Noru Ngindrai Kamai, wou apapo tesah kisa kili yowu yeh? Paratapeh pe asa iye? Asa para naiki ngandran kisa kili yowu, ma lang kintayah mapu, ndre?”

³⁰ Pe lang ara, hu puw hayoi soyon iya ara huro mwanan hape kili hu, pe huro namnam.

³¹ Pe hu payit hurakamam iya kili Yesu, hupa, “Kapa narasses yowu kayau, ara apwandrisa yowu kaya ndrita hu puw.”

³² Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Akaya!” Pwen o, hu payit ara, ara hutali hilu pe husa mawen pe huya ndritahu puw. Pwen hu puw hayoi mwanje ara, ara huwop turut hurapak mbusupahayi huya pwan, pe huya nondriya ndran makaiye pe huya mat.

³³ Pwen hu ndramat para hangna puw ara, ara huwop huya nondriya kol ngawan, pe huya tiyani melit masih kintayah, pe tesah kintayah kili hilu ndramat malmou mepo payit iro ndrita hilu ara.

³⁴ Pe hu ndramat masih para kol ngawan ara, ara husa pohonani Yesu, pe iro mwonen hunime yiy, hurakekeyani yiy para kitali kolohu.

9

Yesu isopwoyani ndramat hamou mepo mandran imat

¹ Pe iyamulan Yesu ihis iya nondriya ndroi hakou, pe isingondriti ndran makaiye iya haroh, pe isa kolon imwonen.*

² Pe hu ndramat hayah husap ndramat hamou iye matin ndrita pasup, mandran, ara imat. Pe iro mwonen inime lohongahu ndrision, pwen ipwai iya kili ndramat mepo mandran imat ara, ipa, “Noru, ndriyam kipwoke; kuntali hu pakut mwomwan atam.”

---

* **9:1:** Kolo Yesu tandrohongan ara, ara Kapernawum, Animei ita Mattiu 4:13; TP: Ples bilong Jisas long dispela taim em Kaperneam. Lukim Mattiu 4:13

³ Pwen hu ndramat hayah para hinuwani non-gan para pwahanou, ara huro wong mwalingahu mbukenahu, hupa, “Ndramat iye ara ita pwasisi-man ana Ngindrai.”

⁴ Pe Yesu, ara tanan lohongahu pwen; pe isok hu, ipa, “Paratapeh pe wawu tora lohongani hu lohongai mwomwan tora, ita ndriya wawu?”

⁵ Tesah waison eh, para kupa, ‘Kuntali hu pakut mwomwan tam,’ ndre kupa, ‘Atine pe arakai?’

⁶ Hapeko yo unamilyi para wawu kapahasaniy tehe Noru Ndramat, ara pwoke nopwaran iripo kili yiy iripo kol pwan, para kitale hu pakut mwomwan. Pwen ipwai iya kili ndramat mandran imat ara, ipa, “Atine, awiri nokum, pe ayau aya suwem.”

⁷ Pwen ndramat ara, itine pe iyau iya suwen.

⁸ Pe iro mwonen hu ndramat soyon, ara hunime melit aro kintayah, pwen lohongahu ikairut; pe huhuri ngala Ngindrai, hiyeh iyki pwoke nopwaran tora iya kili hu ndramat.

Yesu iyoh Mattiu

⁹ Pe Yesu iyau iropo iya, pwen inime ndramat hamou ngalan Mattiu iro mipwan ndrohonoku poya takis. Pwen ipwai iya kili yiy, ipa, “Oho ndruwo!” Pwen Mattiu itine, pe iho ndruwan.

¹⁰ Pe iyamulan Yesu iya namnam iya suwe Mattiu, pe hu ndramat soyon para poya takis pe hu ndramat pakut tahu mwomwan, ara husa pe huro namnam iyasura Yesu pe ndramiran hu.

¹¹ Pe iro mwonen hu Parisiy hunime tora, pwen husok hu ndramira Yesu, hupa, “Paratapeh

pe ndramat para hinuwani wawu, ara iripo nam-nam iyasura hu ndramat para poya takis, pe hu ndramat pakut tahu mwomwan?”

¹² Pe iro mwonen Yesu ihilingi nongan aro, pwen ipa, “Yihu ndramat mepo mwamwa kili hu pwi, ara andre hu kanna nime hu ndrokta pwi, hapeko hu mepo humwa, hu ara kopu andre hu kaya nime ndrokta.

¹³ Pwen akaya pe akakahi ndroiya nongan iye: ‘Unamili koisirai; ara ihohin iya kultuw para yukyuk.’ Paratesah, yo kunsu para kuyoh hu ndramat kultuwayi hu imwonen pwi, hapeko usa, ara para kuyoh hu ndramat mepo pakut tahu mwomwan.”

Yihu sok Yesu iya lohongai para kayuh anandrinai

¹⁴ Pwen hu ndramira Yohanes ara husa pe husok Yesu, hupa, “Yowu pe yihu Parisiy, ara ngara kayuh anandrinai, hapeko paratapeh pe ndramiram hu, ara hu konho yuh anandrinai pwi?”

¹⁵ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Kapa ndramat hamou nakipo kowase yesou, pwen tehen tapeh, andre ndriya yowen hu koro poru, ma iro ndron kili hu? Hapeko lang itapo isa, kapa hu kawiri mbukena kowase yesou ara kiyau, pwen andre hu kayuh anandrinai.

¹⁶ Pe ndramat hamou kinho sorowe koyau hasai howen, kiyasura ndrhihiyap hasai saken, ara pwi. Paratesah, koyau howen, ara andre kindrohombwiri koyau saken ara, pe andre kindrohombwiri, pe kiramurumwut masih.

17 Pe hu ndramat konho songorani wain howen kiya pwisi wain saken, ara pwi. Kapa hu kam-busiy, pwen wain andre kitaluwe pwisi wain saken ara, pe wain andre kimuw, pe pwisi wain andre kiya mwaihei opu. Pwen iya lohongai ara ko, hu ndramat ngara kasongorani wain howen ara kiya nondriya pwisi wain howen, pe andre melit malndra kene koro hiyan.”†

Mbunah pihin hamou imat, pe pihin hamou imwa

18 Pe Yesu iro wong manau, pe pohon hamou isa tukuruhu isa mbulmaran, pe ipa, “Noru pihin mahapo ko kinmat. Hapeko asa pe aiki nimam kiya ndritan, pwen andre kisa mwalen.”

19 Pwen Yesu itine pe iho ndruwan iya, pe ndramiran hu tehen aliy i.

20 Pwen iro mwonen ara, pihin hamou mepo mwamwa ndrai iro kili yiy iho nondriya hayou songui pe luwoh, ara isa pakeh ndruwa Yesu, pe iyki niman iyahatek iya payango koiwen.

---

† 9:17: Hu Yutah ngara katingundru meme, pe kasorowe kapilon, pe kapilo meme ara, ara andre kirayah tehe pwisi wain, para kasongorani wain kiya aliy. Pe kiro mwonen hu kasongorani wain kiya kapilo meme ara, ara hu ngara kaikiy kiro ndrangan niwen hape, para kanan kiya ngahan. Pwen kiro mwonen ara, ara wain ngara kirapwalani kapilo meme kipet. Pwen kapa wain howen kiya pwisi wain saken pe wain kirapwalaniy, ara andre kapilo meme ara, kirahis. TP: Ol Juda i save kilim meme, na kisim skin bilong en na samapim, bai dispela skin i kamap olsem bikpela jak bilong pulimapim wain long en. Taim ol i putim nupela wain long ol dispela skin, ol i save larim i stap longtaim liklik, bai em i kamap gutpela wain i gat pait. Na long dispela taim wain i save solap na em inap long brukim ol olupela skin i drai pinis.

21 Paratesah, ipwai iya kili yiy mbukenan, ipa, “Kapa nimo kiyahatek kiya payango koiwen opu, andre kungoh.”

22 Pwen Yesu ipaiwani yiy pe inime pihin ara, pe ipa, “Noru, lohongam ndrison, ara imbusi wou antayah hiyan.” Pe iro mwonen paramwandrai ara ko, pihin ara, iya hiyan.

23 Pwen iro mwonen Yesu isong iya nondriya seu ta pohon ara, inime hu ndramat soyon iya, ara hurora kuwah, pe huro lossou.

24 Pwen ipa, “Akaya mawen, mbunah pihin ara, ara kinmat pwi, hapeko ita matin.” Hapeko huhaisani yiy.

25 Pe hupwandrisa hu ndramat hu kanna ngawan, pwen Yesu iya nondriya seu pe niman iya mbultuwe nima mbunah pihin ara, pe isa tine.

26 Pe nola tesah mepo Yesu imbusiy ara, ara ingau kol namandran hape ara topwei.

Yesu isopwoyani ndramat malmou mara hilu iyoh, pe ndramat hamou pohon imum

27 Pwen Yesu iro tokai iropo iya, pe hilu ndramat malmou mara hilu iyoh, ara hilho ndruiwan, pe hilu yoh, hilpa, “Noru Tepit, koyum kisikirani

youlu.”‡

²⁸ Pe Yesu kinna nondriya seu, pwen hilu ndramat malmou mepo mara hilu iyoh ara, ara hilsa kili yiy. Pe isok hilu, ipa, “Walu pwotisingi lohonga walu tehe ulahiy para kumbusi melit iye, ndre pwi?” Pe hilu somwi yiy, hilpa, “Ehe, Yapan.”

²⁹ Pwen niman iyahatek iya mara hilu, pe ipa, “Iyau lohongai ndrision ta walu ko, andre kirayah tehen aliy kisa kili walu.”

³⁰ Pwen mara hilu ileu, pe Yesu ipwandrandrahani hilu pwokeyan, ipa toro: “Hamou mbuna kipahasani tesah kintayah aro.”

³¹ Hapeko hilyau pe hilya tiyani titiye ta Yesu, pe ingau kol namandran hape masih ara.

³² Pe iro mwonen hilu ndramat malmou ara, hilropo hilya, ndramat hamou mepo payit iro ndritan pe pohon imum, ara huwiri yiy isa kili Yesu.

³³ Pe iro mwonen Yesu kinrasses payit kinna mawen, pwen ndramat mepo pohon imum ara, ara iwong. Pe hu ndramat, ara huro lohonge soyon, pe hupa, “Melit tehen toro, ara konho nimei kirayah kiro Yisrayel pwi.”

---

‡ **9:27:** Yihu Yutah hu pahasaniy tehe ndramat mepo Ngindrai kintakiniman para kisopwat hu ndramat tan, ara andre kiyau ndrayer Tepit. Pwen hilu ndramat mepo mara hilu kinyoh ara, ara hilpwotisingi lohonga hilu tehe Yesu ara ndramat mepo yihu Yisrayel huro longe. Pwen hilu yoh Yesu, hilpa, “Noru Tepit.” TP: Ol Juda i save olsem, dispela man God i makim bilong kisim bek ol manmeri bilong en, em bai i kam long lain bilong King Devit. Tupela aipas i bilip olsem Jisas em dispela man tasol ol Israel i bin wetim, na tupela i kolim Jisas olsem, “Pikinini Bilong Devit.”

³⁴ Hapeko hu Parisiy, hupa, “Ita rasses hu payit, ara iyau pwoke ta payit mepo yapane hu payit masih.”

Yihu ndramat para poya mbulen ara noye ko

³⁵ Pe Yesu, ara iya yau hu kol ngawan pe hu kol mendreheh masih, pe iro hinuwani hu ndramat iro nondriya hu yumwa mbultere tahu Yuta, pe iro pohowe nongan hiyan para kolo king Ngindrai. Pe isopwoyoni hu neken handra-handra pe hu mwamwa handra-handra.

³⁶ Pe iro mwonen Yesu inime hu ndramat soyon iya, pwen koyun isikirani hu, paratesah, lohongahu imwakaikai, pe huiki koisariy, tehe hu sipsip mepo ndramat para pwokereyahu, ara pwi.

³⁷ Pwen ipwai iya kili ndramiran hu, ipa, “Anandrinai soyon iya, ara hu kaniman pwen hutora piyang, hapeko hu ndramat para poya mbulen, ara noye ko.

³⁸ Pwen pe akatohun kiya kili Yapan, mepo mbukena piyang, para kipwandrisa hu ndramat para poya mbulen, para hu kayapo mbulen kaya nondriya pingen.”

10

Yesu ipwandrisa hu Songui pe Lumou

¹ Pwen Yesu iyoh ndramiran hu songui pe lumou huya kili yiy pe iyki pwoke nopwaran iya kili hu para hu karasses hu payit, pe para hu kasopwoyoni hu ndramat masih mepo humwa, pe hu neken handra-handra iro kili hu.

² Pe iye, ara ngala hu aposel songui pe lumou: Imu, ara Simon, mepo ngalan handra yi ara Pita, pe nalin Antruw, Yamis noru Sepetiy pe nalin Yohanes,

³ Pilip pe Partolomeu, Tomas pe Mattiu mepo ndramat para poya takis, Yamis NdraAlpeyus pe Tatteyus,

⁴ Simon mepo ndramat hamou para kili hu Selot,* pe Yutas Yiskariyot mepo iyamulan iratuni Yesu.

⁵ Yihu songui pe lumou aro, ara Yesu ipwandrisa hu para hu kaya, pe ipomwane iya kili hu, ipa: “Wawu mbuna akaya kili hu Ndramira Lah, pe mbuna akaya nondriya kol hakol para Samariya.†

⁶ Hapeko wawu kaya kili hu ndrayer Yisrayel, mepo hu kansongsin tehe hu sipsip.

⁷ Akaya, pe akoro pohowe nongan aro: ‘Kolo king para kol paingan yang, ara kinsa pakeh.’

⁸ Pe akasopwoyani hu ndramat humwa, pe akahangini hu ndramat kanmat kasa tine, pe akasopwoyani hu mepo mwamwa kawa ita kili hu, para hu karayah howen. Pe akaresses hu

---

* **10:4:** Eng: Simon the Zealot; *Selot (Zealot)*—iya lang ara, hu Selot ara ndrokoyirayi sih mepo huiki hu masih iya nongan para pwahanou † **10:5:** Pe iye ara nongan luhin para nondriya hu nongan mayimihin niwen, mepo Yesu ipohowe iripo puk para Mattiu. Nongan iye, ara ita 10:5-42, pe iwong iya hu melit andre karayah kili ndramiran hu kiro mwonen hu kapohowe nongna Ngindrai kiya kili hu ndramat; TP: Dispela em i namba 2 bilong ol 5-pela longpela toktok Jisas i autim long buk Mattiu. Dispela toktok i stap long 10:5-42, na em i tok long ol samting bai i kamap long ol disaipel taim ol i laik autim tok bilong God long ol manmeri.

payit kaya mawen kili hu ndramat. Pwoke mepo akanwiri, ara kennen pwi; pwen pe apakasop-wat hu ndramat, ara kennen pwi yi.

⁹ Wawu mbuna akapo sombule kolt, ndre sombule silwa, ndre sombule kopa‡ kiro ndropwa sombule pat tawawu pe akaya.

¹⁰ Pe wawu mbuna akasap ndropwa kunkun, pe mbuna akapo susura koiwe wawu, ndre susura hatna pweleka wawu, ndre kapo nes sih kiyapolo wawu. Paratesah, ndramat ngara kipo mbulen, ara andre kiwiri hiyan kiyau aliy.

¹¹ Pwen sehe kol ngawan ndre sehe kol mendreheh wawu nakaya nondriyan, ara akaten ndramat hamou pahalan kiro ara, pe akoro suwen kipoo akatali kol ara.

¹² Pe kiro mwonen wawu nakasong kaya nondriya seu, ara akarawulohani hu ndramira seu ara.

¹³ Pe kapa hu para seu ara, hu karawulohani wawu, akapwai para lomwes para ndriya wayis kiro sura hu. Pe kapa hu kantawulohani wawu pwi, pwen akawiri lomwes para ndriya wayis tawawu kimui.

¹⁴ Pe kapa hamou kintawulohani wawu pwi, ndre kinhilingi nongna wawu pwi, pwen akaratolohani kohu pweleka wawu kiro mwonen wawu nakatali seu ara ndre kol ngawan ara.

¹⁵ Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, kora nopwaran para kol ara, ara andre kiramwaitini nopwaran para Sotom pe Komorrah, kiro mwonen lang para tamwanye.

---

‡ **10:9:** Eng: gold, silver, copper coins

¹⁶ Yo nakupwandrisa wawu tehe hu sipsip para akaya mwalinga hu mwiw puyap. Pwen pe lohonga wawu kipahas tehe hu mwat, pe akoro mwonen tehe hu pai.

¹⁷ Pe wawu koro hinehes kiyata hu ndramat, andre hu karatuni wawu pe kaiki wawu kaya nongan koro mbulmara hu pohon para kol, pe andre hu kamwiri wawu koro hu yumwa mbultere tahu Yuta.

¹⁸ Tunan yo kopu, andre hu kaluwi tarahani wawu kaya mbulmara hu yapane hu kol naman-dran iya, pe kaya mbulmara hu king. Pwen tehen tora ko, andre wawu katiyani tiyeyo kiya kili hu, pe kiya kili hu Ndramira Lah.

¹⁹ Hapeko kiro mwonen yihu kambultuwe tahatini wawu, para wawu koro tine nongan, ara lohonga wawu mbuna kimwa kiya sehe nongan para wawu nakapwai, ndre wawu nakawong tapeh. Kiro mwonen paramwandrai ara, Ngindraï andre kiyki nongan para wawu kapwai.

²⁰ Paratesah, andre wawu kanwong pwi, hapeko Mwoiwa Tama wawu, ara andre kiwong kiyau poho wawu.

²¹ Pe hilu ndramat malmou hilu nali hilu, ara andre hamou kiratuni hamou para hu ndramat katingundrun kimat. Pe tama mbunah hamou, ara andre kimbusiy tehen aliy kiya kili norun i. Hu mbunah andre hu karasingat ana tamahu pe tinahu, para hu ndramat katingundru hilu kamat.

²² Pe tunan yo kopu, pwen andre hu ndramat masih kahangasi wawu. Hapeko sehe ndramat

kiro tine pwokeyan, kipoo lang nakiyahapwen, ara andre Ngindrai kisopwat yiy.

²³ Pe kiro mwonen hu pakarandroyani wawu koro kol hakol, akawop kaya hakol. Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe wawu andre kanlahiy para kasalti topwe hu kol masih kene para Yisrayel mapu, kipoo andre Noru Ndramat kisa.

²⁴ Ndramat mepo ngara kiwiri hinonou, ara kinhohin kili ndramat mepo iro hinuwani yiy pwi. Pe ndramat para poya mbulen, ara kinhohin ta namandran tan pwi.

²⁵ Hiyan para ndramat iro wiri hinonou, ara kirayah tehe ndramat iro hinuwani yiy. Pe hiyan para ndramat para poya mbulen kirayah tehe namandran tan. Pe kapa hu kapohowe tama seu ara, Peelsepul,[§] pwen andre ngala yowen hu masih kene ara, ara andre kiya pwalngengei o mwaihei!

²⁶ Pwen pe wawu, ara mbuna akanoh tahu ndramat ara. Paratesah, sehe melit mepo kantamburuhiy, ara andre karehei. Pe sehe melit mepo ita kohon, ara andre kisa yelan ngawan.

²⁷ Pe tesah upwai isa kili wawu kiro lokuhan, ara akapohowei kiro ngana lang. Pe tesah mepo ndrainga wawu ihilingiy iro mwalinga wawu ko, ara akapwaharai kiho payandroha hu seu.

²⁸ Wawu mbuna akanoh ta hu mepo hulahiy para katingundru nombuwe wawu, hapeko kanlahiy para katingundru mwoiwa wawu pwi.

[§] **10:25:** Greek: *Beelzebul* or *Beelzeboul*; Peelsepul, ara ngala Sinai handra. Animei ita Mattiu 12:22-28. TP: Belsebul em narapela nem bilong Satan. Lukim Mattiu 12:22-28.

Hapeko akanoh ta Ngindrai opu, yiy mepo ilahiy para kipwalngani mwoiwa wawu pe nombuwe wawu kene, kiya nondriya ngat mepo mwan ita yat aliy.

²⁹ Wawu pahasaniy tehe norupep malmou, ara andre hu ndramat kapo pehei kiyata hilu kiya sombule pat hambut, ndre? Hapeko kinlahi hamou ta hilu norupep ara, kimat pe Tama wawu kikowu, ara pwi.

³⁰ Pe tehen aliy opu, hu kompai hutora paya wawu, ara Tama wawu kindromwahu topwei.

³¹ Pwen pe wawu mbuna akanoh, wawu ho hin iya, iyata hu norupep soyon.

³² Pe hiyeh ngara kiwong ngawan kiro mbulmara hu ndramat tehe yiy ndramiro, ara andre kuwong ngawan kiro mbulmara Tomo kiro kol paingan yang tehe yiy ndramiro yi.

³³ Pe hiyeh ngara kipwai tehe ikowu to kiro mbulmara hu ndramat, ara andre kupwai tehe ukowu tan, kiro mbulmara Tomo kiro kol paingan yang i.

³⁴ Wawu mbuna akapa ndre usa kol pwan, ara para kuiki ndriya wayis kiya mwalinga hu ndramat. Pwi yoh! Kunsa para kuiki ndriya wayis pwi, hapeko usa, ara para kusaiki tahatai.

³⁵ Paratesah, usa, ara para kumbusiy, pe

‘mbunah kamai andre kihingas ana taman,
pe andre mbunah pihin kihingas ana tinan,
pe andre mbuyunorun kihingas ana mbuyungun-
dran.

³⁶ Pe hu ndraisih ta ndramat hamou, ara andre hu karayah hu ndramat para kamwisnani yiy.**

³⁷ Pe hiyeh ndriyan imbuluhi yo, hapeko ndriyan imbuluhi taman ndre tinan iya namandran iya isato, ara kinlahiy para kirayah ndramiro pwi. Pe hiyeh ndriyan imbuluhi yo, hapeko ndriyan imbuluhi norun kamai ndre norun pihin iya namandran iya isato, ara kinlahiy para kirayah ndramiro pwi.

³⁸ Pe hiyeh kinwiri kei tondrih tan pe kinho ndruwo pwi, ara kinlahiy para kirayah ndramiro pwi.

³⁹ Pe hiyeh neren kiya mwoiwan mbukenan, andre mwoiwan kitali yiy. Pe hiyeh kilohongani yo, pe tunan yo kopu kitali mwoiwan, pwen andre kisopwat mwoiwan mbukenan.

⁴⁰ Pe yiy hiyeh irawulohani wawu, ara irawulohani yo. Pe yiy mepo irawulohani yo, ara irawulohani yiy mepo ipwandrisa yo.

⁴¹ Pe Ngindrai andre kiyki kenne hiyeh kapa kipokere poropet hamou. Pe andre kiyki kenne ndramat ara, kihisoule ko tehe kenne poropet hamou. Pe Ngindrai andre kiyki kenne hiyeh kapa kipokere ndramat hamou imwonen. Pe andre kiyki kenne ndramat ara, kihisoule ko tehe kenne ndramat hamou imwonen.

⁴² Pe kapa hiyeh kimbusi melit mendreheh, tehe kiyki ndran wawen hape kiya kili hamou tahu mbunah mendreheh aripo, paratesah, mbunah aro, ara ndramiro hamou, pwen upwai

---

** **10:36:** Mikah (Micah) 7:6

ndrokonan isa kili wawu, Ngindrai, ara andre koyun kinmayit kennen pwi.”

11

Yesu pe Yohanes Ndramat para Paptais

¹ Yesu ipomwane iya kili ndramiran hu songui pe lumou ihipwen, pwen itali kol ara, para kiya hinuwani hu ndramat pe kiya pohowe nongan kiya nondriya hu kol ngawan para Kaliliyy.

² Yohanes, ara iro nondriya kou, pe iro mwonen ihilong hu melit Mesayah iro mbusiy, pwen ipwandrisa ndramiran hu

³ para hu kaya pe kaya sok yiy, hu kapa, “Wou ndramat mepo Ngindrai kintandrangan para kisa ara, ndre yowu koro sohoni hamou hira ndron i?”

⁴ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Akamui pe akaya nese ndrainga Yohanes kiya sehe melit wawu hilingiy pe wawu nimei.

⁵ Yihu mepo marahu iyoh, ara hunimnim. Pe yihu mepo ndrikahu mwomwan, ara hu topo rokai. Pe yihu mepo mwamwa kawa iro kili hu, ara huya howen. Pe yihu mepo ndraingahu iyui, ara ndraingahu ileu. Pe yihu mepo humat, ara hutine paiwe. Pe yihu mepo hundoisiy, ara huhilingi nongan hiyan.

⁶ Pe ndramat mepo ipwotisingi lohongan isa kili yo pe lohongan kinhindrundru pwi, ara lomwes kiro kili yiy.”

⁷ Pe hu ndramira Yohanes huropo huyau, pwen Yesu iwong iya kili hu ndramat soyon iya, iyata

Yohanes, pe ipa toro: “Wawu yau iya kol ndrohoyin para kaya nime tesah? Parah hakou mepo nohai ita mbuiwaniy?

⁸ Kapa pwi, pwen wawu ya para kaya nime tesah? Ndramat hamou mepo isuluye yiy iya koyau lahayen? Pwi! Yihu mepo husuluye hu iya koyau lahayen, ara hutora nondriya suwe hu king.

⁹ Pwen wawu ya ndra para kaya nime tesah? Para kaya nime poropet hamou, ndre? Ehe! Pe yo upwai isa kili wawu tehe yiy poropet hamou, pe mbulyan ara ihou i.

¹⁰ Yohanes ara yiy ndramat ara, mepo pwayan kinpwai pwen, ipa toro:

‘Yo andre kupwandrisa ndramat para sapiya nongno, kiho mu kili wou,
pe andre kiramwaniyani meresayam.’

¹¹ Yo upwai ndrokongan isa kili wawu, mwalinga hu ndramat mepo hu pihin hu kanmwalahiy kinna tahu, ara hamou kinhohin kili Yohanes Ndramat para Paptais, ara pwi. Hapeko sehe ndramat mepo ngalan pwi, kiro kolo king para kol paingan yang, ara yiy ihohin iyata Yohanes.

¹² Iro lenge Yohanes Ndramat para Paptais isarayah, isa matnen mahapo, kolo king para kol paingan yang, ara iropo isa iyapolo pwoke pwokeyan, pe hu ndramat para pwoke pwokeyan, ara hu hinonou para kambultuwei.*

¹³ Paratesah, yihu poropet masih pe nongan para pwahanou i, ara huro pohowe nongna poropet,

---

* **11:12:** Nongan aro, ara kinileu hiyan pwi; TP: Tok Grik i no klia tumas long dispela lain.

ipoo isa matne lenge Yohanes isarayah.

¹⁴ Pe kapa lohonga wawu kilahiy para kipwo-tisingiy, Yohanes, ara yiy poropet Eliyah, mepo pwayan kinpwai para andre kisa ara.

¹⁵ Hiyeh mandraingan, ara kihilingi nongan iye.

¹⁶ Yo andre kuranonoye hu ndramat hasap para mahapo tehen tapeh? Yihu ara tehe hiyeh hu yi? Yihu, ara tehe hu mbunah ngara kampwan koro nondriya hu ndroho pehei, pe ngara kayoh kiya kili hu hayah, hu kapa toro:

¹⁷ ‘Yowu, yowu ra ndramiya wawu,[†]

hapeko mbuwali wawu ndraniyai;

yowu pwandreundreu,

hapeko mbuwali wawu para akarang mali wawu.’

¹⁸ Paratesah, Yohanes isa, pe kinho namnam soyon pwi, pe kinho yin wain pwi. Hapeko hupa, ‘Payit ita ndritan.’

¹⁹ Hapeko Noru Ndramat isa pe iro namnam, pe iro yin wain, pe hupa, ‘Akanime yiy! Yiy ara komkom, pe ndramat para kuimwa wain.[‡] Yiy ara kowase hu ndramat para poya takis, pe hu ndramat pakut tahu mwomwan.’ Hapeko yihu hiyeh huwiri lohongai waison ta Ngindrai, ara hupwainganiy tehe lohongan, ara ndrokonan masih.”

Toimwahu para hu kol mepo hu kantapaiwani ndriyahu pwi

[†] **11:17:** Eng: We played the flute for you; TP: Mipela i winim mambu bilong yupela ... [‡] **11:19:** komkom—ndramat para namnam soyon; Eng: a glutton and a drunkard; TP: em i man bilong kaikai planti tumas, na em i man bilong dring planti wain tumas

²⁰ Pwen Yesu ipomate hu ndramat para kol hayah, mepo imbusi hu ndraikiya pwoke tan hitun iro aliy, paratesah, yihu kantapaiwani ndriyahu pwi. Pe ipa,

²¹ “O wawu ndramira kol Korasin! O wawu ndramira kol Petsaita! Toimwa wawu. Nopwaran namandran ita ndrita wawu. Kapa ndramat hamou kinna kol malkol Tayar pe Siton, pe kinmbusi hu ndraikiya pwoke kiro aliy tehe kinsarayah kinsa kili wawu pwen, ara andre hu kantapaiwani ndriyahu pwen ndrukoluw kinna, pe andre hu kansuluye hu pwen kinna koyau para koisirai, pe andre hu kantumwi hu pwen kinna palam i, para kipwainganiy tehe hu kantapaiwani ndriyahu.

²² Hapeko upwai isa kili wawu, kiro mwonen lang para tamwanye, koran nopwaran wawu nakakuniy, ara andre kiramwaitini kora nopwaran tahu para Tayar pe Siton.

²³ Pe wawu para Kapernawum, wawu pakasikiye wawu kaya paingan yang, ndre? Pwi yoh. Wawu andre kaya pwan masih ndrohonoku hu ndramat kanmat. Kapa ndramat hamou kinna kol Sotom, pe kinmbusi hu ndraikiya pwoke kiro aliy tehe kinsarayah kinsa kili wawu pwen, pwen kol ara, ara andre kinto, kipoo kisa matnen lang nepo.

²⁴ Hapeko upwai isa kili wawu, kiro mwonen lang para tamwanye, kora nopwaran wawu nakakuniy, ara andre kiramwaitini kora nopwaran para kol Sotom.”

Wawu masih kasa kili yo, pe andre kuiki ngohongoh kisa kili wawu

²⁵ Pe iro mwonen lang ara, Yesu ipa, “Tomo, urawuloh isatam, Yapane kol paingan yang pe kol pwan, paratesah, wou ankulani hu melit aro kene, kinna kili hu mepo lohongahu waison, pe hu mepo huwiri hinonou soyon. Pe wou, ara anpwaingani hu melit ara, kinna kili hu mbunah mendreheh.

²⁶ Ehe, Tomo, iye ara tesah hiyan mepo anamiliy para kirayah.

²⁷ Melit masih, Tomo kiniyki hu topwei kansa kili yo. Hamou kinpahasani Norun pwi, Taman opu ipahasani yiy; pe hamou kinpahasani Taman pwi, Norun opu ipahasani yiy. Pe hu mepo Norun inamiliy para kiyingani Taman kiya yelan kiya kili hu, ara yihu ara ko, hupahasani yiy.

²⁸ Akasa kili yo, wawu ndramat mepo mandra wawu ipalat, pe kona wawu nopwaran, pe andre kuiki ngohongoh kisa kili wawu.

²⁹ Pe talu kakuni pulukuwo, § pe awiri hinonou kiyau kili yo. Paratesah, kultuwayi ara waison, pe ngara kuiki yo kusa pwan. Pe andre mwoiwam kiwiri ngohongoh.

³⁰ Paratesah, pulukuwo, ara waison, pe kono, ara mwakin opu.”

12

Yesu ara Yapane lang Sapat

---

§ 11:29: Eng: my yoke; TP: plang ol i save putim long nek bilong ol bulmakau

¹ Iro mwonen lang Sapat sih, Yesu iyasura ndramiran hu huyayau ndraipinge wit hambut. Pe ndramiran hu, ara humundrui pe huro rih hu mbuwa wit pe huro yan.

² Pe iro mwonen hu Parisiy hunime, pwen hupwai iya kili Yesu, hupa, “Anime! Ndrampiram hu, ara humbusi melit mepo nonombun para kambusiy kiho nondriya lang Sapat.”

³ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Wawu kannime titiye ta Tepit iyapolo ndramiran hu mepo humundrui ara, ndre pwi?”

⁴ Tepit, ara isong iya nondriya yumwa Ngindrai, pe iwiri ndrinnanohun mepo kanmbusiy kintayah haiyan; pwen yiy pe ndramiran hu, ara huiniy. Ndrinnanohun ara, ara nonombun para hu kayan; hapeko hu pris opu andre hu kayan.

⁵ Pe wawu kannime titiye ara pwi, ndre? Pe wawu kannime pwi yi, ita nongan para pwanou, ara ipa hu pris hu koropo mbulen kiro nondriya yumwa totohun namandran kiho nondriya lang Sapat, ndre? Hapeko mbulen mepo hu ngara kambusiy, ara imwonen, pe nonombun pwi.

⁶ Pwen pe upwai isa kili wawu, tehe yiy mepo ihohin iya, iya yumwa totohun namandran, ara iripo.

⁷ Kapa wawu kapahasani ndroiya nongan iye, ‘Unamili koisirai; ara ihohin iya kultuw para yukyuk,’ pwen wawu ara kanlahiy para karasut nongan kiya kili hu ndramat mepo kanmbusi hapesah mwomwan pwi.

⁸ Paratesah, Noru Ndramat, ara yiy Yapan lang

Sapat.”

⁹ Yesu itali kol ara, pe iyau iya nondriya yumwa mbultere tahu Yuta,

¹⁰ pe ndramat hamou iro aliy, ara niman imat. Hu ndramat hayah huro ten sai para hu kaiki Yesu kiya nongan, pwen pe husok yiy, hupa, “Nonombun para kasopwoyani ndramat kiro nondriya lang Sapat, ndre pwi?”

¹¹ Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Kapa hamou tawawu ma sipsip tan hamou, pe kiyos kiya ngat kiho nondriya lang Sapat, ara andre kiluwi yiy kisa ngawan, ndre pwi?”

¹² Pwen ndramat hamou, ara iho hin iya, iyata sipsip hamou, ndre? Tehen tora ko, hiyan para kambusi kultuw hiyan kiho nondriya lang Sapat, pe nonombun pwi.”

¹³ Pwen ipwai iya kili ndramat ara, ipa, “Amwaniyani nimam.” Pwen imwaniyani niman, pe niman irayah hiyan tehe niman hakai yi.

¹⁴ Hapeko hu Parisiy, ara huya ngawan pe hamburi nongan para katingundru Yesu.

Ndramat para poya mbulen mepo Ngindrai kintakiniman pwen

¹⁵ Yesu isapahas iya tesah hu Parisiy hu pakambusiy kiya kili yiy, pwen itali kol ara, pe iyau. Pe hu ndramat soyon iya huho ndruwan, pe isopwoyani hu ndramat masih, mepo mwamwa iro kili hu pe hungoh.

¹⁶ Pe ipwandrandrahani hu para hu mbuna katiyani yiy.

17 Pe hu melit aro hurayah, ara para kimbusi nongna Poropet Yisayah kirayah mannan, ipa toro:

18 “Iye ara ndramat para poya mbulyo mepo kuntakiniman.

Yiy hiyeh ndriyo imbuluhi yiy pe upwes iyatan;

pe andre kuiki Mwoiwo kiya ndritan,

pe andre kipohowe nongan para tamwanye kultuw imwonen, kiya kili hu ndrayer ndramat masih.

19 Pe andre kintakokowai pe kinpalngai pwi, pe hamou andre kinhilingi mbulukoyun kiho hu payango sai, ara pwi.

20 Pe parah hakou mepo ipuyui, ara andre kintumbuwei pwi, pe mwan mepo nakimonon, ara andre kinsumatei pwi,

kipoo kimbusi kultuw imwonen kiramwaitini kultuw masih kene.

21 Pe iya ngalan opu, hu ndrayer ndramat masih, andre hu kapwotisingi lohongahu kaya kili yiy, pe koro longe sopwat tan itapo isa.”*

Yesu pe Peelsepul

22 Pwen huwiri ndramat hamou payit iro ndritan, mepo pohon imum pe maran iyoh. Pe Yesu isopwoyani ndramat ara iya hiyan, pe ilahiy para kiwong pe kinimnim.

23 Pe hu ndramat masih, ara lohongahu indrap, pe hupa, “Ndramat aro, ara yiy noru Tepit, mepo andre kisopwat hu ndramat kamui ara, ndre?”

---

* 12:21: Yisayah (Isaiah) 42:1-4

²⁴ Hapeko iro mwonen hu Parisiy huhilingi nongan aro, pwen hupa, “Ndramat iye ita rasses hu payit, ara iyau pwoke ta Peelsepul opu, payit mepo yapane hu payit masih.”

²⁵ Yesu kinpahasani lohongahu, pwen ipwai iya kili hu, ipa, “Kapa hu ndramira king para kol hakol hu kamasilpat kaya malpat, pe hu kahangas mwalinga hu mbukenahu, pwen kolo king ara, andre kiya mwaihei o. Pe kapa hu ndramat para kol hakol, ndre hu ndraisih, hu kamasilpat kaya malpat, pe hu kahangas mwalinga hu mbukenahu, pwen hu ndramira kol ara, ndre hu ndraisih ara, ara andre hu kanlahiy para koro tine pwokeyan pwi.

²⁶ Pwen kapa Sinai kirasses Sinai, ara yiy mbukenan kinmasilpat. Pe andre kolo king tan kiro tine pwokeyan tapeh?

²⁷ Pe kapa kurasses hu payit kiyau pwoke ta Peelsepul, pwen yowe wawu hu ngara karasses hu payit kiyau pwoke ta hiyeh? Pwen pe hu yowe wawu mbukena wawu, andre hu kapwainganiy tehe nongna wawu ara, ara kinmwonen pwi.

²⁸ Hapeko kapa kurasses hu payit, kiyau pwoke ta Mwoiwa Ngindrai, pwen pwoke para kolo King Ngindrai, ara kinsa kili wawu pwen.

²⁹ Hiyeh ilahiy para kisong kiya nondriya suwe ndramat hamou pwokeyan, pe kiya kuni hu menmenan? Hamou kinlahiy pwi! Hapeko kapa kiwasi tiriya ndramat pwokeyan ara namu, pwen andre kilahiy para kiya pe kilokihi topwe menmena ndramat ara.

³⁰ Pe hiyeh mepo kinto sura yo pwi, ara andre kirasingat ano. Pe hiyeh mepo kinho mbultani

hu ndramat pwi, ara ngara kirasumbuwani hu.

³¹ Pwen pe upwai isa kili wawu tehe hu pakut mwomwan masih, pe hu nongan masih para pwasisiman, ara Ngindrai ilahiy para kitali hu pakut mwomwan ara. Hapeko hiyeh kipwasisiman ana Mwoiwan Haiyan, ara andre Ngindrai kintali pakut mwomwan tan ara, ara pwi.

³² Pe hiyeh kipa nongan sahin para kipwasisiman ana Noru Ndramat, ara Ngindrai ilahiy para kitali pakut mwomwan tan ara. Hapeko hiyeh kipa nongan sahin kipwasisiman ana Mwoiwan Haiyan, andre Ngindrai kinlahiy para kitali pakut mwomwan tan ara, ara pwi, kiro nondriya lang mahapo, ndre kiho nondriya lang itapo isa.

³³ Kapa kei hakou ara hiyan, pwen sangin ara hiyan; pe kapa kei hakou ara mwomwan, pwen sangin ara mwomwan. Paratesah, ngara kayirowe kei hakou hiyan ndre mwomwan, ara kiyau sangin.

³⁴ Wawu noru mwat mapairan, wawu ndramat mwomwan, andre kawong nongan hiyan tapeh? Tesah ipep ita ndriya ndramat, ara poho ndramat ngara kipohowe.

³⁵ Ndramat hiyan, ara andre kiyingani kultuw hiyan mepo kiyau mbulkura ndriyan. Pe ndramat mwomwan, ara andre kiyingani kultuw mwomwan mepo kiyau mbulkura ndriyan.

³⁶ Hapeko upwai isa kili wawu, tehe hu ndramat masih andre koro tine nongan, kiho nondriya lang para tamwanye, kiya hu nongan masih mwomwan mepo hu kanpwai o mwaihei.

³⁷ Paratesah, kiyau hu nongnam opu, andre Ngindrai kipohowe wou ndramat imwonen, pe

kiyau hu nongnam opu, andre Ngindrai kiyki konam kisa ndritam.”

Kaipisa titiye ta poropet Yonah

³⁸ Pwen hu Parisiy hayah pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, ara hupwai iya kili yiy, hupa, “Ndramat para Hinonou, yowu nakanime kaipisa ndraikiya pwoke handra kiyau kili wou.”

³⁹ Pe isomwi hu, ipa, “Hu hasap mepo kultuwayihu pwassin pe hu kantali Ngindrai, ara yihu ngara kasok kaipisa ndraikiya pwoke. Hapeko yihu andre kannime kaipisa hapesah pwi; kaipisa poropet Yonah kopu andre hu kanime.

⁴⁰ Paratesah, Yonah ara iro nondriya ndriya ni hamou namandran, lang maroyoh pe ping maroyoh. Pwen tehen tora ko, Noru Ndramat andre lang maroyoh pe ping maroyoh kiro mbulu pwan.

⁴¹ Pe kirahihini lang para tamwanye, yihu ndramira kol Ninipe andre hu kasa koro tine, pe kasopwat nongan para tamwanye, pe katiyani titiye mwomwan tahu hasap para mahapo, pe andre hu karasusut nongan kiya kili hu. Paratesah, yihu kanhilingi nongna Yonah pe hu kantapaiwani ndriyahu; hapeko hamou iripo mahapo, ara ihohin iya, iya kili Yonah.

⁴² Pe kiro lang para tamwanye, Kwin para Tolau andre kisa, pe andre kitiyani titiye mwomwan tahu hasap para mahapo, paratesah, yiy iyau mbusungo kol pwan isa para kisa hilong lohongai waison ta Solomon. Hapeko hamou iripo mahapo, ara ihohin iya, iya kili Solomon.

⁴³ Pe kiro mwonen mwoiwa payit hamou kisa mawen kili ndramat hamou, ara andre kiya hu kol ndrohoyin para kiya ten noku ngohongoh. Hapeko andre kiten ndrit.

⁴⁴ Pwen andre kipa, ‘Yo andre kumui kuya seu mepo kuntaliy mamu ara.’ Pe kiro mwonen kiyarayah, ara andre kinimei tehe seu ara, ara iro ko mwaihei, pe yihu kanpwasiliy kinna hiyan pe iro mwoimwoi.

⁴⁵ Pwen imui iya pe iya wiri hu payit man-andrtimou i huya sura yiy; hu payit ara, ara kultuwayihu pwassin masih iramwaitini yiy. Pe husong huya nondriya seu ara, pe huyen aliy. Pe iyamulan para aliy, ara mipwan ata ndramat ara, ara kintewihiy pwi masih, pe iramwaitini mipwan tan para mamu. Yihu hasap pwassin para mahapo aro, ara andre kirayah tehen tora ko kiya kili hu yi.”

Tina Yesu pe nalin hu

⁴⁶ Pwen pe Yesu iro wong ndron iya kili hu ndramat soyon ara, pwen tinan pe nalin hu, ara husa pe huro tine ngawan para hu nakawong kiya kili yiy.

⁴⁷ Pwen hamou inese ndrainga Yesu, ipa, “Tinam pe nalim hu, ara hutora tine ngawan pe hu nakawong kisa kili wou.”

⁴⁸ Hapeko Yesu isomwi ndramat mepo inese ndraingan ara, ara ipa, “Hiyeh ara tino, pe hiyeh hu ara nali hu?”

⁴⁹ Pwen isuwe ndramiran hu, pe ipa, “Tino pe nali hu, ara yihu aripo.

50 Paratesah, sehe ndramat ngara kimbusi namiliwa Tomo ita kol paingan yang, ara yiy nali, pe yiy pisu, pe yiy tino.”

13

Nongan pwandritiye ta ndramat para piyeya peke wit

¹ Iro mwonen lang ara ko, Yesu itali seu iya ngawan pe iya pe impwan ngilse ndran makaiye.

² Pe hu ndramat soyo-soyon iya, ara husa rawure pe hurahakowan. Pwen iya pe ihis iya nondriya ndroi hakou pe impwan aliy, pe hu ndramat masih, ara huro tine pwaki leng.

³ Pwen itiyani hu titiye soyon, iya kili hu iya nongan pwandritiye. Pe ipa, “Ndramat hamou para mbulya piyang iya piye hu peke wit tan.

⁴ Pe iro mwonen iro piye hu peke wit, hu tiken para aliy, ara hulon huro sai. Pe hu norukan husa pe huiniy topwei.

⁵ Pe hu tiken i, ara hulon huro ndrita pwan sosolou, mepo pwan soyon kinto aliy pwi. Pe indrou pwi ko, husahambunet, paratesah, pwan kinna hangoh mbulun pwi.

⁶ Hapeko iro mwonen mwandrai ingas, ara ngandraha mwandrai itimwi hu wit hulek ara, pe huwayiu, paratesah, ngondrohu kansin hiyan pwi, pe humang.

⁷ Pe hu peke wit tiken, ara hulon huya mwalinga hu malkei maporon, pwen hu malkei maporon, ara hulek iyasura hu peke wit ara, pe huraimwani hu pe humang.

⁸ Pe hu peke wit tiken i, ara hulon huya ndrita pwan hiyan, pe hulek pe huppwai, pe sangihu ihon iya soyon iya, tehe peke wit sih iyki peken masangat ndre manongui ndre matingui.

⁹ Hiyeh mandraingan, ara kihilingi nongan iye.”

¹⁰ Pe ndramiran hu husa kili yiy pe husok, hupa, “Paratapeh atawong iya kili hu ndramat iya hu nongan pwandritiye?”

¹¹ Pe isomwi hu, ipa, “Lohongai kokohon para kolo king para kol paingan yang, ara Ngindrai kiniykiy kinsa leu kinsa kili wawu, hapeko yihu, ara pwi.

¹² Paratesah, sehe ndramat mamenmenan, ara andre kipo suran. Hapeko yiy mepo menmenan pwi, konan hape sohoyan kimin, ara andre kawiriy topwei kiya mawen kili yiy.

¹³ Pwen tehen tora ko, urupo wong hu nongan pwandritiye iya kili hu:

‘Ngara hu koro nimei, hapeko tehe hu kannimei pwi;

pe ngara hu koro hilingiy, hapeko tehe hu kanhilingiy pwi, pe lohongahu kanileu pwi.’

¹⁴ Pe nongan sahin ta poropet Yisayah, ara irayah mannan isa kili hu ndramat aripo, ara ipa toro:

‘Lang masih wawu andre koro hilingiy, hapeko lohonga wawu, ara andre kinileu pwi. Pe lang masih andre wawu koro nimei, hapeko tehe wawu kanyirowei pwi.

¹⁵ Paratesah, ndriya hu ndramat aripo, ara kanpwoke, pe ndraingahu, ara pakeh

kayui, pe marahu, ara kanpwasi. Matisan marahu kanime, pe ndraingahu kahilingiy, pe lohongahu kaleu, pe hu karpaiwani ndriyahu pe hu kasa kili yo, pe andre kusopwoyani hu.*

¹⁶ Hapeko lomwes, ara ita mara wawu, paratesah, mara wawu ita nime. Pe lomwes, ara ita ndrainga wawu, paratesah, ndrainga wawu ita hilingiy.

¹⁷ Yo upwai ndrokongan isa kili wawu, tehe hu poropet soyon pe hu ndramat soyon hu mwonen, ara hunamiliy tisingiy para hu kanime tesah mepo wawu topo nime, hapeko hu kannime pwi. Pe ndraingahu inamiliy tisingiy para hu kahilingi tesah mepo wawu topo hilingiy, hapeko yihu kanhilingiy pwi.

¹⁸ Pwen pe akahilingi mbulndroiya nongan pwandritiye ta ndramat para piyeya wit.

¹⁹ Hiyeh mepo ihilingi nongan hiyan para kolo King Ngindrai, pe lohongan kinileu kinna aliy pwi, ara Sinai isa pe ilohi nongan iro ndriyan iya mawen kili yiy. Lohongai para peke wit mepo ilon iro sai, ara ndroiyan aro ko.

²⁰ Hu peke wit mepo hulon huro pwan sosolou, ara tehe ndramat mepo ihilingi nongan, pe hape pwi ko ipwes iya aliy.

²¹ Hapeko ngondron, ara kinsin hiyan pwi, pe kinto ndrangan niwen pwi. Pe tunan nongna Ngindrai, hu ndramat huiki nopwaran iya ndritan pe hu karandroyani yiy, pwen pe indrou pwi ko, lohongan ndrision, ara itali yiy.

---

* **13:15:** Yisayah (Isaiah) 6:9-10

²² Pe hu peke wit mepo hulon huro mwalinga hu malkei maporon, ara tehe ndramat mepo ihilingi nongna Ngindrai, hapeko ilohongani mipwan hiyan para lang nepo, pe melit soyon para kol pwan ara ipakarawani yiy, pwen pe iraimwani nongna Ngindrai, pe kinippwai pwi.

²³ Pe hu peke wit mepo hulon huro pwan hiyan, ara tehe ndramat mepo ihilingi nongna Ngindrai, pe lohongan ileu iya aliy. Pe wit ara ippwai, pe iyki peken iya masangat ndre manongui ndre matingui.”

Nongan pwandritiye para hu ndromwindriu mwomwan

²⁴ Pwen Yesu itiyani nongan pwandritiye handra yi iya kili hu, ipa toro: “Kolo king para kol paingan yang, ara tehe ndramat hamou ipiye peke wit hiyan iya pingem.

²⁵ Hapeko iro mwonen hu ndramat masih huro matin, yoyou tan isa pe ipiye peke ndromwindriu mwomwan iya mwalinga hu wit tan pe kinnau.

²⁶ Pe iro mwonen hu peke wit husahambunet pe hu pakappwai, hu ndromwindriu mwomwan, ara husarayah huro surahu yi.

²⁷ Pwen hu ndramat para poya mbulya mbukena piyang, ara huya kili yiy, pe hupa, ‘Namandran, wou apiye hu peke wit hiyan opu iya pingem, ndre? Pwen paratapeh pe hu ndromwindriu aripo, ara hu topo lek iye?’

²⁸ Pe isomwi hu, ipa, ‘Yoyou hamou ara imbusi aro.’ Pe hu ndramat para poya mbulyan husok yiy, hupa, ‘Wou anamiliy para yowu kaya pe kaloli hu?’

²⁹ Pe isomwiy, ipa, ‘Pwi! Paratesah, matisan akorolo hu ndromwindriu mwomwan, pe andre akaloli hu wit kayapolon i.

³⁰ Konan, maldra kene koro lek kiyawule, kipoo kiya rahihini lang para poya wit. Kiro mwonen lang ara, yo andre kupwai kiya kili hu ndramat para poya wit toro: Andre akaloli hu ndromwindriu kimu, pe akawasi hapus-hapus kayawule para katimwiy, kihipwen akambultani wit pe akawiriy kisa nondriya kaisowa anandrinai to.’”

Nongan pwandritiye malhin para mbuwa mastet, pe para Yis

³¹ Pwen Yesu itiyani nongan pwandritiye handra yi iya kili hu, ipa toro: “Kolo king para kol paingan yang, ara tehe peke mbuwa mastet sih mepo ndramat hamou iwiriy pe iya hasiy iya pingen.

³² Konan peke mbuwa mastet ara mbuskau masih, iya peke mbuwa hu kei masih, hapeko kiro mwonen kilek, ara andre kirayah naman-dran pe kiramwaitini anandrinai masih para piyang pe kirayah kei hakou. Pwen pe hu norukan ngara hu kasa pe kapun yumwahu koho ndrاندran.”

³³ Pe Yesu itiyani nongan pwandritiye handra yi iya kili hu, ipa toro: “Kolo king para kol paingan yang ara tehe yis mepo pihin hamou isuluyaniy iya palawa soyon iya,[†] kipoo yis ara kisilihi palawa masih.”

[†] **13:33:** Tehe 27 kilo

³⁴ Yesu ipohowe nongan masih aro iya kili hu ndramat soyon ara, ara iya nongan pwandritiye ko. Iro pohowe nongan masih iya kili hu, ara kintali nongan pwandritiye pwi.

³⁵ Pwen pe nongan mepo poropet Yisayah kinpwai, ara irayah mannan toro:

“Andre kuwong kiya nongan pwandritiye ko.

Andre kutiyani hu melit mepo hutora kohon ndrukoluw kinna, tandrohonga kol pwan irayah.”

Yesu itiyani ndroiya nongan pwandritiye para ndromwindriu mwomwan

³⁶ Pwen Yesu itali hu ndramat soyon ara, pe isong iya nondriya seu. Pe ndramiran hu husa kili yiy, pe hupa, “Apwaingani ndroiya nongan pwandritiye para hu ndromwindriu mwomwan ita piyang kisa leu kisa kili yowu.”

³⁷ Pe isomwi hu, ipa, “Yiy mepo ipiye peke wit hiyan, ara yiy Noru Ndramat.

³⁸ Pe piyang, ara kol pwan, pe hu peke wit hiyan, ara hu ndramira kolo King Ngindrai. Pe peke ndromwindriu mwomwan, ara hu ndramira Sinai.

³⁹ Pe yoyou mepo ipiye hu peke ndromwindriu mwomwan, ara Sinai. Pe lang para poya anandrinai, ara lang nakiyahapwen. Pe yihu mepo nakapo anandrinai, ara hu angelou.

⁴⁰ Pwen andre hu kaloli hu ndromwindriu mwomwan, pe andre hu katimwi hu kaya mwan. Pe tehen aliy opu, andre kirayah kiro mwonon lang para kol pwan nakiyahapwen.

⁴¹ Noru Ndramat andre kipwandrisa hu angelou tan kaya, pe kawiri hu hiyeh tora kolo

King Ngindrai, mepo hu ngara kambusi hu pakut mwomwan karayah, pe hu masih mepo ngara kandrihisani nongnan.

⁴² Pwen hu angelou andre kapiyani hu kaya nondriya noku mwan ngandrahan iya. Pe andre hu koro ara, pe koro rang malihu pe koro yangdrisingi koltahu.

⁴³ Pwen pe kiro mwonen lang ara, andre hu ndramat imwonen, ara andre nganahu karayah tehe ngana mwandrai koro nondriya kolo king ta Tamahu. Hiyeh mandraingan, ara kihilingi nongan iye.

Nongan pwandritiye para melit mepo kennen namandran

⁴⁴ Pe kolo king para kol paingan yang, ara tehe melit mepo kennen namandran ikohon ita pwan hambut. Pe iro mwonen ndramat hamou iya nimei, pwen ikulaniy paiwe. Pwen iyau iyapolo pwesai, pe ipopehei iya menmenan masih, pe iwiri singayai para aliy, pe isowani pwan ara.

⁴⁵ Pwen nakupwai porosih i, kolo king para kol paingan yang, ara tehe ndramat hamou para poya pehei mepo ita ten hu sowiy lahayen kennen namandran.‡

⁴⁶ Pe iro mwonen iya kahi sih, mepo kennen ihohin iya, ara iya pe iyapo pehei iya menmenan masih, pe iwiri singayai para aliy, pe isowani sowiy lahayen kennen namandran ara.

Nongan pwandritiye para kahu hamou

⁴⁷ Pwen nakupwai porosih i, kolo king para kol paingan yang, ara tehe kahu hamou mepo

---

‡ 13:45: Eng: fine pearls

hupiyaniy iya ndran makaiye, pe ilokihi hu ni handra-handra.

⁴⁸ Pe iro mwonen kahu ara ipep, hu ndramat para poya ni, ara huluwiy iya paingan leng. Pwen humpwan pe hulokihi hu ni hiyan, huya nondriya hu ndrop, pe hupiyani hu ni mwomwan huyau.

⁴⁹ Pe tehen aliy opu, andre kirayah kiro mwonen lang para kol pwan nakiyahapwen. Hu angelou andre hu kasa pe hu kahirani hu ndramat pwassin kaya mawen kili hu ndramat imwonen.

⁵⁰ Pwen hu angelou andre kapiyani hu kaya nondriya noku mwan ngandrahan iya. Pe andre hu koro ara, pe koro rang malihu pe koro yandringi koltahu.”

⁵¹ Pe Yesu isike hu, ipa, “Lohonga wawu ileu iya hu melit masih kene iye, ndre pwi?” Pe husomwi yiy, hupa, “Ehe.”

⁵² Pwen ipwai iya kili hu, ipa, “Tehen tora ko, sehe ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, mepo kinwiri nongan pomwane para kolo king para kol paingan yang, ara tehe mbukena seu hamou, mepo iwiri hu memelit kennen namandran huro mbulkura suwen husa ngawan, hu melit howen pe saken kene.”

Poropet hamou hu kanhaiyani yiy pwi

⁵³ Pwen iro mwonen Yesu ipohowe hu nongan pwandritiye aro ihipwen, itali kol ara pe iyau.

⁵⁴ Pwen imui iyarayah iya ndrohokolon imwonen, pe iro hinuwani hu ndramat iro nondriya yumwa mbultere tahu Yuta, pe huro lohonge ndrit. Pe husok, hupa, “Ndramat aripo iwiri

lohongai waison pe pwoke para kimbusi hu ndraikiya pwoke aro, ara iyau aleheh?

⁵⁵ Yiy noru ndramat para puliya seu, ndre? Pe ngala tinan, ara Mariya, pe nalin hu, ara Yamis, Yosep, Simon, pe Yutas, ndre?

⁵⁶ Pe pisun hu masih, ara huro surarou, ndre? Ndramat iye iwiri hu melit masih aro, ara iyau aleheh?”

⁵⁷ Pwen hu ndramat ara welehu imai tan. Hapeko Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Poropet hamou kapa kiro ndrohokolon ndre kiro sura yowen hu, ara andre hu kantanuhuyani yiy pwi.”

⁵⁸ Pe yiy kinmbusi hu ndraikiya pwoke soyon kinto kol ara pwi, paratesah, yihu kanpwotisingi lohongahu pwi.

14

Herot itingundru Yohanes Ndramat para Paptais

¹ Nondriya hu lang ara, Herot, pohon para kol Kaliliyy, ara ihilong titiye ta Yesu.

² Pe ipwai iya kili ndramiran hu, ipa, “Aro ara Yohanes Ndramat para Paptais! Yiy kinsa tine paiwe! Pwen ndroiyyin ara ko, hu ndraikiya pwoke, ara hutora tayah kili yiy.”

³ Mamu kinna, Herot ara kinpwandrisa hu ndramat, pe hu kanmbultuwe tahatini Yohanes pe kanwasi yiy, pe kaniyki yiy kinna nondriya kou, paratesah, Herot ara kinwiri nambuyu nalin Pilip, ngalan Herotiyas, iya nambuyun.

⁴ Pe Yohanes, ara ngara kipomate Herot, kipa, “Wou anwiri pihin ara, hapeko nongan para

pwahanou, ara ipwai tehe nonombun para awiri yiy.”

⁵ Pe Herot, ara pakitingundru Yohanes, hapeko inoh tahu ndramat, paratesah, hupa ndre Yohanes ara poropet hamou.

⁶ Iro lang para hu kalohongani lang mepo tina Herot imwalahiy tan, noru Herotiyas pihin isa pe iho ndran mbulmarahu. Pe Herot ara ipwes iya ndraniyan namandran iya.

⁷ Pwen irandrangan pe ipwatisingiy iya kili yiy tehe andre kiyki tesah mepo inamiliy pe isok yiy iya aliy.

⁸ Pwen Herotiyas iyki lohongai iya kili norun pihin, pe pihin ara, ipwai, ipa, “Aiki paya Yohanes Ndramat Para Paptais, kiya pwelekei sih pe kisa kili yo.”

⁹ Pwen king ihilingi nongan aro, pe ndriyan ipworu. Hapeko kintandrangan pwen iro mbulmara hu ndramat mepo kinpwanos hu husa namnam iyapolo yiy. Pwen pe ipwatisingiy tehe tesah mepo pihin ara isok yiy iya aliy, ara hu kaikiy opu kiya kili yiy.

¹⁰ Pwen ipwai iya kili ndramat hamou para kipwai kiya kili hu ndram para hu kaya sondriti koyu Yohanes iro nondriya kou.

¹¹ Pe huhuri payan, iro ndrita pwelekei sih, pe huikiy iya kili pihin ara. Pwen ikuniy iya kili tinan.

¹² Pe hu ndramira Yohanes husa pe huhuri nombuwen pe huyaroniy. Pwen pe huya nese ndrainga Yesu.

Yesu itaingani anandrinai iya ana hu ndramat

mayipou (5,000)

¹³ Pe iro mwonen Yesu ihilong tesah kintayah kili Yohanes, pwen itali kol ara, pe ihis ndroi nokule ko, pe iyau iya kol hape lohawayin. Pe hu ndramat soyon iya huhulong, pe hutali hu kol ngawan pe hurukai huhu ndruwan.

¹⁴ Pwen Yesu ituh ndroi iya pwan, pe inime hu ndramat soyon iya, hu kansa mbultere hu huro. Pe koyun ara isikirani hu pe isopwoyani hu tahu mepo humwa.

¹⁵ Pe kol iro piyah pe ndramiran hu husa kili yiy, pe hupa, “Kol aripo ara ndramat aliy pwi, pe mwandrai nakiya lai ara. Apwandrisa hu ndramat hu kayau, pwen pe andre hu kaya hu kol mendreheh pe hu kaya sou hayah anandrinahu.”

¹⁶ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Kinlahiy para hu kayau pwi. Akahang hu hapesah para hu kayan.”

¹⁷ Pe husomwi yiy, hupa, “Ndrinanohun mayimah pe ni malmou opu iripo kili yowu.”

¹⁸ Pe Yesu ipwai, ipa, “Akawiriy kisa kili yo aripo.”

¹⁹ Pwen Yesu ipwai iya kili hu ndramat para hu kampwan ndrita ndromwindriu. Pe yiy iwiri ndrinanohun mayimah pe ni malmou ara, pe maran itandras iya kol paingan yang, pe itoholiy, pwen iramburingi ndrinanohun ara. Pe iykiy iya kili ndramiran hu, pe hutainganiy iya kili hu ndramat.

²⁰ Pe hu ndramat masih kene, ara huyan pe isihi hu. Pwen ndritikehu mepo iro ndron, ara hunihiy iya hu ndrop mandropwa songui pe luhat.

21 Pe ndromwoya hu kamai mepo hunamnam ara, ara iho tehe mayipou (5,000). Hu pihin pe hu mbunah, ara kanndromwa hu pwi.

Yesu irikai ndritya ndran

22 Hape pwi ko, Yesu ipwai iya kili ndramiran hu, para hu kahis kaya nondriya ndroi pe hu koro mu kili yiy kaya haroh. Pe yiy iro ndron, pe ipwai iya kili hu ndramat para hu kalon.

23 Pe hu ndramat ara, ara hu kannau, pwen yiy hamou opu ingas iya ngondron sih pe iya tohun. Pe iro mwonen kol iro piyah, yiy hamou opu iro ariya.

24 Pe ndroi, ara kintali leng pwen, pe kinna mwanan hape ndrokolo ndran makaiye. Pe nowei, ara iro mbuiwani ndroi, paratesah, nohai imum te ngondroi isa.

25 Pe lang iro mbungahiy, pe Yesu, ara iya pe ihorokai ndritya ndran makaiye iropo iya kili hu.

26 Hapeko ndramiran hu hunime yiy iro tokai ndritya ndran makaiye, pwen hunoh turuwehu. Pe huwayeh iyapolo nohowai, hupa, “Mwomwoyou hamou yohou.”

27 Hape pwi ko, Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu mbuna akanoh! Aripo yo kopu; ndritya wawu kipwoke.”

28 Pita isomwi yiy, ipa, “Yapane, kapa ara wou, pwen apwai kisa kili yo para kurukai ndritya ndran kusa kili wou.”

29 Pe Yesu ipwai, ipa, “Asa.” Pwen Pita itali ndroi iya pwan ndritya ndran, pe irikai iropo iya kili Yesu.

³⁰ Hapeko Pita inime nohai, pwen pe inoh pe iro somun. Pwen iyoh pwokeyan iya kili Yesu, ipa, “Yapan, asopwat yo!”

³¹ Hape pwi ko, nima Yesu iyah iya, pe isoli Pita, pe ipwai iya kili yiy, ipa, “Wou lohongam ndrisiyon hape kopu. Paratapeh pe ahindrundu?”

³² Pwen iro mwonen hilu his hilya nondriya ndroi, nohai ara imaito.

³³ Pwen hu ndramat huro nondriya ndroi, ara huhuri ngalan, pe hupa, “Ndrokonan masih, wou ara Noru Ngindrai Kamai.”

³⁴ Pwen yihu singondriti ndran makaiye huya haroh, pe husarayah husa kol hakol mendreheh ngalan Kennesaret.

³⁵ Pe hu ndramat para kol ara, ara huyirowe Yesu, pwen hu pwanos nongan iya kene hu kol mepo huro pakeh. Pe huwiri ndramirahu masih kene mepo humwa, husa kili Yesu.

³⁶ Pe hurakamam iya kili yiy, para kipa hiyan para hu ndramat humwa, ara nimahu ko kiya-hatek kiya payango koiwen. Pwen hu masih mepo nimahu iyahatek iya kili yiy, ara hungoh topwei.

15

Yesu iwong iya tesah ngara kimbusi ndramat kirayah pwalan kiya mbulmara Ngindrai

¹ Pwen hu Parisiy hayah pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, ara huyau Yerusalem, pe husa kili Yesu pe husok yiy, hupa,

2 “Paratesah, pe ndramiram hu, ara hundrihisani kultuwayi tumburou hu? Kiro mwonen yihu nakanamnam, ara yihu konho sungani nimahu pwi!”

3 Hapeko Yesu isomwi hu, ipa, “Pe paratesah pe wawu ho ndruwa kultuwayi wawu mbukena wawu, pe wawu ndrihisani nongan para pwahanou ta Ngindrai?”

4 Paratesah, Ngindrai kinpa, ‘Wou ahaiyani tamam hilu tinan,* pe ‘hiyeh kiten ana taman ndre tinan, ara andre katingundrun kimat.†

5 Hapeko wawu, ngara wawu kapa, ‘Kapa ndramat hamou kiwong kiya kili taman ndre tinan, kipa, “Tesah yo pakusopwat walu kaliy, ara yukyuk mepo kunhaiyaniy para kuikiy kiya kili Ngindrai,”

6 pwen ndramat ara mbuna kihaiyani taman hilu tinan kiya aliy.’ Pwen tehen tora ko, wawu ngara karanuhuyani kultuwayi tumbu wawu hu, pe wawu mbusi nongna Ngindrai, ara irayah tehe nongan mwaihei o.

7 Wawu ndramat para pwandrandraman!

Yisayah ipwai imwonen pe ipwaingani kultuwayi wawu toro:

8 “Yihu ndramat aro, ara hu haiyani yo iyau poho hu ko,

hapeko ndriyahu, ara ita mawen kili yo.

9 Yihu tora hari ngolo, hapeko ara mwaihei opu; paratesah, hu hinonou tahu pe pwahanou tahu, ara iyau lohonga ndramat opu.‡”

---

* 15:4: Rakuhuye (Exodus) 20:12 † 15:4: Rakuhuye (Exodus) 21:17 ‡ 15:9: Yisayah (Isaiah) 29:13

¹⁰ Pwen Yesu iyoh hu ndramat soyon ara husa kili yiy, pe ipa, “Akahilingiy, pe lohonga wawu kileu.

¹¹ Sehe melit isong iya poho ndramat, ara kinlahiy para kimbusi yiy kirayah pwalan kiya mbulmara Ngindrai pwi, hapeko sehe melit mepo iyau pohon isa ngawan, ara kopu ilahiy para kimbusi yiy kirayah pwalan kiya mbulmara Ngindrai.”

¹² Pwen ndramiran hu husa kili yiy pe husok, hupa, “Wou akowu, tehe hu Parisiy huhulong nongan aro, pe imbusi welehu imai, ndre?”

¹³ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Sehe kei mepo Tomo ita kol paingan yang kinhasiy pwi, ara andre kaloliy mangondron.

¹⁴ Akatali hu. Yihu ara ndramat para luwani hu ndramat, hapeko marahu iyoh. Kapa ndramat hamou maran iyoh kiluwani ndramat hamou maran iyoh i, ara hilu malmou kene andre hilka-yos kaya nondriya ngat.”

¹⁵ Pe Pita ipwai, ipa, “Apwaingani ndroiye nongan pwandritiye ara, kisa leu kisa kili yowu.”

¹⁶ Pe Yesu isok hu, ipa, “Lohonga wawu ita nun manau, ndre?”

¹⁷ Pe lohonga wawu kinileu pwi, ndre? Sehe melit isong poho ndramat, ara iya pura ndramat, pwen kamulan andre kisa ngawan nombuwen.

¹⁸ Hapeko sehe melit mepo isayau poho ndramat, ara iyau ndriya ndramat. Hu melit ara kopu ngara kimbusi ndramat kiya pwalan kiya mbulmara Ngindrai.

¹⁹ Hu lohongai pwassin mepo iro ndriya ndramat pe isa ngawan, ara tehen iye: lohongai para katingundru ndramat, lohongai para kapo pilah,

lohongai para kapahana, nongan pwasoyou para tamwanye, pe kultuw para karasusut nongan pwasoyou kiya kili ndramat.

²⁰ Hu melit tehen aro, ara ngara kimbusi ndramat kirayah pwalan kiya mbulmara Ngindrai. Hapeko kapa ansungani nimam pwi pe anamnam, ara kinlahiy para kimbusi wou arayah pwalan kiya mbulmara Ngindrai pwi.”

Pihi Kenaan hamou mepo lohongan ndrision

²¹ Pwen Yesu itali kol ara, pe iya kol namandran hape mepo irakayani kol malkol Tayar pe Siton.

²² Pe pihi Kenaan hamou para kol ara, ara isa kili yiy pe iwayeh, ipa, “Yapan, Noru Tepit, koyum kisikirani yo! Noru pihin, ara payit ikohis ita ndritan pe ngara kipwalngani yiy.”

²³ Pe Yesu kinsomwi nongan handra pwi. Pwen pe ndramiran hu husa kili yiy pe hurakokowani yiy, hupa toro: “Apwandrisa yiy kiya mawen; paratesah yiy ara ita waiyani yoholai ndrutarou.”

²⁴ Hapeko Yesu isomwi, ipa, “Ngindrai ipwandrisa yo usa, ara para kuya kili hu sipsip para Yisrayel opu, mepo hu kansongsin.”

²⁵ Hapeko pihin ara, ara isa pe itukuruhu iya pwan mbulmara Yesu, pe ipa, “Yapan, asopwat yo!”

²⁶ Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Kinna hiyan para kawiri anandrinahu mbunah pe kapiyani kiya anahu mwi, ara pwi.”

²⁷ Pe pihin ara, ipa, “Yapan, ara ndrokonan; hapeko hu mwi, ara ngara hu kayan konkonu

anandrinai mepo ngara kilon keyau ata naman-dran tahu yi.”

²⁸ Pwen Yesu isomwi yiy, ipa, “Nam, lohongam ndrision ara namandran iya! Tesah mepo an-sok, ara anwiriw pwen.” Pe norun pihin, ara ingoh iro mwonen paramwandrai ara.

Yesu itaingani anandrinai iya ana hu ndramat mahaapou (4,000)

²⁹ Pwen Yesu itali kol ara, pe iyerokai ngilse Ndran Makaiye Kaliliyy. Pwen iya paingan ngondron sih pe impwan aliy.

³⁰ Pe hu ndramat soyo-soyon iya, ara husa kili yiy. Huwiri hu ndramat mepo ndrikahu mwomwan, pe hu ndramat mepo marahu iyoh, pe hu ndramat mepo ndruihu ikou, pe hu ndramat mepo pohohu imum, pe hu ndramat mepo mwamwa handra-handra yi iro kili hu, pe husaiki hu huro pakeh ngondroka Yesu. Pe isopwoyani hu huya hiyan.

³¹ Pe hu ndramat ara, huro lohonge ndrit iro mwonen hunime hu ndramat pohomum ara huro wong, pe ndruihu ikou, ara hurayah imwonen, pe ndrikahu mwomwan, ara huro tokai, pe marahu iyoh, ara hunimnim. Pwen huhuri ngala Ngindrai para Yisrayel.

³² Yesu iyoh ndramiran hu husa kili yiy, pe ipa, “Koyu isikiranani hu ndramat aripo. Hu topo sura yo lang maroyoh pwen, pe hapesah para hu kayan, ara pwi. Yo mbuwali para kupwandrisa hu kayau o mwaihei mamundruwahu, matisan marahu kayapalau pe hu kayayos kaya sai. ”

³³ Pe ndramiran hu hupwai iya kili yiy, hupa, “Kol aripo ndroisan, pe andre tukapo anandrinai kiro hape aleheh para kaikiy kiya ana hu ndramat soyo-soyon aripo?”

³⁴ Pe Yesu isok hu, ipa, “Ndrinanohun ita kili wawu, ara masahayeh?”

Pe husomwi yiy, hupa, “Ndrinanohun manandrtoyoh, pe noru ni lumou opu iripo.”

³⁵ Pwen Yesu ipwai iya kili hu ndramat soyo-soyon iya ara, para hu kampwan ndrita pwan.

³⁶ Pwen iwiri ndrinanohun manandrtoyoh pe hu ni ara, pe irawuloh ihipwen, pwen iramburingiy, pe iykiy iya kili ndramiran hu. Pe hutainganiy iya kili hu ndramat.

³⁷ Pe yihu masih ara hunamnam pe isihi hu. Iyamulan ndramiran hu hulokihi ndritikehu iya hu ndrop mandropwa andrtihat.

³⁸ Pe ndromwoyahu kamai mepo hunamnam, ara mahaapou (4,000). Pe hu pihin pe hu mbunah, ara kanndromwa hu pwi.

³⁹ Pe Yesu ipwandrisa hu ndramat soyon ara, huyau ihipwen, pwen ihis iya nondriya ndroi, pe iyau iyapwen te kol Makatan.

16

Hupwai para Yesu kimbusi kaipisa pwoke

¹ Hu Parisiy pe hu Satyusiy husa kili Yesu, para hu pakanohonou yiy, pe husok yiy para kipwaingani kaipisa pwoke handra kiyau kol paingan yang kiya kili hu.

² Pe Yesu isomwi hu, ipa. “Iro mwonen kol iro piyah, wawu ngara kapa, ‘Lang andre kiya hiyan, paratesah, yang ara ilam.’

³ Pe kiya mandroulang ara wawu ngara kapa toro: ‘Lang nepo, ara andre mbulou manohayen, paratesah, yang ara ilam pe mara kol ilokuh.’ Pwen wawu pahasaniy para karanonoye nimnim para mara kol, hapeko akanlahiy para karanonoye hu kaipisa hu lang para mahapo pwi.

⁴ Hu hasap mepo kultuwayihu pwassin, pe hu kantali Ngindrai, ara yihu ngara kasok kaipisa pwoke. Hapeko yihu andre kannime hapesah pwi, kaipisa poropet Yonah kopu andre hu kanimei.” Pwen Yesu itali hu pe iyau.

Yis tahu Parisiy pe Satyusiy

⁵ Pwen huyarayah huya haroh para ndran makaiye, pe ndramira Yesu hu, ara koyuhu imayit para kapo ndrinnanohun.

⁶ Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Mara wawu kiro. Akoro rapapahan kiya yis tahu Parisiy pe Satyusiy.”

⁷ Pwen huro panguluwaniy mwalingahu, pe hupa, “Matisan ita wong tehen toro, paratesah, worou kanpo ndrinnanohun pwi.”

⁸ Pe Yesu ara ipahas iya tesah huro wong iya aliy, pe ipa, “Wawu ndramat para lohongai ndrision hape kopu, paratapeh pe wawu tora panguluwaniy mwalinga wawu tehe ndrinnanohun pwi?”

⁹ Lohonga wawu kinileu mapu ko? Wawu lohongani ndrinanohun mayimbut iya anahu ndramat mayipou, pe iyasura hu ndrop masahayeh wawu nihi ndritiken, ndre pwi?

¹⁰ Ndre wawu lohongani hu ndrinanohun mandrtipai iya anahu ndramat mahaapou, pe iyasura hu ndrop masahayeh wawu nihi ndritiken, ndre pwi?

¹¹ Pwen paratapeh pe lohonga wawu kinileu mapu ko yeh. Yo ara uwong isa kili wawu, ara kinna ndrinanohun pwi, hapeko para akoro rapapahan kiya yis tahu Parisiy pe Satyusiy.”

¹² Pwen lohongahu isa leu tehe Yesu iro wong iya kili hu, ara para hu kapenani hu kiya yis mepo ngara kaikiy kiya ndrinanohun, ara pwi, hapeko iwong, ara para hu kapenani hu kiya hinonou tahu Parisiy pe tahu Satyusiy.

Pita ipwai tehe Yesu ara Mesayah

¹³ Pwen Yesu isa kol namandran hape Sisariya Pilipai, pe isok ndramiran hu, ipa, “Hu ndramat, hupa ndre Noru Ndramat, ara hiyeh?”

¹⁴ Pe husomwi yiy, hupa, “Yihu hayah, ara hupa Yohanes Ndramat para Paptais, pe hu hayah, ara hupa Eliyah, pe hu hayah tahu yi, ara hupa Yere-mayah ndre hamou tahu poropet para koluw.”

¹⁵ Pe Yesu isok hu, ipa, “Pe wawu, ara wawu pa ndre yo hiyeh?”

¹⁶ Pwen Simon Pita, ara ipa, “Wou, ara Mesayah—ndramat mepo Ngindrai kintakini-man para kisopwat hu ndramat—wou ara Noru Ngindrai Kamai mepo yiy mwalen.”

17 Pe Yesu isomwiy, ipa, “Lomwes, ara ita kili wou, Simon NdraYonah. Ndramat hamou kinpwainganiy kinsa kili wou pwi, hapeko Tomo ita kol paingan yang, ara yiy opu kinpwainganiy.

18 Pe yo upwai isa kili wou tehe wou, ara Pita,* pe kiro ndrita pat iye, yo andre kupuli sios† ato, pe poho karam para kolo kimat, ara andre kinlahiy para kiramwaitini sios ta Ngindrai pwi.

19 Yo andre kuiki hu kiy‡ para kolo king para kol paingan yang kisa kili wou. Pwen tesah awasiy kiro kol pwan, ara kol paingan yang kinwasiy. Pe kapa tesah ataliy kiro kol pwan, ara kol paingan yang kintaliy.”

20 Pe Yesu ipwandrandrahan iy kili ndramiran hu, para hu mbuna kaya tiyaniy kiya kili hamou tehe yiy ara Mesayah.

Yesu iranonoye iya kimat tan

21 Pe iro mwonen lang ara iya, Yesu iro ranonoye iya kili ndramiran hu tehe andre kiya Yerusalem, pe kiya nondriya hu nopwaran soyon kiro nima hu yapane kol, pe hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou. Pe andre hu katingundrun pe kiro mwonen lang maroyoh, andre kitine paiwe.

22 Pwen Pita iwiri yiy iya pwakin pe iro pomate yiy, iro pa, “Yapan, ara pwi! Melit ara, andre kintayah kili wou pwi yoh!”

---

* **16:18:** Ndroiyi nongan para ngalan Pita, ara ipa “pat” † **16:18:** Eng: church; “sios” ara hu ndramat masih mepo hu pwotisingi lohongahu iya kili Ngindrai ‡ **16:19:** Eng: keys

²³ Pe Yesu ipaiwani yiy iya kili Pita, pe ipa, “Sinai, asaya ndruwo! Wou ndramat para apasingori yo. Wou anto ndruwa lohonga Ngindrai pwi, hapeko ata ndruwa lohonga ndramat opu.”

²⁴ Pwen Yesu ipwai iya kili ndramiran hu, ipa, “Kapa sehe ndramat pakiho ndruwo, ara andre kipa pwi kiya tan mbukenan, pe kisap kei tondrih tan, pe kisa kiho ndruwo.

²⁵ Paratesah, hiyeh neren kiya mwoiwan mbukenan, andre mwoiwan kitali yiy. Pe hiyeh kilohongani yo, pe tunan yo kopu kitali mwoiwan, pwen andre kisopwat mwoiwan mbukenan.

²⁶ Kapa ndramat hamou kiwiri hu memelit para kol pwan masih kiya mbukenan yiy, pe kiyamulan kimat pe kitali mwoiwan, pwen andre melit masih kene ara, andre kisopwat yiy tapeh? Sehe melit ndrokongan ndramat hamou ilahiy para kiykiy, para kisuliyani mwoiwan kimui?

²⁷ Pe Noru ndramat andre kisa kiyasura nonowa ngana Taman, pe kiyasura hu angelou tan i. Pwen andre kiyki kenne ndramat hamou hamou kiho ndruwa sehe melit mepo yiy kinmbusiy.

²⁸ Upwai ndrokongan isa kili wawu, tehe hayah mepo hutopo tine iye, ara andre hu kanhingorowe kimat kileh pwi, kipoo hu kanime Noru Ndramat kisa tehe King.”

17

Nombuwe Yesu ipiy

¹ Pwen lang manonoh ihipwen, pe Yesu iwiri Pita, Yamis, pe Yohanes nali Yamis, pe iluwani hu

huya ngondron sih paingan, pe yihu kopu, huya huro aliy.

² Pe huya huro ara, pe nombuwe Yesu ipiy iro mbulmarahu. Pe kombuyen, ara ngannganan iya tehe mwandrai, pe koiwen ara nganan pallen tehe ngana lang.

³ Pwen iro mwonen ara, Mose pe Eliyah hilsarayah hilsa mbulmarahu, pe hilro wong iya-sura Yesu.

⁴ Pe Pita ipwai iya kili Yesu, ipa, “Yapan, hiyan para yowu koro iye. Kapa welem kiso, andre kupuli yopai matiwum—hawum atam, hawum ata Mose, pe hawum ata Eliyah.”

⁵ Pe iro wong manau pe kokom hasai nganan iya, ara isa pe iramburuhi hu. Pe yoholai sahin iyau kokom, ipa, “Iye ara Noru mepo ndriyo imbuluhi yiy; pe yo upwes iyatan namandran iya. Akahilingi yiy!”

⁶ Pe iro mwonen ndramiran hu huhilingi nonggan aro, ara hunoh turuwehu pe huyos te mbulmarahu iya pwan.

⁷ Hapeko Yesu isa, pe niman iyahatek iya kili hu, pe ipa, “Akatine; wawu mbuna akanoh.”

⁸ Pwen mara hu itandras, pe yihu kannime hamou pwi; Yesu ko iro.

⁹ Pe hurolai ngondron huropo husa pwan, pe Yesu ipwatingiy iya kili hu, ipa, “Wawu mbuna akatiyani sehe melit mepo wawu kannimei kiya kili hamou, kipoo Noru Ndramat kitine kimat.”

¹⁰ Pe ndramiran hu husok yiy, hupa, “Parat-apeh pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ngara hu kapwai, tehe Eliyah andre kisa kimu?”

¹¹ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Ndrokonan para aliy, ara Eliyah kisa pe andre kiramwaniyani hu melit masih kene.

¹² Hapeko upwai isa kili wawu tehe, Eliyah, ara kinsa pwen, hapeko yihu kanyirowe yiy pwi. Pe humbusi melit masih mepo hulohonganiy para kambusiy kiya kili yiy. Pwen tehen tora ko, andre hu kaiki Noru Ndramat kiya nondriya ngandran.”

¹³ Pwen ndramiran hu, ara lohongahu isa leu tehe yiy iro wong iya kili hu, ara iyata Yohanes Ndramat para Paptais.

Yesu isopwoyani wihou hamou payit iro ndri-tan

¹⁴ Pwen iro mwonen yihu sarayah husa kili hu ndramat soyon, pe ndramat hamou isa pe itukuruhu iro mbulmara Yesu.

¹⁵ Pe ipa, “Yapan, koyum kisikiranani noru kamai. Yiy ngara kilohori yiy, pe ngara kiya nondriya ngandran namandran iya. Pe lang hitun ngara kiyos kiya nondriya mwan ndre kiya nondriya ndran.

¹⁶ Pe uwiri yiy iya kili ndramiram hu, hapeko yihu kanlahiy para kasopwoyani yiy pwi.”

¹⁷ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “O wawu hasap para mahapo, ara wawu kanpwotisingi lohonga wawu pwi, pe lohonga wawu imwakaikai. Mwalaiheh pe andre kuro sura wawu ko? Pe maporosahayeh andre kuro kuni nopwaran tawawu ko yeh? Wawu kawiri mbunah kamai ara, kisa kili yo iye.”

¹⁸ Pe Yesu ipomate payit ara, pe payit itali mbunah ara; pe iro mwonen payit itali yiy o, ingoh.

19 Pwen pe hu ndramira Yesu husa kili yiy nokule ko, pe husok yiy, hupa, “Paratapeh pe yowu kanlahiy para karasses payit ara, kiyau pwi?”

20-21 Pe ipwai iya kili hu, ipa, “Paratesah, wawu pwotisingi lohonga wawu, ara hape ko. Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, kapa lohongai ndrision tawawu ara mendreheh tehe peke mbuwa mastet sih, pwen wawu lahiy para akapwai kiya kili ngondron iye, akapa, ‘Atali iye pe aya yoro’ pwen andre kises. Pe melit masih, ara andre wawu kawenei para akambusiy.”*

22 Pwen Yesu iyasura ndramiran hu husa wule husa kol namandran hape Kaliliyy. Pe ipwai iya kili hu, ipa, “Andre hu karatuni Noru Ndramat, pe hu kaiki yiy kiya nima hu ndramat.

23 Pe andre hu katingundrun kimat, pe kiro mwonen lang toyoh andre kitine paiwe.” Pe ndramiran hu huhilingiy pe ndriyahu iporu.

Takis para yumwa totohun namandran

24 Pe iyamulan Yesu iyapolo ndramiran hu huyarayah huya kol Kapernawum, pe hu ndramat para poya takis mepo ngara hu kapo takis para kisopwat yumwa totohun namandran, ara husa kili Pita pe husok, hupa, “Ndramat para hinonou ta wawu, ngara kiyki takis para yumwa totohun namandran, ndre pwi?”

---

* **17:20-21:** Hu ndramat hayah mepo hupahas iya nongna Ngindrai, ara hupa ndre nongan sahin i, iripo sura nongan iye yi. Pe nongan ara ipa: v. 21 “Kultuw para katohun pe kayuh anandrinai opu ara ilahiy para karasses payit tehen tora. Sai hasai hira ndron, ara pwi.”

²⁵ Pe Pita isomwi yiy, ipa, “Ehe, ngara kim-busiy.”

Pe iro mwonen Pita isong isa nondriya seu, Yesu iwong imu, ipa, “Simon, wou alohonganiy tapeh? Yihu king para kol pwan, ara yihu ngara kapo takis kiyau kili hu noruhu mbukenahu, ndre kiyau kili hu ndramat hayah i?”

²⁶ Pe Pita isomwi Yesu, ipa, “Andre hu kapo takis kiyau kili hu ndramat hayah.”

Pe Yesu ipwai iya kili yiy, ipa, “Pwen, hu noruhu, ara andre hu kanyuk takis pwi.

²⁷ Hapeko matisan tukambusi hu, pe welehu kaya mai; pwen pe aya ndran makaiye pe aya piye kou. Pwen ni mepo akowiy imu ara, awiriy pe atipe pohon, pe andre anime sombule pat para takis, ilahiy ndramat malmou. Awiriy pe ayaikiy kiya kili hu ndramat para poya takis, para sowa takis atatalu.”

18

Hiyeh ara ihohin iya, ita nondriya kolo king para kol paingan yang

¹ Pe iro mwonen paramwandrai ara, hu ndramira Yesu, ara husa pe husok yiy, hupa, “Hiyeh ndrokonan, ara ihohin iya, ita kolo king para kol paingan yang?”

² Pwen iyoh mbunah hamou mendreheh isa, pe iyki yiy iro tine mwalingahu.

³ Pe Yesu ipwai, ipa, “Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, kapa akantapihiye wawu pe akan-tayah tehe hu mbunah mendreheh pwi, pwen

andre akanlahiy para akasong kaya kolo king para kol paingan yang, ara pwi.

⁴ Pwen tehen tora ko, kapa hiyeh kiyki yiy kiya pwan tehe mbunah iye, ara ihohin iya, ita kolo king para kol paingan yang.

⁵ Pe hiyeh kirawulohani mbunah hamou mendreheh tehen iye kiya ngolo, ara irawulohani yo.

⁶ Hapeko kapa hiyeh kimbusi hamou tahu mbunah mendreheh iye, mepo ipwotisingi lohongan isa kili yo, para kiyos kiya pakut mwomwan, ara iya hiyan para hu kandruyani pat sih naman-dran kiho koyun, pe kapiyani yiy para kimut pe kiyuh kiya mbulu mwekeu.

⁷ Toimwa hu ndramat para kol pwan, nop-waran ita kili hu, iyou hu melit mepo ngara kambusi hu ndramat kayos kaya pakut mwomwan! Hu melit tehen tora, ara andre hu kasa. Hapeko toimwa sehe ndramat mepo imbusiy, pe hu melit tehen tora hurayah!

⁸ Kapa nimam ndre ndrikam kimbusi wou, pe ayos aya pakut mwomwan, pwen asondritiy pe apiyaniy kiyau. Iya hiyan masih para awiri taleh kinto-kinto, kiyapolo nombuwem mwomwan ndre ndrikam mwomwan. Matisan nimam malkai pe ndrikam malkai kiro hiyan, hapeko hu kapiyani wou kiya mwan mepo kinoho mat pwi.

⁹ Pe kapa maram sih kimbusi wou, pe ayos aya pakut mwomwan, ara hiyan para atangihiy pe apiyaniy kiyau. Iya hiyan masih para awiri taleh kinto-kinto, kiyapolo maram sih o. Matisan maram malwoh kiro hiyan, hapeko hu kapiyani wou kiya nondriya ngat mepo mwan ita yat aliy.

Nongan pwandritiye para sipsip isongsin.

¹⁰⁻¹¹ Ndriya wawu mbuna kitayi hu mbunah mendreheh* iye. Paratesah, yo upwai isa kili wawu tehe hu angelou tahu, ara lang masih ngara hu koro mbulmara Tomo ita kol paingan yang.†

¹² Wawu lohonganiny tapeh? Kapa ndramat hamou masipsip tan masangat, pe hamou tahu kiyasongsin, pwen tehen tapeh? Andre kitali hu androsongui pe androsomou hu koro ngondron, pe kiyaten hamou mepo iyasongsin, ndre? ¹³ Pe kapa kiya kahiy, yo upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe hu androsongui pe androsomou, ara ipwesani hu ihomwak o, hapeko kapa sipsip mepo iyasongsin ara kimui, ara andre kipwes namandran iya.

¹⁴ Tehen tora ko, Tama wawu iyera kol paingan yang, ara mbuwalin para hamou tahu mendreheh iye, kiyasongsin pe kitali yiy.

Nalim kimbusi kultuw mwomwan kisa kili wou

---

* **18:10-11:** Iya nongna kol Krik, nongan ara ipa, “hu mbunah mendreheh iye” (iripo nongan aro pe ita v. 6 pe v. 14 iye ara iyawule tehe nongan ita Mattiu 10:42, “hu ndramat o mwaihei tora, ara hutora surahu ndramiro yi.” Yesu kinwong kinna kili hu mbunah o, ara pwi. Yiy iwong iya kili hu ndramiran hayah i. TP: Long tok Grik, dispela tok “ol dispela liklik pikinini” (long dispela lain na long lain 6 na lain 14 tu), em i wankain olsem tok i stap long Matyu 10.42, “ol dispela manmeri nating i stap long lain disaipel bilong mi.” I luk olsem Jisas i no tok long ol pikinini tasol. Em i tok long ol arapela disaipel bilong en tu. † **18:10-11:** Iya hu puk hayah para koluw, nongan sahin i ita, pe ipa toro: v. 11 Noru Ndramat isa para kisopwat hiyeh isongsin. Eng: Some manuscripts ¹¹ *The Son of Man came to save what was lost.*

15 Kapa nalim hamou kimbusi kultuw mwomwan kisa kili wou,‡ ara aya, pe apwaingani mwomwan atan, kiho mwalinga walu kopu. Pwen kapa kihilingi wou, ara hiyan; anwiri nalim kinimui.

16 Hapeko kapa mbuwalin para kihilingi wou, pwen awiri ndramat hamou ndre malmou i, hilkaya suram; pwen ‘titiye para tamwanye masih ara, ara ndramat malmou ndre matimou, ara andre hu karayah ndramat para kapwokeyani nongan.’§

17 Pe kapa kihimbuwalin para kihilingi hu, apwai kiya kili hu ndramat para sios. Pe kapa kinhilingi nongnahu pwi yi, pwen aro nime yiy, ara tehe ngara aro nime ndramat hamou mepo tanan ta Yapan pwi, pe tehe hamou ndramat para poya takis.

18 Pwen upwai ndrokonan isa kili wawu, tesah akawasiy kiro kol pwan, ara kol paingan yang kinwasiy. Pe tesah wawu kataliy kiro kol pwan, ara kol paingan yang kintaliy.

19 Pe nakupo sura nongno yi, tehe kapa walu malmou koro kol pwan, lohonga walu kiro handra ko pe alkasok hapesah, ara andre Tomo ita kol paingan yang kimbusiy tehen aliy opu kisa kili walu.

20 Pe kapa hilu malmou ndre hu matimou hu kasa rawurehu kiya ngolo, ara utasura hu.”

---

‡ 18:15: Hu puk hayah para koluw, ara hupa “kultuw mwomwan” opu, pe hu kanpa “isa kili wou”, ara pwi. § 18:16: Animei ita Nongan para Pwahanou Luhin (Deuteronomy/Diuteronomi) 19:15

Nongan pwandritiye ta ndramat para poya mbulen mepo koyun kinsikirani hu ndramat pwi

²¹ Pwen Pita isa kili Yesu pe isok, ipa, “Yapan, maporosahayeh imwonen andre kutali hu pakut mwomwan ta nali mepo imbusiy isa kili yo? Matisan kiya maporoandrtisap?”

²² Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Upwai isa kili wou, tehe maporoandrtisap pwi; hapeko maporoandrtingui pe andrtisap.

²³ Pwen kolo king para kol paingan yang, ara tehe king hamou nakiramwanye nahanah tan kiya polo hu ndramat para poya mbulyan.

²⁴ Pe iro mwanye nahanah tan, pe huwiri ndramat hamou nahanah tan iramwaitini mapwesi** isa kili yiy.

²⁵ Pe ndramat ara kinlahiy para kipo soiwi nahanah tan pwi. Pwen namandran tan ipwatisingiy tehe yiy, nambuyun, norun, pe menmenan masih kene, ara andre kapo pehei kaliy para kipo soiwi nahanah tan.

²⁶ Pwen ndramat para poya mbulen ara, ara itukuruhu iya mbulmaran, pe irakamam iya kili yiy ipa, ‘Alonge hape na, pwen andre kupo soiwi melit masih kimui.’

²⁷ Pwen namandran tan, ara koyun isikirani ndramiran para poya mbulyan ara. Pwen itali nahanah tan iyau o mwaihei, pe itali ndramiran ara iyau.

** **18:24:** Ndromwoya nahanah ara, ara namandra-namandran iya, tehe K10,000,000 (Greek: ten thousand talents; Eng: millions of dollars, or perhaps more than ten million kina).

28 Hapeko iro mwonen ndramat para poya mbulen ara iya ngawan, pwen iya kahi ndramat hamou para poya mbulen iyawule, mepo nahanah tan iro kili yiy ara masangat.†† Pe imbultuwe tahatini yiy pe niman indrek koyun pe irakekeyani yiy, ipa, ‘Apo soiwi nahanah tam iripo kili yo!’

29 Pwen ndramat para poya mbulen ara, ara itukuruhu iya kili yiy pe irakamam, ipa, ‘Alonge hape na, pwen andre kupo soiwin kimui.’

30 Hapeko yiy ara mbuwalin. Pwen pe iwiri ndramat para poya mbulen hamou ara, pe iyaiki yiy iya nondriya kou para kiro ara, kipoo kiyki nahanah tan.

31 Pwen pe hu ndramat para poya mbulen hayah i, ara hunime tesah kintayah, pe ndriyahu isin namandran iya. Pwen huya kili namandran tahu pe huya tiyani melit masih mepo kintayah ara.

32 Pwen namandran ara iyoh ndramat para poya mbulyan ara, isa nondriyan. Pe ipa, ‘Wou pwassi ndramat para poya mbulen! Yo kuntali nahanah tam masih, paratesah, arakamam isa kili yo.’

33 Koyu isikirani wou, pwen tehen aliy opu, paratesah, pe koyum kinsikirani ndramat mepo walu ropo mbulen iyawule, ara pwi?

34 Pe namandran tan ndrinan ilokuh, pe iyki yiy iya nima hu ndramat para memerani kou, para hu kaiki nopwaran kiya kili yiy, kipoo, kiyki nahanah tan topwei.

---

†† **18:28:** Ndromwoya nahanah ara, ara mendreheh o.

³⁵ Pwen pe kapa ngara atali hu pakut mwomwan ata nalim, kiyau ndriyam imwonen, pwen tehen tora ko, Tomo ita kol paingan yang andre kimbusiy tehen aliy opu, kisa kili wawu hamouhamou.”

19

Lohongai para yesou imut

¹ Pwen Yesu ipohowe nongnan aro ihipwen, pe itali kol namandran hape Kaliliyy, pe iya kol namandran hape Yutiya, ita haroh para Ndran Yortan.

² Pe hu ndramat soyo-soyon iya, ara huho ndruwan, pe isopwoyani hu iro hape ariya.

³ Pwen hu Parisiy hayah husa kili yiy para kanohonou yiy. Pwen husok, hupa, “Nongan para pwahanou ta Ngindrai, ara ipa hiyan para ndramat hamou kitali nambuyun kiya sehe lohongan?”

⁴ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Wawu kannime Nongna Ngindrai mepo kinpwai pwen, kinpa, ‘Koluw-koluw kinna, Ngindrai imangsani hu ndramat malpat—kamai pe pihin,’ ndre pwi?”

⁵ Pwen Ngindrai ipwai, ipa, ‘Pwen tunan ara ko, andre kamai kitali taman hilu tinan, pe hilu pihin tan andre karayah hapat, pe nombuwe hilu kirayah hamou o,’ ndre?”

⁶ Pwen pe tehen tora ko, hilu konto tehe malmou pwi; nombuwe hilu kintayah hamou o. Pwen tesah mepo Ngindrai kiniykiy kinna wule, ara ndramat mbuna kimbusi mwalinga hilu kimut.”

⁷ Pe hu Parisiy husok, hupa, “Pwen parat-apeh pe Mose ipwandrandrahaney, tehe ndramat hamou andre kiratuluwi nongan para yesou kimut, pe kiykiy kiya kili pihin tan, pe kirasse pihin tan kiyau?”

⁸ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Mose ipa hiyan para akatali pihin ta wawu hu, paratesah, ndriya wawu ara ipwoke. Hapeko koluw-koluw kinna, ara tehen tora pwi.

⁹ Yo upwai isa kili wawu, kapa sehe kamai kitali pihin tan, pe kiya yesou kiya kili pihin hamou, ara imbusi kultuw para pilah. Hapeko, kapa pihin tan kinpo pilah kimu, pwen tunan ara ko, ilahiy para kitali pihin tan, pe mwomwan, ara kinto kili yiy pwi.”

¹⁰ Pwen hu ndramira Yesu, ara hupwai iya kili yiy, hupa, “Kapa ara ndroiya lohongai para kamai pe pihin kayesou, pwen hiyan masih para kona yesou.”

¹¹ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Yihu ndramat masih andre hu kanlahiy para hu kapa hiyan kiya nongan iye pwi. Hapeko iya hiyan, iya kili hu ndramat opu mepo Ngindrai kiniyki nongan ara.

¹² Pe hu ndramat hayah, ara tinahu imwalahiy tahu, pe namiliwa pihin, ara kinto kili hu pwi. Pe hu hayah tahu, ara hu ndramat hurasangi hu, pe namiliwa pihin, ara kinto kili hu pwi yi.* Pe hu hayah i, ara mbuwalihu para kayesou, paratesah, hunamiliy para hu koro ko para poya mbulya king para kol paingan yang. Pe hiyeh ilahiy para kipa hiyan kiya nongan iye, ara kipa hiyan.”

---

* **19:12:** Eng: eunuch

Hu mbunah mendreheh pe Yesu

¹³ Pwen huwiri hu mbunah mendreheh huya kili Yesu para niman kiya ndrita hu, pe kitoholi hu. Hapeko ndramiran hu, ara hupomate hu mepo huwiri hu mbunah huya kili yiy.

¹⁴ Pe Yesu ipwai, ipa, “Wawu katali hu mbunah kasa kili yo, pe wawu mbuna akakaituwe hu. Paratesah, kolo king para kol paingan yang, ara atahu ndramat tehe hu mbunah aro.”

¹⁵ Pe iyki niman iya ndritahu, pe itoholi hu ihipwen, pwen itali hape ara, pe iyau.

Ndramat hamou menmenan soyon

¹⁶ Pwen ndramat hamou isa kili Yesu pe isok yiy, ipa, “Ndramat para hinonou, yo andre kumbusi sehe kultuw hiyan, pwen pe andre kuwiri taleh mepo andre kinto-kinto?”

¹⁷ Pwen Yesu isomwi yiy, ipa, “Paratesah, pe wou asok yo iya melit hiyan? Ngindrai hamou opu, ara yiy hiyan. Kapa nawiri taleh kinto-kinto, pwen oho ndruwa hu nongan para pwahanou ata Ngindrai.”

¹⁸ Pe ndramat ara, ipwai, ipa, “Hu sehe nongan para pwahanou eh?”

Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Mbuna atingundru ndramat kimat, pe mbuna apo pilah, pe mbuna apahana, pe mbuna apwandrandraman,

¹⁹ pe aranhuyani tamam hilu tinam, pe ndriyam kimbuluhi hiyeh para pakeh kili wou tehe ndriyam ngara kimbuluhi wou mbukenam.’”

20 Pe ndramat ara ipwai, ipa, “Yo ngara kuho ndruwa hu nongan para pwahanou masih ara; pe tesah hira ndron para andre kumbusiy i?”

21 Pe Yesu isomwiy, ipa, “Kapa wou anamiliy para narayah imwonen masih tehe Ngindrai inamiliy, ara ayapo pehei kiya hu melit tam masih, pe awiri singayai para aliy, pe atainganiy kiyata hu ndramat mepo hundroisiy, pe andre awiri hu melit mwayih kennen namandran, ita kol paingan yang. Khipwen, asa oho ndruwo.”

22 Pe iro mwonen ndramat aro ihilingiy, iyau iyapolo ndriya pworu, paratesah, menmenan, ara hitun iya.

23 Pwen Yesu ipwai iya kili ndramiran hu, ipa, “Yo upwai ndrokongan isa kili wawu, tehe ingandrah para ndramat hamou menmenan soyon kisong kiya nondriya kolo king para kol paingan yang.

24 Pe upwai isa kili wawu paiwe, tehe ingandrah para kamel hamou kisong kiya ngara kan-nih sih, hapeko ingandrah masih, para ndramat hamou menmenan soyon, kisong kiya nondriya kolo King Ngindrai.”

25 Pe iro mwonen ndramiran hu huhilingi nongan aro, ara lohongahu indrap namandran iya, pe husok, hupa, “Kapa tehen tora, pwen andre hiyeh ndrokongan kilahiy para kiwiri taleh mepo andre kinto-kinto?”

26 Pe Yesu maran itis tahu, pe ipa, “Hu ndramat, ara kanwenei pwi, hapeko Ngindrai, ara iwenei para kimbusi melit masih kene.”

²⁷ Pe Pita isomwi yiy, ipa, “Yowu kantali hu melit masih para yowu koho ndruwam! Andre yowu kawiri tesah hiyan kiyau aliy yeh?”

²⁸ Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe kiro lang para melit masih hu nakarayah howen, kiro mwonen Noru Ndramat kirompwan ndrohonoku mipwan ta king tan, mepo nonowan iya, ara wawu mepo ngara akoho ndruwo, ara andre wawu kampwan sura yo, koro ndrohonoku pwanpwan ta king songui pe luwoh, pwen andre wawu karayah ndramat para tamwane, pe akaramwane nongan tahu ndraye hu Yisrayel songui pe lupat.

²⁹ Pe tunan yo ko, sehe ndramat mepo kitali suwen, ndre nalin, ndre pisun, ndre taman, ndre tinan, ndre norun, ndre pingan, ara andre kipo-sura melit tan maporosangat, pe andre kiwiri taleh kinto-kinto.

³⁰ Hapeko hu ndramat soyon hutora mu, ara andre hu kaya mulan; pe hu ndramat soyon hutora mulan, ara andre hu kaya mu.

20

Nongan pwandritiye tahu ndramat para poya mbulen iya pingé wain

¹ Kolo king para kol paingan yang, ara tehe mbukena pwan hamou mepo iyau iya ngawan makohuping, para kiyapo hu ndramat para hu kayapo mbulen kaya pingé wain tan.

² Yiy ipa hiyan para kisowani hu, kiya kenne ndramat hamou-hamou para lang sih sesek. Pwen ipwandrisa hu huya nondriya pingan.

³ Pe paramwandrai ara iho tehe mandrosih, pe iya ngawan pe inime hu ndramat hayah, ara huro tine ndrohovah pe hu kanmbusi hapesah pwi.

⁴ Pe ipwai iya kili hu, ipa, 'Wawu yi, ara akayapo mbulen kaya pingge wain to, pe andre kusowani wawu, ara kiwene mbulya wawu ko.'

⁵ Pwen pe huyau huya.

Pe paramwandrai iho ndrokolo lang, pe namandran ara iyau iya, pe paramwandrai iya iho tehe maroyoh, pe iyau iya paiwe yi, pe imbusiy tehen aliy opu, tehe mamu kinmbusiy.

⁶ Pe iya piyahon, paramwandrai iho tehe mayimah, pwen iya ngawan, pe inimei tehe hu hayah i, ara huro tine ko mwaihei. Pe isok hu, ipa, 'Paratapeh pe lang sih sesek wawu topo tine ko mwaihei?'

⁷ Pe husomwi yiy, hupa, 'Paratesah, hamou kinsa sok yowu para kayapo mbulen pwi.' Pwen ipwai iya kili hu, ipa, 'Kiya, wawu yi, akayapo mbulen kaya pingge wain to.'

⁸ Pwen kol ipiyah pe mbukena pingge wain, ara ipwai iya kili ndramat mepo imu iya pohomara mbulyan ara, ipa, 'Ayoh hu ndramat para poya mbulen hu kasa, pe aiki kenne hu kiya kili hu. Aiki kenne hu mepo husa mulan kimu na, pwen aiki kenne hu mepo husa mu.'

⁹ Pwen hu ndramat para poya mbulen mepo husapo mbulen piyahon, paramwandrai iho tehe mayimah, ara hamou-hamou tahu iwiri kennen, ara tehe kenne ndramat para lang sih sesek.

¹⁰ Pwen pe yihu mepo namandran iwiri hu husapo mbulen imu, ara husa pe koyu hu isosoyo, pe hupa ndre sowahu andre kihohin. Hapeko

hamou-hamou tahu, ara iwiri kennen tehe ata ndramat hamou ngara kipo mbulen para lang sih sesek.

¹¹ Pe iro mwonen huwiri kenne hu, ara hurakokowai ana mbukena pwan ara.

¹² Pwen hupa, ‘Hu ndramat mepo husapo mbulen mulan, ara hupo mbulen iho nondriya paramwandrai sih opu. Hapeko aniyki kennehu, ara ihisoule ko tehe kenne yowu, mepo yowu po mbulen ngandrahan iya, pe mwandrai isingi yowu.’

¹³ Pe isomwi hamou tahu, ipa, ‘Kowase, yo kunkaparawani wawu pwi. Talu pa hiyan para apo mbulen, pe kusowani wou kiya kenne ndramat para lang sih sesek, ndre?’

¹⁴ Kiya, awiri kennem pe ayau. Unamiliy para kuiki kenne ndramat mepo isa mulan, ara kihisoule ko tehe kunuikiy pwen kinsatam.

¹⁵ Yo ara mbukena singayai, pe tesah unamiliy para kumbusiy kaliy, ara andre kumbusiy opu. Yo pahalo ko, pwen pe wou amaimai ano, ndre?’

¹⁶ Pwen pe hu hiyeh hutora mulan, ara andre hu kaya mu, pe hu hiyeh hutora mu, ara andre hu kaya mulan.”

Yesu iranonoye paiwe tehe andre kimat

¹⁷ Pwen Yesu iropo iya paingan Yerusalem, pe iwiri ndramiran hu songui pe lumou huya pwakin hape, pe ipwai iya kili hu, ipa,

¹⁸ “Akahilingiy! Worou nakaya paingan Yerusalem, pe andre hu karatuni Noru ndramat kiya nima hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou.

Pe andre hu kaiki yiy kiya nongan, pe kamburi nongan para katingundrun kimat,

¹⁹ pe andre hu kaiki yiy kiya kili hu Ndramira Lah, para hu kapwasimiri yiy pe kamwiri yiy, pe karapaingi yiy kiya kei tondrih. Pe kiro mwonen lang toyoh, ara andre kisa tine paiwe.”

Tina ndramat malmou iwong iya kili Yesu

²⁰ Pwen tina noru Sepetiy kamai malmou, ara isa kili Yesu iyapolo norun hilu, pe itukuruhu iya pwan mbulmaran pe isok melit kili yiy.

²¹ Pe Yesu isok yiy, ipa, “Wou anamili sehe melit?”

Pe tina hilu ipa, “Apa hiyan para hamou ta noru hilu kamai malmou iye, ara hamou kimpwan kiyapwen te nimam mot pe hamou kiyapwen te nimam kamou kiro kolo king tam.”

²² Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu kowu tesah wawu tora sok iya aliy ara. Walu lahiy para kayin kiya pweniu mepo pakeh nakuyin kiya aliy?”

Pe hilsomwi, hilpa, “Youlu lahiy.”

²³ Pwen pe Yesu ipwai iya kili hilu, ipa, “Ndrokonan tehe walu andre kayin kiya pweniu mepo nakuyin kiya aliy. Hapeko para walu kampwan kapwen te nimo mot ndre kamou, ara yo kunlahiy para kusomwi walu pwi. Hu ndrohonoku pwanpwan ara, ara atahu mepo Tomo kinmwaniyaniy pwen.”

²⁴ Pe iro mwonen ndramiran hu songui ara, huhilingi nongan aro, ara ndrinhau ilokuh ta hilu malmou mepo hilnali hilu ara.

²⁵ Pwen Yesu iyoh hu masih husa wule kili yiy, pe ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu pahasaniy tehe hu yapane hu Ndramira Lah, ara ngara hu karan-drokomat ana ndramirahu, pe hu pohon tahu, ara ngara hu karakekeyani hu, iyapolo pwoke nopwaran, para hu koho ndruwa nongnahu.

²⁶ Hapeko mbuna kirayah tehen aliy mwalinga wawu. Hiyeh tawawu pakirayah namandran, ara andre kirayah ndramat para poya mbulya wawu.

²⁷ Pe hiyeh ta wawu pakimu ta wawu masih, ara andre kirayah ndramat para pwandrendres tawawu ko mwaihei,

²⁸ iro mwonen tehe Noru Ndramat kinsa, ara para hu ndramat kasopwat yiy pwi; hapeko yiy isa, ara para kisopwat hu ndramat, pe para kiyki mwoiwan para kikonuhi hu ndramat soyon hu kamui.”

Yesu isopwoyani mara hilu ndramat malmou iyoh iya hiyan

²⁹ Pe iro mwonen Yesu iyapolo ndramiran hu, ara hu nakatali Yeriko, hu ndramat soyon iya huhu ndruwan.

³⁰ Pe hilu ndramat malmou mara hilu iyoh, ara hilrompwan ngilse sai, pe iro mwonen hilu hilingi Yesu iropo isayau, pwen hilu yoh, hilpa, “Yapan, Noru Tepit, koyum kisikirani youlu!”

³¹ Pe yihu ndramat ara, ara huhilingi hilyoh, pe hupomate hilu para hilu kamun opu. Hapeko hilu wayeh iya namandran iya, hilpa, “Yapan, Noru Tepit, koyum kisikirani youlu!”

³² Pwen Yesu iro tine, pe iyoh hilu pe isok, ipa, “Walu namiliy para kumbusi tesah kisa kili walu?”

³³ Pe hilu somwiy, hilpa, “Yapan, youlu namiliy para mara youlu kileu.”

³⁴ Pwen Yesu koyun isikirani hilu, pe iyki niman iyahatek iya mara hilu. Pe hape pwi ko, mara hilu ileu, pe hilu ho ndruwan.

21

Yesu iya nondriya Yerusalem

¹ Pe Yesu iyapolo ndramiran hu, huropo husa pakeh Yerusalem, pe husarayah husa kol Petpake iro Ngondron para hu Holip. Pwen Yesu ipwandrisa ndramiran malmou,

² pe ipwai iya kili hilu, ipa, “Walu kaya kol mendreheh yoho mu kili walu, pe hape pwi ko, andre walu kanime tongkiy hamou hu kanwasiy pwen ita, iyapolo norun ita ndrahasan. Alkalombuli hilu pe alkaluwi hilu kasa kili yo.

³ Pe kapa ndramat hamou kipa hapesah kisa kili walu, alkapwai kiya kili yiy tehe, Yapan inamiliy, pe hape pwi ko, andre kipwandrisa hilu kasa.”

⁴ Melit aro irayah para nongan mepo poropet kinpwai, andre kirayah mannan, ipa toro:

⁵ “Akapwai kiya kili hu ndramat para kol naman-dran Sayon, akapa,

‘Akanimei, King tawawu itapo isa, nakisa kili wawu.

Kultuwayin waison, pe itampwan ndrita tongkiy hamou,

ita ngaplani noru tongkiy hamou.’ ”*

⁶ Pwen ndramiran malmou, ara hilyau, pe hilya mbusi tesah mepo Yesu kinpomwane pwen kinna kili hilu.

⁷ Pe ndramiran hilu, hilu luwi tongkiy iyapolo norun hilsa, pe hilpwalani hu koyau ta hilu iya ndrita tongkiy malmou ara, pe Yesu iya impwan ndrita hilu.

⁸ Pe hu ndramat soyon iya, ara hupwalani hu koyau tahu huye ndrita sai. Pe hu hayah tahu yi, ara husondriti hu ndrandra hu kei, pe humwaniyani hu huye ndrita sai.

⁹ Pe hu ndramat soyon mepo huho mu kili yiy, pe hu hiyeh huho ndruman, ara huwayeh, hupa, “Hosanna, kahari ngala Noru Tepit!”
“Lomwes ita kili yiy mepo isa iya ngala Yapan!”†
“Hosanna, kahari ngala Ngindrai iyera paingan masih!”

¹⁰ Pe iro mwonen Yesu isong iya nondriya Yerusalem, yihu ndramat masih kene para kol namandran ara, ara pwesai namandran iya iwiri hu, pe huro sok, hupa, “Aripo hiyeh?”

¹¹ Pe hu ndramat soyon ara, ara husomwi hu, hupa, “Aripo, ara Yesu, yiy ara poropet para kol ngawan Nasaret ita nondriya kol Kaliliyy.”

Yesu iro yumwa totohun namandran

¹² Pe Yesu isong iya nondriya kowa yumwa totohun namandran, pe irasses hu ndramat huropo pehei, pe huro sousou nondriyan. Pe itipiyani hu keyau tahu ndramat huro sulye sombule pat, pe

---

* **21:5:** Sekarayah (Zechariah) 9:9 † **21:9:** Puk Waliy (Psalm) 118:26

itipiyani hu pwapwai tahu mepo huropo pehei iya hu pai.

¹³ Pwen pe ipwai iya kili hu, ipa, “Pwayan kinpwai tehe, ‘Suwe, ara hu ngara kapohowei Seu para katohun.‡’ Hapeko wawu kanmbusiy kintayah ndrohona kokohon tahu ndramat para pahana.§”

¹⁴ Pe Yesu iro yumwa totohun namandran, pe hu ndramat mara hu iyoh, pe hu ndramat ndrikahu mwomwan, ara husa kili yiy pe isopwoyoni hu huya hiyan.

¹⁵ Hapeko hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, ara hunime hu kinima pwoke mepo imbusiy. Pe hunime hu mbunah, ara huro wayeh iro nondriya kowa yumwa totohun namandran, huro pa, “Hosanna, kahari ngala Noru Tepit,” pwen hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, ara hundrangis.

¹⁶ Pe husok Yesu, hupa, “Wou ahalingi sehe melit hu mbunah iye hutora pwai, ndre pwi?”

Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Wawu kannime nongan iye pwi, ndre?”

‘Iyau poho hu mbunah mendreheh pe hu mbunah malaman,
ara Ngindrai kintakinimahu para hu kahari ngalan.’**”

---

‡ 21:13: Yisayah 56:7
Puk Waliy (Psalm) 8:2

§ 21:13: Yeremayah 7:11

** 21:16:

17 Pe Yesu itali kol namandran Yerusalem, pe iyau iya kol ngawan Petaniy, pe iya marisih iro aliy.

Kei pik imang

18 Pe makohuping opu, Yesu iropo imui nakiya kol namandran, pe imundrui.

19 Pe inime kei pik^{††} hakou iro ngilse sai, pe iya pakeh aliy, hapeko kinnime mbuwan pwi, yowin opu iro aliy. Pwen Yesu ipwai iya kili kei ara, ipa, “Wou andre anippwai paiwe pwi!” Pe hape pwi ko, kei ara imang.

20 Pwen iro mwonen ndramiran hu hunimej, ara huro lohonge ndrit. Pwen pe husok, hupa, “Teheh tapeh pe kei pik ara, hape pwi ko imang?”

21 Pe Yesu isomwiy, ipa, “Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, kapa akapwotisingi lohonga wawu, pe akanhindrundru pwi, pwen sehe melit mepo kintayah mahapo, ara andre kintayah kinna kili kei pik o, ara pwi, hapeko ilahiy para akapwai kiya kili ngondron iye, akapa, ‘Aya pe ayapiyani wou aya nondriya ndras,’ pwen andre kirayah tehe wawu pwai.

22 Pe kapa akapwotisingi lohonga wawu pe akatohun, pwen andre akawiri sehe melit mepo wawu sok iya aliy.”

Husok Yesu iya pwoke nopwaran iro kili yiy

23 Pe Yesu isong iya nondriya kowa yumwa totohun namandran, pe iro hinuwani hu ndramat. Pe iro hinuwani hu ndron, pwen hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane hu ndramat, ara

---

^{††} 21:19: Eng: fig; TP: fik

husa kili yiy. Pe husok yiy, hupa, “Wou awiri pwoke nopwaran ara, iyau aleheh? Pe hiyeh iyki pwoke nopwaran ara, isa kili wou?”

²⁴ Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Yo nakusike wawu kiya soksok sahin. Pe kapa akasomwi yo, pwen andre kupwai kisa kili wawu, hape aleheh uwiri pwoke nopwaran aro iyau aliy, pe urupo mbusi hu melit aro.

²⁵ Yohanes ngara kisumuluwani hu ndramat, pe wawu pa ndre kultuw para paptais ta Yohanes ara, ara iyau aleheh? Iyau kol paingan yang, ndre iyau kili ndramat opu?”

Pe huro panguluwaniy mwalingahu ko, huro pa, “Kapa, tukapa, ‘Iyau kol paingan yang,’ pwen andre kisok, kipa, ‘Pwen tehen tapeh pe lohonga wawu kinpwotisingi nongnan pwi?’

²⁶ Hapeko kapa tukapa, ‘Iyau kili hu ndramat,’ pwen andre tukanoh tahu ndramat, paratesah, hu masih ara hupa ndre Yohanes ara yiy poropet hamou.”

²⁷ Pwen pe husomwi Yesu, hupa, “Yowu tana yowu pwi.”

Pwen isomwi hu, ipa, “Pwen pe yo andre kunpwai kinsa kili wawu pwi yi, iyau hape aleheh uwiri pwoke nopwaran pe urupo mbusi hu melit aro.”

Nongan pwandritiye ta ndramat hamou manorun malmou

²⁸ “Wawu lohongani tapeh? Ndramat hamou iyen, pe manorun kamai malmou. Pwen iya kili hamou na, pe ipwai iya kili yiy, ipa, ‘Noru, lang nepo, ayapo mbulen aya pingge wain.’

29 Pe norun isomwiy, ipa, ‘Pwi; andre kunna pwi,’ hapeko iyamulan ipaiwani lohongan pe iya.

30 Pwen ndramat ara, iya kili norun hamou i, pe ipwai tehen aliy opu iya kili yiy. Pe norun isomwiy, ipa, ‘Ehe, Tomo, andre kuya,’ hapeko kinna pwi.

31 Pwen hiyeh ta hilu malmou ara, ara imbusi namiliwa taman?”

Pe hupa, “Yiy imu ara.”

Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Upwai ndrokonan isa kili wawu, hu ndramat para poya takis, pe hu pihin para payango sai, ara hu tora song imu kili wawu tora po iya kolo King Ngindrai.

32 Paratesah, Yohanes isa kili wawu, ara para kipwaingani sai para kultuw imwonen kisa kili wawu, pe wawu kanpwotisingi lohonga wawu kinna nongnan pwi. Hapeko hu ndramat para poya takis, pe hu pihin para payango sai, ara hupwotisingi lohongahu. Pe wawu kannime hu melit ara pwen, hapeko wawu kanpaiwani lohonga wawu pe kanpwotisingi lohonga wawu kinna nongnan pwi.”

Nongan pwandritiye tahu ndramat para poya mbulen

33 “Akahilingi nongan pwandritiye handra aro yi: Mbukena pwan hamou iyen, pe ihisi pingge wain hambut. Pe irahakowa piyang ara, pe ipaltani kupwiy sih para haliya mbuwa wain. Pe ipuli seu hawum sohun niwen para hu ndramat keyen aliy, para kamemerani piyang. Pwen iyki piyang aro iro kili hu ndramat hayah para poya mbulya piyang, para hu koro nimnim, pe kapo mbulen

kiya aliy. Pe yiy ara iyau iya, pe kinhora tokai tan. ³⁴ Pwen pakeh lang para rihiya wain irayah. Pe mbukena pwan ara ipwandrisa ndramiran hu, huya kili hu mepo huropo mbulen iya piyang, para hu kaya wiri mbuwa wain, ita piyang hasui tan, kisa kili yiy.

³⁵ Pwen hu mepo huropo mbulen iya piyang ara, ara humbultuwe tahatini hu ndramat mepo ipwandrisa hu. Pe hamou, ara hurayi yiy iya mwomwan, pe hamou hutingundrun, pe hamou i, ara husolpwa yiy iya pat.

³⁶ Pwen ipwandrisa hu ndramat para poya mbulyan hayah i, mepo ndromwoyahu ihohin iyata hu para mamu. Pe humbusiy ihisoule ko, iya kili hu.

³⁷ Pe iyamulan masih, ipwandrisa norun kamai iya kili hu. Pe ipa, ‘Andre hu karanuhuyani noru.’

³⁸ Hapeko iro mwonen hu ndramat huropo mbulen iya piyang, ara hunime norun, pwen hamou ipwai iya kili hamou, hupa, ‘Iye ara norun, soiwi taman; pe yiy andre kiwiri hu meltan masih. Kiya, tukatingundrun, pe tukawiri menmena taman masih kiya mbukenan worou.’

³⁹ Pwen pe huwiri yiy pe husoyau iyatan iya ngawan piyang, pe hutingundrun imat.

⁴⁰ Pwen pe kapa mbukena piyang ara kisa, ara andre kimbusiy tapeh kiya kili hu ndramat para poya mbulen ara?”

⁴¹ Pwen husomwi yiy, hupa, “Yiy andre kipwalngani hu, pe kirutngundru hu ndramat mwomwan ara, hu kamat topwei. Pe andre kiyki piyang ara, kiya kili hu ndramat para poya mbulya

piyang hayah i, mepo kiro mwonen lang para rihya wain, ara andre hu kaiki hasui kiya tan.”

⁴² Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu kan-nime nongan iye mepo ita Nongna Ngindrai pwi, ndre?

‘Pat mepo yihu ndramat para puliya seu hu-lowaniy,

ara kintayah pat para sotuna seu.‡‡

Yapan kinmbusi melit aro kintayah,

pe ara mwayih iya, iya mara tou.’

⁴³ Pwen tehen tora ko, upwai isa kili wawu, tehe kolo King Ngindrai, ara andre Ngindrai kiwiriyy kiya mawen kili wawu, pe kiykiy kiya kili hu ndramat, mepo andre yihu kambusiy kihisingin.

⁴⁴ Ndramat hiyeh kiyos kiya ndrita pat aro, ara andre kimwalulut. Pe kapa pat ara kiyos kiya ndrita ndramat hamou, ara andre kirapisa yiy.”

⁴⁵ Pwen iro mwonen hu pris huhohin ta hu pris masih pe hu Parisiy, ara huhilingi hu nongan pwandritiye ta Yesu, pwen husa yirowei tehe yiy iro wong tora, ara itiyani hu.

⁴⁶ Pwen huro ten sai para hu kambultuwe tahatini yiy, hapeko hunoh tahu ndramat soyon ara, paratesah, hu ndramat hupa ndre yiy ara poropet hamou.

22

Nongan pwandritiye para kowase yon para yesou

¹ Pwen pe Yesu itiyani nongan pwandritiye paiwe yi, ipa toro:

---

‡‡ **21:42:** Puk Waliy (Psalm) 118:22-23

2 “Kolo king para kol paingan yang, ara tehe king hamou ihikule yiy iya kowase yon ta norun kamai nakiyesou.

3 Pwen ipwandrisa hu ndramat para poya mbulyan, para hu kaya pwai kiya kili hu ndramat mepo kinpwanos hu para hu kasa kowase yon, hapeko yihu ndrihisaniy para hu kasa.

4 Pwen ipwandrisa hu ndramat para poya mbulyan hayah i, ara ipa, ‘Akayapwai kiya kili hu mepo kunpwanos hu para hu kasa ara, tehe yo kunponokulani anandrina kowase yon to pwen. Hu mbulmwakau pe hu kan ato mepo sangihu imuh, ara kanitingundruhu, pe hu melit masih, ara kinmwoimwoi o iripo. Wawu kasa kowase yon para yesou.’

5 Hapeko hu kaniyki lohongahu kinna nongna hu ndramat para poya mbulyan pwi, pe huyau—hamou para kiyapo mbulya piyang, pe hamou, ara para kiyapo mbulyan para kipo singayai.

6 Pe hu masih humbultuwe tahatini hu ndramat para poya mbulya king, pe hurandroyani hu pe hutingundruhu.

7 Pwen king ndrinnan ilokuh, pe ipwandrisa hu ndram huya, pe hupwalngani topwe hu ndramat para tingundru hu ndramat ara, pe hutimwi kol namandran tahu.

8 Pe ipwai iya kili hu ndramat para poya mbulyan, ipa, ‘Yon para kowase yesou ara kinmwoimwoi iripo, hapeko yihu mepo upwanos hu, ara hu kantewihiy para hu kasa pwi.

9 Pe akaya hu payango sai, pe akapwanos hu mepo akanime hu, para hu kasa kowase yon.’

¹⁰ Pwen hu ndramat para poya mbulyan, ara huya hu payango sai, pe hurawure hu ndramat masih mepo hulahiya para hu kakahi hu, hu hiyan pe hu mwomwan kene. Pe yumwa yesou, ara ipep iyata hu ndramat ara.

¹¹ Hapeko iro mwonen king isa nondriyan para kinime hu ndramat mepo hupwanos hu ara, ara iyirowei tehe ndramat hamou iro ariya, kinsuluye yiy kinna koiwe yesou pwi.

¹² Pwen isok, ipa, ‘Kowase, paratapeh asa nondriyan iye, pe ansuluye wou kinna koiwe yesou pwi?’ Pe ndramat ara inun o iro.

¹³ Pwen king ipwai iya kili hu ndramat para poya mbulyan, ipa, ‘Akawasi tiriya niman pe ndrikan, pe akasoyau kiya tan kiya ngawan kiya nondriya kol lokuhan, mepo ngara hu koro rang malihu pe koro yandrisingi koltahu.’

¹⁴ Akahilingiy, Ngindrai kinpwanos hu ndramat soyon, hapeko irakinima hu hayah opu.”

Kayuk takis kiya kili Sisar, ndre pwi?

¹⁵ Pwen hu Parisiy huya ngawan pe humburi nongan para hu karatuni Yesu kiya nongnan.

¹⁶ Pe hupwandrisa hu ndramira Parisiy hayah huyapolo hu ndramat hayah para kili Herot, pe huya kili Yesu, pe hupa, “Ndramat Para Hinonou, yowu pahasaniy tehe wou, ara ndramat para nongan ndrokonan opu, pe ngara ahanuwani hu ndramat kiya meresaya Ngindrai kiho ndruwa nongan ndrokonan. Pe wou anhoys kinna nima hamou pwi, paratesah, wou anoho hire hu ndramat pwi.

17 Pwen apwai kisa kili yowu na; lohongam tapeh? Hiyana para yowu kayuk takis kiya kili Sisar, ndre pwi?”

18 Hapeko Yesu ara kinyirowe lohongai para pwakekeriu mwomwan tahu, pe ipa, “Wawu ndramat para pwandrandraman, paratapeh pe wawu pakanohonou para karatuni yo?”

19 Akapwaingani sombule pat mepo ngara kayuk takis kiya aliy kisa kili yo.” Pwen huwiri sombule pat hambut iya kili yiy.

20 Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Aripo sumwoiwa hiyeh, pe ngala hiyeh iripo aliy?”

21 Pe husomwi yiy, hupa, “Ata Sisar.”

Pwen Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Pwen pe akaiki tesah ta Sisar kiya kili Sisar, pe tesah ata Ngindrai kiya kili Ngindrai.”

22 Pe iro mwonen huhilingi nongan aro, pe lohongahu indrap. Pwen hutali Yesu pe huyau.

Yesou iro lang para hu ndramat hu kantine kimat

23 Iho nondriya lang ara ko, hu Satyusiy, mepo hupa ndre hu ndramat kanmat pwen, ara andre hu kantine paiwe pwi, ara husa kili Yesu iyapolo sok sok sahin.

24 Pwen hupa, “Ndramat para hinonou, Mose kinpwai kinsa kili yowu, tehe kapa ndramat hamou kiyesou, hapeko kinpo norun hamou pwi, pe kimat, andre nalin kisoli paranawe nalin, pe kipo hamou mbunah kiya soiwi nalin.

25 Hu ndramat manandrtimou hu nalihu huye mwalinga yowu. Yiy ndrohan ara iyessou pe imat, pe kinpo norun pwi. Pe nambuyun ihou pe nalin iwiri yiy.

²⁶ Pe irayah tehen aliy opu iya kili mundruwa ndrohan, pe parahara mundruwa ndrohan, pe hu manandrtimou kene. Hu masih ara huwiri pihin ara, pe noruhu pwi ko, pe humat topwei.

²⁷ Pe iyamulan masih pihin ara, ara imat i.

²⁸ Pwen pe kiro mwonen lang para hu ndramat kasa tine paiwe, pwen pihin ara, ara andre kirayah nambuyu hiyeh ndrokonan, paratesah, hu manandrtimou kene ara, ara hamou-hamou tahu iwiri pihin ara tehe nambuyun?”

²⁹ Pwen Yesu isomwi hu, ipa, “Wawu kanpwotisi nongan, paratesah, wawu kanpahasani hu Nongna Ngindrai pe pwoke ta Ngindrai pwi.

³⁰ Kiro mwonen hu ndramat hu kasa tine paiwe, ara yihu andre kanyesou pwi, pe andre hu kansokombut yesou pwi yi. Yihu andre hu koro ko tehe hu angelou tora kol paingan yang.

³¹ Hapeko iya lohongai para hu ndramat kanmat pe kasa tine paiwe—wawu kannime tesah mepo Ngindrai kinpwai kinsa kili wawu pwi, ndre?

³² Ipwai, ipa, ‘Yo urupo Ngindrai ta Apraham, pe urupo Ngindrai ta Yisak, pe urupo Ngindrai ta Yakop.’* Akanime! Yiy ara Ngindrai tahu ndramat mepo hu kanmat, ara pwi. Hapeko yiy ara Ngindrai tahu ndramat hutopo mwalen, tehe Apraham, Yisak pe Yakop.”

³³ Pe iro mwonen yihu ndramat soyon ara, huhilingi nongan aro, lohongahu, ara indrap iya hinonou tan.

Sehe nongan para pwahanou ihohin?

---

* **22:32:** Rakuhuye (Exodus) 3:6

³⁴ Pe iro mwonen yihu Parisiy huhilingiy tehe Yesu iyki tamum iyata hu Satyusiy, pwen yihu Parisiy hurawurehu.

³⁵ Pwen hamou tahu mepo lohongan iman iya nongan para pwahanou, ara inohonou Yesu iya soksok sahin, ipa toro:

³⁶ “Ndramat para hinonou, sehe nongan para pwahanou, ara ihohin iya, ita nondriya hu nongan para pwahanou masih?”

³⁷ Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “ ‘Ndriyam kimbuluhi Yapan Ngindrai tam kiya ndriyam masih kene, pe kiya mwoiwam masih kene, pe kiya lohongan masih kene.’

³⁸ Nongan para pwahanou sahin aro, ara iya mu pe ihohin iya, ita nondriya hu nongan para pwahanou masih.

³⁹ Pe nongan para pwahanou luhin para aliy i, ara ipa toro: ‘Ndriyam kimbuluhi hiyeh para pakeh kili wou, tehe ndriyam ngara kimbuluhi wou mbukenam.’

⁴⁰ Nongan para pwahanou malhin aro, ara ihohin iya, pe nongan ara, ara ndroiya Nongan para Pwahanou pe Nongna hu Poropet masih.”

Mesayah ara yiy noru hiyeh?

⁴¹ Pwen iro mwonen hu Parisiy hurawure hu huro harong, Yesu isok hu, ipa,

⁴² “Wawu lohongani tapeh iyata Mesayah? Yiy ara noru hiyeh?”

Pe husomwi yiy, hupa, “Noru Tepit.”

⁴³ Pe Yesu ipwai iya kili hu, ipa, “Tehen tapeh ndrokonan pe Mwoiwan Haiyan iwong iyau poho

Tepit, pe Tepit ipohowe Mesayah, ara ‘Yapan’? Akanime, Tepit, ara ipa toro:

44 ‘Yapan ipwai iya kili Yapan to, ipa,
 “Asampwan kapwen te nimo mot,
 kipoo kuiki hu hiyeh huhingasi wou,
 ara hu kaya pahandra ndrikam.” ’†

45 Pwen pe kapa Tepit iyoh yiy ‘Yapan,’ pwen tehen tapeh pe ilahiy para kirayah norun?”

46 Pe kinlahi hamou tahu kisomwi nongna Yesu aro, ara pwi. Pe iro matne lang ara iya, yihu hindrundru para hu kasok Yesu kiya nongan sahin paiwe pwi.

23

Nongan manandrthih para toimwa hu ndramat

1 Pwen pe Yesu ipwai iya kili hu ndramat soyon pe ndramiran hu, ipa toro:

2 “Yihu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe hu Parisiy, ara ngara hu kahanuwani wawu iya tesah mepo Mose kintatuluwiy.

3 Pwen tehen tora ko, wawu kahilingi nongnahu, pe akoho ndruwa hu melit masih mepo hupwai para akambusiy. Hapeko wawu mbuna akambusi sehe melit yihu ngara kambusiy. Paratesah, yihu ngara konho ndruwa tesah mepo ngara hu kapohowei, ara pwi.

4 Yihu ngara kawasi hu tasusu nopwaran, pe ngara hu kaikiy kiro ndrita pwese hu ndramat. Hapeko yihu mbukenahu, ara yihu mbuwalihu

† 22:44: Puk Waliy (Psalm) 110:1

para kaiki ndrakopwenimahu hakip para kasop-wat hu, ara pwi.

⁵ Melit masih hu ngara kambusiy, ara para hu ndramat kanimei. Yihu ngara kasokomburani pwenah para totohun kiya namandran, pe ngara hu kambusi komu koiwehu para totohun, kiya niwen pe kiho liuliu.

⁶ Pe ngara hu kanamiliy para korompwan ndrohonoku pwanpwan hiyan koro hu yon, pe kampwan hu pwapwai hiyan hu ndramat ngara hu kahaiyaniy i, tora nondriya hu yumwa mbul-tere tahu Yuta .

⁷ Hu ndramat aro, ara hunamiliy para hu ndramat karawulohani hu koro hu ndroho pehei, pe hu ndramat kapohowe hu ‘Ndramat para Hinonou.’

⁸ Hapeko hu ndramat mbuna kapohowe wawu ‘Ndramat para Hinonou,’* paratesah, Naman-dran tawawu ara hamou opu, pe wawu masih, ara wawu nali wawu.

⁹ Pe wawu mbuna akapohowe hamou iripo kol pwan ‘tama yowu,’ paratesah, Tama wawu, ara hamou opu, pe iyera kol paingan yang.

¹⁰ Pe mbuna akapohowe hamou tawawu ‘Ndra-mat para hinonou,’† paratesah, Mesayah, yiy hamou opu, ara Ndramat para Hinonou tawawu.

¹¹ Pe yiy mepo ihohin masih kili wawu, ara andre kirayah ndramat para poya mbulya wawu.

¹² Pe hiyeh pakisap ngalan mbukenan, ara andre ngalan kiya pwi. Pe hiyeh kiyki yiy kiya pwan, ara andre Ngindrai kihiri ngalan kiya paingan.

---

* 23:8: Eng: Rabbi † 23:10: Eng: Teacher

13-14 Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu wari papai para kolo king para kol paingan yang iro mbulmara hu ndramat. Pe wawu mbukena wawu, ara konhosong kanna nondriyan pwi. Pe yihu mepo hunohonou para kasong kaya nondriyan, ara wawu ngara kapenani hu, para hu mbuna kasong kaya nondriyan.‡

15 Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu ngara karakayani ndras pe kol pwan masih, para katele ndramat hamou opu para kirayah ndramira wawu. Pe kiro mwonen kiyki ndriyan para kiho ndruwa wawu, ara wawu ngara kambusi yiy, pe kultuwayin kiramwaitini kultuw mwomwan tawawu maporolusap, pe kirayah ndramat hamou para kiya mwonen kiya ngat mepo mwan itayat aliy.

---

‡ **23:13-14:** Yihu ndramat hayah hupahas iya nongna Ngindrai, hupa ndre nongan sahin i, ara ipa toro: ¹⁴ *Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu ngara kapokoiwani hu menmena hu pihinaiu topwei. Pe ngara wawu kawaiyani totohun kiro mbulmara hu ndramat. Pwen pe wawu andre kawiri koran namandran iya. Eng: Woe to you, teachers of the law and Pharisees, you hypocrites! You devour widows' houses and for a show make lengthy prayers. Therefore you will be punished more severely. TP: Yupela saveman bilong lo na yupela Farisi, yupela lukaut. Yupela i man bilong tupela maus. Yupela i save trikim ol meri, man bilong ol i dai pinis, na stilim haus bilong ol. Na yupela i save giaman long mekim ol longpela prea. Long taim bilong kot, yupela bai i kisim bikipela hevi moa. Lukim Mak 12:40.*

16 Wawu ndramat para luwani hu ndramat, hapeko mara wawu iyoh, toimwa wawu! Wawu ngara kapwai, kapa, 'Kapa hamou kirandrangan kiya yumwa totohun namandran, ara tehe melit o mwaihei opu. Hapeko kapa hiyeh kirandrangan kiya kolt para yumwa totohun namandran, ara tesah irandrangan iya aliy, ara andre kiro ndruwa nongnan tehe kinpwai.'

17 Wawu tehe ngou pe mara wawu iyoh! Tesah ihohin, eh?—kolt ara, ndre yumwa totohun namandran mepo imbusi kolt ara irayah haiyan?

18 Wawu ngara kapwai, kapa, 'Kapa hamou kirandrangan kiya pere tuntun, ara tehe melit o mwaihei opu. Hapeko kapa hiyeh kirandrangan kiya yukyuk kiro pere tuntun, ara tesah irandrangan iya aliy, ara andre kiro ndruwa nongnan tehe kinpwai.'

19 Wawu ndramat mara wawu iyoh! Tesah ihohin, eh?—yukyuk, ndre pere tuntun mepo imbusi yukyuk irayah haiyan?

20 Pwen tehen tora ko, hiyeh kirandrangan kiya pere tuntun, ara irandrangan iya aliy, pe iya melit masih iro ndritan i.

21 Pe yiy hiyeh kirandrangan kiya yumwa totohun namandran, ara irandrangan iya aliy, pe iya ngala Ngindrai mepo ngara kiyen aliy yi.

22 Pe yiy hiyeh kirandrangan kiya kol paingan yang, ara irandrangan iya ndrohonoku pwanpwan ta Ngindrai, pe iya kili Yiy mepo iyerampwan aliy.

23 Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu

ngara kataingani melit sih nondriya ndrokoyirayi masongui para melit mendreheh tehe parahiy, koyo, pe hu melit kankanahu layin handra-handra. § Hapeko wawu kann drihisani hu melit namandran para nongan para pwahanou mepo huhohin masih—tehe lohongai para tamwanye hiyan, pe lohongai para koisirai, pe kultuw para weleso. Hiyan para wawu koro ndr uwa hu kultuw hiyan namandran tehen tora, pe koyu wawu mbuna kirut hu melit mendre-mendreheh ara yi.

²⁴ Wawu ndramat para luwani hu ndramat, hapeko mara wawu iyoh! Wawu ngara karahi mwalsing hamou kiho suw, hapeko wawu konho nime kamel hamou kiho suw pwi. Pwen o, ngara wawu kandrimiy.

²⁵ Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu ngara kasungani ngawan para pweniu pe pwelekei, hapeko nondriyan, ara ipep iya mwolou pe kultuw para akapwesani wawu mbukena wawu.

²⁶ Wawu Parisiy para marayoh! Akasungani nondriya pweniu pe pwelekei kimu na, kihipwen, pwen andre ngawan para aliy yi, ara andre kiya howen.

²⁷ Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu,

---

§ 23:23: Eng: mint, dill and cummin; TP: liklik sayor samting bilong gaden

ara tehe hu pohomara ngat mepo hutumwi kohoh pallen iya aliy. Nimiyana para ngawan, ara lahayana iya, hapeko nondriyan, ara ndruwi hu ndramat pe melit masih pwalan ipep ita aliy.

²⁸ Pwen tehen aliy opu, ngawan tawawu, ara wawu ya yingani wawu iya kili hu ndramat tehe imwonen. Hapeko nondriya wawu, ara ipep iya pwandrandraman pe kultuw pwassin.

²⁹ Wawu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe wawu Parisiy, toimwa wawu, wawu ndramat para pwandrandraman! Wawu ngara kara hu ngat para tona hu poropet, pe wawu ngara kanowi hu ngat tahu ndramat imwonen.

³⁰ Pe wawu ngara kapa, 'Kapa yowu koro nondriya hu lang ta tumbu yowu hu, ara andre yowu kansopwat yihu para katingundru hu poropet pwi.'

³¹ Pwen wawu kanpwaingani wawu tehe wawu, ara tumbu yihu ndramat mepo hu tingundru hu poropet.

³² Kiya, hiyan, akapo sura pakut mwomwan ta tumbu wawu hu, kipoo kiya hapwen topwei!

³³ Wawu mwat! Wawu mwat hayoi mapaira wawu! Wawu andre kawop kasa mawen kora kultuw mwomwan tapeh? Kora mwomwan tawawu, ara andre kiyki wawu kaya ngat mepo mwan itayat aliy.

³⁴ Pwen pe tunan ara ko, yo andre kupwandrisa hu poropet, pe hu ndramat lohongahu waison, pe hu ndramat para hinuwani wawu, ara hu kasa kili wawu. Yihu hayah tahu, andre wawu katingundruhu, pe karapaingi hu kaya kei tondrih. Pe

yihu hayah i, ara andre akamwiriyani hu koro nondriya hu yumwa mbultere tahu Yuta , pe akoho san hu, pe andre hu koho wop kol hakol kaya hakol.

³⁵ Pwen hu ndramat masih mepo hu kanitindingundru hu ndramat kultuwayihu imwonen, pe ndreyehu kinimuw iripo kol pwan, ara koran andre kiro ndrita wawu—iro ndreye Apel, yiy ndramat imwonen, pe isa matne ndreye Sekarayah NdraPerekayah, yiy mepo wawu tingundrun iro mwalinga yumwa totohun namandran pe pere tuntun, ara andre wawu kakuni korahu topwei.

³⁶ Upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe kora melit masih kene mwomwan aro, ara andre kisa kona wawu hasap para mahapo.

³⁷ O Yerusalem, Yerusalem! Wawu mepo wawu ngara katingundru hu poropet, pe hu ndramat mepo Ngindrai ipwandrisa hu husa kili wawu, ara ngara akasolpwa hu kiya pat: Lang hitun ara ndriyo inamiliy para kurawurani noru wawu hu kasawule, tehe tutut pihin hamou ngara kipwokarani norun hu koro pahandra kapenen. Hapeko wawu ngara kahambuwali wawu.

³⁸ Akahilingiy, kolo wawu, ara kinna mwomwan pe kinna marakah.

³⁹ Paratesah, yo upwai isa kili wawu tehe andre akannime yo paiwe pwi, kipoo akapa, ‘Lomwes ita kili yiy mepo isa iya ngala Yapan.’**”

24

** 23:39: Puk Waily (Psalm) 118:26

Hu kaipisa melit andre karayah para kapwain-ganiy tehe lang para kol pwan nakiyahapwen

¹ Pwen Yesu itali yumwa totohun namandran, pe iro tokai nakiyau. Pe ndramiran hu husa kili yiy pe huwiri lohongan iya yumwa totohun namandran, pe hu wum mepo huro kene aliy.

² Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Wawu tora nime hu melit masih kene aro, ndre? Upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe pat sih andre kinye ndron ndrita sih pwi. Hu pat masih kene aro, andre hu katipiyani hu topwei kaya pwan.”

³ Pwen Yesu impwan Ngondron para hu Holip, pe ndramiran hu husa kili yiy nokule ko, pe hupa, “Apwai kisa kili yowu, sehe lang ndrokonan andre hu memelit masih mepo anpwai ara andre karayah? Pe sehe kaipisa melit andre kipwaingani lengem para nasa, pe para kol pwan nakiyahapwen?”

⁴ Pwen Yesu isomwi hu, ipa, “Mara wawu kiro, matisan ndramat hamou kipakarawani wawu.

⁵ Paratesah, yihu ndramat soyon andre hu kasa kiya ngolo, pe andre hu kapa, ‘Yo ara Mesayah,’ pe andre hu kapakarawani hu ndramat soyon.

⁶ Pe andre wawu kahilingi nola hu pahun, pe hu nguluwa hu pahun, hapeko nere wawu mbuna kihilim. Hu melit tehen tora andre hu karayah, hapeko lenge kol pwan nakiyahapwen, ara mapu.

⁷ Pe hu ndraye ndramat hayah, andre hu kapo pahun kiya kili hu ndraye ndramat hayah i; pe hu ndramira kolo king para hu kol hayah, ara andre kapo pahun kaya kili hu ndramira kolo king para hu kol hayah i. Pe hu song pe hu nunuw

namandran iya, ara andre hu karayah koro hu kol hakol-hakol.

⁸ Hu melit masih aro kene, ara andre karayah kimu na, tehe pihin hamou ihingotou para nakimwalahiy.

⁹ Pwen andre hu kambultuwe tahatini wawu para karandroyani wawu, pe katingundru wawu kamat. Pe tunan yo kopu, pwen andre hu ndramat para kol pwan masih kene, ara andre hu kahangasi wawu.

¹⁰ Pe kiro mwonen lang ara, yihu ndramat soyon, andre hu katali lohongai ndrison sato. Pe andre hamou kiratuni hamou, pe hamou kihingasi hamou.

¹¹ Pe hu poropet pwasoyou andre hu karayah, pe kapakarawani hu ndramat soyon iya.

¹² Pe kultuw para kanamili hamou-hamou mwalinga hu ndramat hitun, ara andre kissau, paratesah, kultuw pwassin iripo po iya naman-dran iya.

¹³ Hapeko sehe ndramat mepo kiro tine pwokeyan, kipoo kiya matne lang kiyahapwen, ara andre Ngindrai kisopwat yiy.

¹⁴ Pe nongan hiyan para kolo King Ngindrai iye, ara andre kapohowei kisalti kol pwan masih, tehe titiye to kiya kili hu ndrayer ndramat masih kene, pwen lang para kol pwan nakiyahapwen andre kisa.

¹⁵ Pwen pe kiro mwonen wawu kanime melit mwomwan, mepo poropet Taniyel kinpohowei koluw kinna, ara kiro tine nondriya Seu Sahin Haiyan ita nondriya yumwa totohun naman-dran ta Ngindrai—‘melit pwalan masih mepo an-

dre kipwalngani yumwa totohun namandran*—
hiyeh kinime nongan ara, ara lohongan kileu—

¹⁶ pwen yihu mepo hutora kol namandran hape
Yutiya, ara hu kawop kaya hu ngondron.

¹⁷ Pe sehe ndramat mepo kiro payandroha
suwen lang ara, ara mbuna kilai kiya pwan, pe
kiya nondriya suwen para kiyapo handra melit
tan kisa ngawan.

¹⁸ Pe sehe ndramat mepo kiro pingan lang ara,
ara mbuna kimui para kiyapo koiwen.

¹⁹ Toimwa hu pihin mepo mapundriyahu, pe
hu mepo hutora hisuwe noruhu malaman, ara
andre hu kaiki koisariy kiho nondriya hu lang
ara.

²⁰ Akatohun tehe wowop tawawu, ara mbuna
kisarayah kiro mwonen lenge nowou ndre kiho
lang Sapat.

²¹ Paratesah, lang ara, andre nopwaran na-
mandran iya kirayah. Pe nopwaran ara, ara
andre kinhisoule tehe nopwaran masih mepo
kintayah pwen, ara pwi—iro mwonen kol pwan
irayah, ipoo isa matnen mahapo. Pe kiyamulan,
nopwaran tehen tora, ara andre kintayah paiwe
kihisoule tehen aliy, ara pwi.

²² Pe kapa Ngindrai kinsondriti hu lang para hu
nopwaran ara kinna mulai pwi, ara andre hamou
kinto mwalen pwi. Hapeko ilohongani hu mepo
kinpirani hu pe kintakinimahu pwen, pwen pe
isan nowen, ara iya mulai.

²³ Pe kiro mwonen lang ara, kapa ndramat
hamou kisa pe kipwai kisa kili wawu, kipa,
'Akahilingiy! Mesayah iripo iye!' ndre kipa,

---

* 24:15: Teniyel 9:27; 11:31; 12:11

‘Mesayah ita yoro!’ pwen lohonga wawu mbuna kipwotisingi nongnan.

24 Paratesah, hu kristus pwasoyou, pe hu poropet pwasoyou, ara andre hu kasarayah; pe andre hu kambusi hu kaipisa pwoke namandran, pe hu kinima pwoke yi, para hu kapakarawani hu mepo Ngindrai kintakinimahu pwen—kapa ilahiy para hu kambusiy tehen aliy.

25 Akanime, lang mapu kinsa, pe yo kunpwai mamu kinsa kili wawu.

26 Pwen pe kapa hamou kipwai kisa kili wawu, kipa, ‘Akanime! Yiy iyoru kol ndrohoyin,’ wawu mbuna akaya; ndre kapa kipa, ‘Yiy ita nondriya seu sahin ita nondriya seu aro,’ pwen mbuna akapwotisingi lohonga wawu kiya aliy.

27 Paratesah, kiro mwonen ngara akanime kamit kikamiriy kiyau kup, pe ngannganan kilenganiy kiya toton kiya rai, pwen pe lang para Noru Ndramat nakisa, ara andre kirayah tehen aliy opu.

28 Hape aleheh mepo paramuw kirahis kiro aliy, ara andre hu mondrtoi kahalun kaya aliy.†

29 Kiya ndruiwa lenge hu nopwaran ara kahapwen, pwen hape pwi ko,
 ‘mwandrai andre kilokuh,
 pe walah andre kiniyki nganan pwi,
 pe hu piriya andre kayos kayau yang kasa pwan,

---

† 24:28: Hape aleheh mepo nombuwe tesah imat iro aliy, ara andre hu pihinan kahalun kaya aliy. Eng: Wherever there is a carcass (remains of a dead body), there the vultures will gather.

pe hu pwoke para yang, ara andre hu kamemeyeu.†

³⁰ Pe kiho nondriya lang ara, ara kaipisa Noru Ndramat andre kisarayah kiho paingan yang. Pe hu ndraye ndramat para kol pwan masih, ara andre hu karang malihu. Pe andre hu kanime Noru Ndramat kisa kiho ndrita hu kokom para yang, kiyapolo pwoke pe nonowa nganan namandran.

³¹ Pe ndrah andre kiro tang namandran iya, pe Noru Ndramat andre kipwandrisa hu angelou tan, pe andre hu karawurani hu mepo kintakinimahu pwen atan, hu kayau hu mbusungo kol pwan mahaasai, pe kiro yang haroh kiyandrek kiya haroh.

³² Akapo lohongai kiyau nongan pwandritiye para kei pik toro: Kiro mwonen ndrاندran kituduruh pe kiyki kaimbuwen, ara akapahasaniy, tehe lang para mwandrai nakising, ara kinsa pakeh.

³³ Tehen tora ko, kapa akanime hu melit masih kene aro koro tayah, ara akapahasaniy tehe Noru Ndramat, ara kinsa pakeh, pe ita poho karam.

³⁴ Upwai ndrokonan isa kili wawu, hu ndraye ndramat hasap para mahapo aro, ara andre hu masih kanmat pwi, kipoo hu melit masih aro karayah topwei.

³⁵ Kol paingan yang pe kol pwan, ara andre kihipwen, hapeko hu nongno, ara andre kanhipwen pwi.

Ndramat hamou kinpahasani sehe lang ndre sehe paramwandrai pwi

† 24:29: Yisayah (Isaiah) 13:10; 34:4

³⁶ Hapeko ndramat hamou kinpahasani sehe lang, ndre sehe paramwandrai hu melit aro kene nakarayah, ara pwi. Pe Norun pe hu angelou hutora kol paingan yang, ara hukowu i. Taman hamou opu, ara ipahasaniy.

³⁷ Pe sehe kultuw mepo ngara hu koro mbusiy kiro lenge Nowah, ara andre kirayah kihisoule ko, kiro mwonen lang mepo Noru Ndramat nakisa.

³⁸ Paratesah, tandrohonga hu lang mepo non kintah mapu, ara yihu ndramat huro namnam, pe huro yin ndran, pe huro yesou, pe huro sokombut yesou, ipoo iya lang mepo Nowah isong iya nondriya ndroi.

³⁹ Pe hu kanyirowe sehe melit mepo pakeh nakirayah, ara pwi, ipoo non irah pe isurahi hu masih huya mawen. Pwen lang para Noru Ndramat nakisa, ara andre kirayah tehen aliy opu.

⁴⁰ Hilu ndramat malmou andre hilu koro piyang; Ngindrai andre kiwiri hamou, pe hamou andre kiye ndron.

⁴¹ Hilu pihin malmou andre hilu koro puluw palawa para ndrinnanohun; Ngindrai andre kiwiri hamou, pe hamou andre kiye ndron.

⁴² Pwen tehen tora ko, mara wawu kiro, paratesah, sehe lang Yapan nakisa kiya aliy, ara wawu kowu.

⁴³ Hapeko lohonga wawu kileu kiya nongan aro: kapa mbukena seu kinpahasaniy pwen kimu, iya sehe paramwandrai ndramat para pahana nakisa, ara andre mbukena seu ara kiro poyoi; pwen suwen ara andre kinlahiy para

hamou kitumbuwei pe kiya nondriyan pwi.

⁴⁴ Pwen ndroiyan ara ko, wawu yi, ara akoro hinehes, paratesah, Noru Ndramat nakisa, ara andre kiho nondriya paramwandrai mepo wawu kowu para nakisa kiya aliy.

⁴⁵ Pwen, sehe ndramat para poya mbulen mepo maran pahalan pe lohongai waison iripo kili yiy, ara andre namandran tan kiyki mbulen kiya kili yiy? Namandran tan andre kiyki ndramat tehen tora, para kiro nimnim kiyata hu ndramat para poya mbulen kiro nondriya suwen, pe para kiro hang hu anandrinai kiho mwonen paramwandrai para yukuya anandrinai.

⁴⁶ Hiyani masih kapa ndramat para poya mbulen ara, ara namandran tan kimui kisa, pe kinime tehe yiy iropo mbulyan.

⁴⁷ Upwai ndrokongan isa kili wawu, tehe namandran tan andre kiyki yiy kiro nimnim kiya hu menmenan masih kene.

⁴⁸ Hapeko kapa ndramat para poya mbulen, ara kultuwayin pwassin, pe kipanguluwanianiy kiyatan mbukenan, kipa, 'Namandran to, ara ita mawen ndrangan niwen iya pe kinsa mapu,'

⁴⁹ pe iya pe iro tandroyani susuran hu para poya mbulen, pe iya iro namnam pe iro yin ndran iyapolo hu ndramat para kuimwa ndran,

⁵⁰ pwen namandran ta ndramat para poya mbulen ara, ara andre kisa kiho nondriya lang mepo ikowu iya aliy, pe kiho nondriya paramwandrai mepo kinpahas kinna aliy pwi.

⁵¹ Pe andre namandran tan kiringi yiy kiya mendre-mendreheh, pe kiyai kiya polo hu ndramat para pwandrandraman, kiya kol mepo

andre hu koro rang malihu pe koro yandrisingi koltahu.

25

Nongan pwandritiye tahu pihindrahin masongui

¹ Kiro lang ara, kolo king para kol paingan yang, ara tehe hu pihindrahin masongui mepo huwiri hu paisui makakan tahu, pe huyau huya para kaya pohonani ndramat para nakiyesou.

² Pe hu mayimou tahu, ara lohongahu waison pwi; pe hu mayimou tahu, ara lohongahu waison.

³ Pe yihu mepo lohongahu waison pwi, ara huwiri hu paisui makakan tahu, hapeko hu kanwiri ndraikey para aliy kinnasurahu pwi.

⁴ Pe yihu mepo lohongahu waison, ara huwiri ndraikey iro hu pwisi ndraikey iyasura hu paisui makakan tahu.

⁵ Pe ndramat para nakiyesou ara, ara kinsa kileh pwi. Pwen marahu pihindrahin ara, inun pe humatin.

⁶ Pwen iho ndrokolo put, ndramat hamou iyoh, ipa, 'Ndramat para nakiyesou, ara itapo isa! Akasa ngawan para kaya pohonani yiy!'

⁷ Pwen hu pihindrahin masih ara husa poyoi, pe hu mwaniyani hu paisui makakan tahu.

⁸ Pwen yihu mepo lohongahu waison pwi, ara hupwai iya kili hu mepo lohongahu waison, ara hupa, 'Akahang yowu hape ndraikey tawawu na; paisui towu, ara hu nakamat.'

⁹ Pe hu pihindrahin lohongahu waison ara, ara husomwiy, hupa, 'Pwi yoh! Andre kinlahi wawu pe yowu kene, ara pwi. Akaya kili hu mepo

hu tora po pehei iya ndraikeyi pe akasou hayah tawawu mbukena wawu.'

¹⁰ Hapeko iro mwonen huropo huya, para hu nakaya sou ndraikeyi, ndramat para nakiyesou, ara kinsarayah pwen iro. Pe hu pihindrahin mepo hu kanmwaniyani hu pwen huro, ara husong huyapolo yiy huya nondriya suwe yon para yesou. Pe hu para seu ara, huwari papai.

¹¹ Iyamulan hu pihindrahin lohongahu waison pwi ara, ara husa, pe hupa, 'Namandran! Naman-dran! Atipe papai kili yowu!'

¹² Hapeko isomwi hu, ipa, 'Upwai ndrokonan isa kili wawu tehe ukowu tawawu.'

¹³ Pwen tehen tora ko, mara wawu kiro, paratesah, wawu kowu sehe lang ndre sehe paramwandrai Yapan tawawu nakisa.

Nongan pwandritiye tahu ndramat para poya mbulen huwiri singayai

¹⁴ Pwen nakupwai paiwe yi, kolo King Ngindrai ita kol paingan yang, ara tehe ndramat hamou iyen, pe iyau iya kinhora tokai tan. Pe iyoh hu ndramat para poya mbulyan husa pe iyki menmenan iya nima hu.

¹⁵ Pwen iyki singayai mapuyimingui pe ndromwan iya kili hamou, pe iyki singayai mapulungui pe ndromwan iya kili hamou, pe iyki mapusongui pe ndromwan iya kili hamou.* Pe iyki singayai ara, ara ilahi pwoke para mbulyahu hamou-hamou. Pwen iyau iya tokuyan.

---

* **25:15:** K5,000 (50,000 moni) ... K2,000 (20,000 moni) ... K1,000 (10,000 moni)

16 Pwen yiy hamou mepo kinwiri singayai tehe mapuyimingui ara, ara hape pwi ko, iyapo mbulen iya aliy, pe iposuran irayah mapuyimin-gui yi.

17 Pwen yiy mepo iwiri singayai tehe mapulun-gui ara, ara tehen aliy opu, ipo mbulen iya aliy, pe iposuran irayah mapulungui yi.

18 Hapeko yiy mepo iwiri singayai tehe mapu-songui ara, ara iya pe ira ngat iya mbulu pwan, pe ikulani singayai ta namandran tan iro aliy.

19 Pe namandran tahu ndramat para poya mbulen, ara iya iro ndrangan niwen iya, pwen imui isa pe imwane lohongai para singayai mepo iykiy iya nimahu ara.

20 Pwen ndramat mepo kinwiri singayai ma-puyimingui ara, ara isaikiy iyapolo mapuyimin-gui mepo ipo suran ara, pe ipa, 'Namandran, animei na! Wou aiki mapuyimingui isa nimo, pe uyapo mbulen iya aliy, pe uposuran irayah mapuyimingui yi.'

21 Pe namandran tan isomwi yiy, ipa, 'Wou ndramat hiyan pe ndramat para weleso! Mbulyam hiyan! Wou apo mbulen iya melit noniy, pwen andre aro nimnim kiya hu melit soyon. Asa pe talu kapwes kawule!'

22 Pwen ndramat mepo iwiri singayai mapulun-gui ara isa yi, pe ipa toro: 'Namandran, animei na! Wou aiki mapulungui isa nimo, pe uyapo mbulen iya aliy, pe uposuran irayah mapulungui yi.'

23 Pe namandran tan isomwi yiy, ipa, 'Wou ndramat hiyan pe ndramat para weleso!

Mbulyam hiyan! Wou apo mbulen iya melit noniy, pwen andre aro nimnim kiya hu melit soyon. Asa pe talu kapwes kawule!’

²⁴ Pwen ndramat mepo iwiri singayai mapu-songui ara, ara isa, pe ipa, ‘Namandran, up-ahasaniy tehe wou ara ndramat hamou ngandrahan, mepo ngara ayapo anandrinai mepo anhoahas pwi. Pe wou ngara ayambultani peke anandrinai mepo anhopiye pwi.

²⁵ Pwen unoh pe uya kulani singayai ara iro mbulu pwan, Animei na, singayai tam iye.’

²⁶ Hapeko namandran tan isomwi yiy, ipa, ‘Wou ndramat para welemai pe kultuwayim pwassin! Pwen pe wou anpahasaniy tehe yo ngara kupo anandrinai mepo ndramat hamou ihisiy, pe ngara kumbultani anandrinai mepo ndramat hamou ipiye peken.

²⁷ Pwen hiyan para aiki singayai to kiya nondriya yumwa singayai, pwen lang mepo nakumui kusa, ara andre kuwiri suran kiyapolon i.’

²⁸ Pwen pe namandran tan ipwai, ipa, ‘Akawiri singayai kiya mawen kili yiy, pe akaikiy kiya kili yiy mepo atan mapusangat.

²⁹ Paratesah, hiyeh mamenmenan, ara andre Ngindrai kipo sura menmenan, pe atan, ara andre kihon kiya soyon iya. Hapeko yiy mepo menmenan pwi, konan hape sohoyan kimin, ara andre kawiriy topwei kiya mawen kili yiy.

³⁰ Pe akasoyau kiyata ndramat para poya mbulen mepo ndrnameren soyon ara, ara kiya ngawan, pe kiya nondriya kol lokuhan, mepo

andre hu koro rang malihu pe koro yandrisingi koltahu.'

Sopat para hu sipsip pe hu meme

³¹ Pwen kiro mwonen Noru Ndramat nakisa kiyapolo nonowa nganan, pe hu angelou masih kene hu kasapolo yiy, ara andre kimpwan ndrohonoku mipwan tan, kiyapolo nonowa ngana kol paingan yang.

³² Pe hu ndrayer ndramat para kol masih kene, ara andre hu kasa rawurehu koro mbulmaran, pe andre kisopat hu ndramat kaya malpat, tehe ndramat hamou para pwokereya hu sipsip, ngara kisopat hu sipsip kaya mawen kili hu meme.

³³ Pe andre kiyki hu sipsip kaya pwen te niman mot, pe hu meme kaya pwen te niman kamou.

³⁴ Pwen King andre kipwai kiya kili hu mepo huya pwen te niman mot, kipa, 'Wawu mepo Tomo iripo toholi wawu, ara akasa pe akasawiri kolo king, mepo Ngindrai kinmwaniyaniy pwen ata wawu, tandrohonga imangsani kol pwan irayah.

³⁵ Paratesah, yo umundrui pe wawu hang yo hapesah para kuyan. Pe koyu isapak pe wawu hang yo hapesah para kuyin. Pe yo ara tehe lah hamou, pe wawu wiri yo uya nondriya suwe wawu.

³⁶ Pe yo koiwe pwi, pe wawu hang yo koyau; pe yo umwa pe wawu sa pe wawu pwokarani yo. Yo uro nondriya kou, pe wawu sa koyum yo.'

³⁷ Pwen hu ndramat hu mwonen, ara andre hu kasomwi yiy, hu kapa, 'Yapan, yowu nime wou amundrui, pe yowu hang wou anandrinai,

kahaleh? Ndre koyum isapak, pe yowu hang wou hapesah para ayin, kahaleh?

³⁸ Pe yowu nime wou tehe lah hamou, pe yowu wiri wou asa nondriya suwe yowu, kahaleh? Ndre wou androisi koyau, pe yowu hang wou koyau, kahaleh?

³⁹ Pe yowu nime wou amwa, ndre aro nondriya kou, pe yowu sa koyum wou, kahaleh?’

⁴⁰ Pe King andre kisomwiy, kipa, ‘Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, sehe melit wawu mbusiy iya kili nali hu aro, mepo ngalahu pwi masih, ara wawu mbusiy isa kili yo.’

⁴¹ Pwen King andre kipwai kiya kili hu mepo huya pwen te niman kamou, kipa, ‘Akaya mawen kili yo; Ngindrai kiniten ana wawu. Wawu kaya nondriya mwan mepo andre kinto-kinto, mepo Ngindrai kinmwaniyaniy pwen ata Sinai pe hu angelou tan.

⁴² Paratesah, yo umundrui pe wawu kanhang yo hapesah para kuyan pwi. Pe koyu isapak, pe akanhang yo hapesah para kuyin pwi.

⁴³ Yo tehe lah hamou, pe wawu mbuwali wawu para kusa nondriya suwe wawu. Yo undroisi koyau, pe wawu kanhang yo koyau pwi. Yo umwa, pe uro nondriya kou, pe wawu kansa pwokarani yo pwi.’

⁴⁴ Pe andre hu kasomwi yiy, hu kapa, ‘Yapan, yowu nime wou amundrui, ndre koyum isapak, ndre wou lah hamou, ndre androisi koyau, ndre amwa, ndre aro nondriya kou, pe yowu kansop-wat wou pwi, kahaleh?’

⁴⁵ Pe andre kisomwiy, kipa, ‘Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, sehe melit akanmbusiy kinna

kili hu mepo ngalahu pwi masih aro pwi, ara akanmbusiy kinsa kili yo pwi yi.’

⁴⁶ Pwen hu ndramat aro, ara andre hu kaya mawen pe kawiri kora nopwaran mepo andre kinto-kinto. Hapeko yihu ndramat imwonen, ara andre hu kawiri taleh mepo andre kinto-kinto.”

26

Humburi nongan para katingundru Yesu

¹ Pe iro mwonen Yesu iwong iya hu melit masih kene aro ihipwen, pwen ipwai iya kili ndramiran hu, ipa,

² “Wawu pahasaniy, tehe lenge Pasopa, ara lang maluwoh o hira ndron—pe Noru Ndramat, ara andre hu kaiki yiy kiya nimahu ndramat para hu karapaingi yiy kiya kei tondrih.”

³ Pwen hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane kol, ara husa rawurehu husa nondriya suwe pris ihohin ta hu pris masih kene, ngalan Kayapas.

⁴ Pe huro mburi nongan pe huro ten lohongai kokohe para kambultuwe tahatini Yesu pe katingundrun.

⁵ Pe hupa, “Hapeko mbuna tukambusiy kiro nondriya Yon, matisan hu ndramat karambumbuwat pe karahatai.”

Pihin hamou itilingi ndraikeyi iya paya Yesu iro kol Petaniy

⁶ Pwen Yesu iro kol Petaniy, iro nondriya seu ta ndramat hamou mepo ngara hu kapohowe yiy, Simon ndramat para Mwamwa Kawa.

⁷ Pe pihin hamou isa kili yiy iyapolo pwisi ndraikeyi sih mepo ndraikeyi mangonohon layin iro aliy, pe kenne ndraikeyi ara, ara namandran iya. Pe Yesu iyeroh ngilse keyau, pe pihin ara, ara itilingi ndraikeyi ara iya payan.

⁸ Pwen iro mwonen ndramiran hu, hunimei, ndrinhau, ara ilokuh. Pe husok, hupa, “Paratesah pe itilingi ndraikeyi mangonohon layin ara, ara iya mwaihei opu?”

⁹ Ndraikeyi mangonohon layin aro, ara ilahiy para kapopehei kiya aliy kiya singayai naman-dran, pe kaiki singayai para aliy kiya kili hu ndramat mepo hundoisiy.”

¹⁰ Pe Yesu iyirowe tesah mepo huro wong iya aliy, pe ipwai iya kili hu, ipa, “Paratapeh pe wawu tora wong ana pihin aro? Yiy, ara imbusi kultuw hiyan iya isa kili yo.

¹¹ Yihu ndramat mepo hundoisiy, ara andre hu koro polo wawu lang masih, hapeko yo, ara andre kunto polo wawu waiye pwi.

¹² Pihin aro itilingi ndraikeyi mangonohon layin aro isa mondro, ara imbusiy para kimwaniyani yo para toniyo.

¹³ Yo upwai ndrokonan isa kili wawu, hape aleheh nondriya kol pwan masih mepo hu kaya, pe hu kapohowe nongan hiyan aro kiya aliy, pwen tesah pihin aro kinmbusiy, ara andre hu katiyani tiyeyan, pe kalohongani yiy.”

Yutas ipa hiyan para hu katingundru Yesu

¹⁴ Pwen hamou tahu Songui Pe Lumou—mepo hupohowe ngalan Yutas Yiskariyot—ara iya kili hu pris huhohin ta hu pris masih,

15 pe isok, ipa, “Wou andre aiki tesah kisato kapa kuratuni Yesu, pe kuiki yiy kisa nima wawu?” Pwen pe husomwi yiy, pe husowani yiy iya sombule silwa matिंगui.

16 Pe iro lang ara iya, Yutas iro ten sehe sai hiyan para kiyki Yesu kiya nimahu.

Pasopa ta Yapan

17 Iro nondriya lang imu para Yon para Lang Para Ndrinanohun Mepo Yis Aliy Pwi, hu ndramira Yesu husa kili yiy pe husok, hupa, “Wou anamiliy para yowu karamwaniyani anandrinai tam para ayan kiro lenge Pasopa, kiro hape aleheh?”

18 Pe Yesu isomwi hu, ipa, “Akaya nondriya kol namandran, pe akaya kili ndramat aro, pe akapwai kiya kili yiy, akapa, ‘Ndramat para Hinonou ipa toro: Pakeh nakisa rahihini lenge ara. Pe yo nakulohongani lenge Pasopa kiyapolo ndramiro hu koro suwem.’ ”

19 Pwen pe ndramiran hu humbusiy tehe Yesu kinpomwane kinna kili hu, pe humwaniyani hu melit para Pasopa.

20 Pwen kol ipiyah, pe Yesu iyeroh ngilse keyau, iyapolo hu Songui pe Lumou.

21 Pe huro namnam manau pe ipwai, ipa, “Upwai ndrokonan isa kili wawu, tehe hamou tawawu andre kiratuni yo.”

22 Pe ndriyahu ara ipworu namandran iya, pe hamou iro pwassohi nongna hamou iya kili Yesu, huro pa, “Yapan, andre yo, ndre?”

²³ Pwen Yesu ipwai, ipa, “Yiy mepo kintaimani niman kinna nondriya pwelekei sura yo, ara andre kiratuni yo.

²⁴ Noru Ndramat, ara andre kiyau ndruwa non-gan tehe pwayan kinpwai, pe kintiyani tiyeyan. Hapeko toimwa sehe ndramat mepo andre kiratuni Noru Ndramat! Iya hiyan masih iyata ndramat ara, kapa tinan kinmwalahiy kinna tan pwi.”

²⁵ Pwen Yutas, ndramat mepo nakiratuni Yesu ara, ara ipa, “Ndramat para Hinonou, andre yo, ndre?”

Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Tehe anpwai ara.”

²⁶ Pe iro mwonen huro namnam, Yesu iwiri ndrinnanohun pe itoholiy, pe iramburingiy, pe iykiy iya kili ndramiran hu, pe ipa, “Akawiriy pe akainiy; iye ara nombuwe.”

²⁷ Pwen iwiri pweniu wain sih, pe irawuloh iya kili Ngindrai, pe iykiy iya kili hu, pe ipa, “Wawu masih kene, akayin kiyau aliy.

²⁸ Iye ara ndreye paraapaniu,* mepo utilingiy para kisopwat hu ndramat soyon, para kitali hu pakut mwomwan tahu.

²⁹ Yo upwai isa kili wawu, kiro mahapo kiya, andre kunyin kiyau ndruru mbuwa wain iye paiwe pwi, kipoo kuyin kiyasura wawu kiya nimnim howen kiro nondriya kolo king ta Tomo.”

³⁰ Pe hupowaliy sahin ihipwen, pwen huyau huya Ngondron para hu Holip.

Yesu iranonoye tehe Pita andre kipa tehe ikowu tan

---

* **26:28:** Hu puk tiken hupa “apaniu howen”

31 Pwen Yesu ipwai iya kili hu, ipa,
 “Nepo kiping, tunan yo ko, andre wawu masih
 kene kahandrundru pe akatali yo. Parate-
 sah, pwayan kinpwai pwen, kinpa toro:
 ‘Andre kutingundru ndramat para pwok-
 ereya hu sipsip, pe andre hu sipsip kama-
 sumbuwe.’[†]

32 Hapeko kamulan kutine, ara andre kuro mu
 kili wawu kuya Kaliliyy.”

33 Pe Pita isomwi yiy, ipa, “Konan kapa tunan
 wou, pe yihu masih kene aro hu kahandrundru,
 hapeko yo, andre kunhindrundru satam pwi.”

34 Pe Yesu ipwai iya kili Pita, ipa, “Yo upwai
 ndrokongan isa kili wou, tehe nepo kiping, pe tutut
 kintang mapu, andre apwai maporotisap tehe
 akowu to.”

35 Pe Pita ipwai, ipa, “Konan kapa kumat kiya-
 sura wou, hapeko andre kunpwai tehe ukowu
 tam, ara pwi yoh.” Pe ndramiran hu masih, ara
 hupwai iyawule tehen aliy yi.

Yesu itohun iro Ketsemani

36 Pwen Yesu iyau iyapolo ndramiran hu huya
 pinge holip hape, mepo hupohowei Ketsemani.
 Pe ipwai iya kili hu, ipa, “Akorompwan iye, pe yo
 kuya yoro kuya tohun.”

37 Pe iwiri Pita iyapolo NdraSepetiy malmou
 huyapolo yiy. Pe iro hingorowe ngandran, pe
 ndriyan ara iroporu.

38 Pwen pe yiy ipwai iya kili hu, ipa, “Ndriyo,
 ara iporu namandran iya, pe pakeh tehe paku-
 mat. Akoro iye kiyapolo yo, pe mara wawu kiro.”

[†] 26:31: Sekarayah. (Zechariah) 13:7

³⁹ Pe iya hangoh hape mendreheh, pe iyos te kombuyen iya pwan pe itohun, ipa, “O Tomo, kapa ilahiy, pwen awiri pweniu iripo kili yo aro kiya mawen. Hapeko mbuna kiho ndruwa namiliwo, konan; oho ndruwa namiliwam.”

⁴⁰ Pwen imui iya kili ndramiran hu matimou, pe inime hu huro matin. Pwen pe ipwai iya kili Pita, ipa, “Wawu kanlahiy para mara wawu kiro, pe akoro memere kiyapolo yo kiho paramwandrai sih o, ndre?”

⁴¹ Mara wawu kiro pe akatohun, pwen pe andre wawu kanyos kanna nondriya nohonou pwi. Weleso ita mwoiwa wawu, hapeko nombuwe wawu, ara imbuei.”

⁴² Pwen iya mawen poroluwoh i, pe itohun, ipa toro: “O Tomo, kapa kinlahiy para awiri pweniu iripo kili yo aro kinna mawen pwi, andre kipoo kuimwiy, hiyan, oho ndruwa namiliwam pwokeyan.”

⁴³ Pwen imui isa, pe inime hu kanmatin paiwe yi, paratesah, marahu inun.

⁴⁴ Pwen itali hu huro, pe iyau iya mawen porosih i, pe iya tohun porotoyoh i, pe iho ndruwa totohun tan para mamu ko.

⁴⁵ Pwen imui iya kili ndramiran hu, pe ipwai iya kili hu, ipa, “Wawu tora matin pe tora ngoh manau, ndre? Akanimei, lang kinsa pakeh pe Noru Ndramat, ara yihu nakaratuni yiy kiya nimahu ndramat pakut tahu mwomwan.

⁴⁶ Akatine, tukayau! Akanimei! Ndramat nakiratuni yo, ara kinsa!”

Humbultuwe tahatini Yesu

⁴⁷ Pwen Yesu iro wong manau, pe Yutas, hamou tahu Songui pe Lumou, ara isarayah. Yiy iyapolo hu ndramat soyon iya husa iyasura hu semela pahun niwen pe hu parakei. Hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane hu ndramat, ara hupwandrisa hu husa.

⁴⁸ Pe ndramat mepo nakiratuni yiy, ara kinpomwanye kinna kili hu kinna kaipisa melit handra, pe ipa toro: “Ndramat mepo naku-rahunghung kiya kili yiy, ara yiy ara kopu; akambultuwe tahatini yiy.”

⁴⁹ Pe Yutas iya mwonen iya kili Yesu pe irawulohani yiy, ipa, “Yoping, Ndramat para Hinonou!” Pwen irahunghung iya kili yiy.

⁵⁰ Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Kowase, ambusi tesah mepo asa iya aliy.” Pwen hu ndramat ara, huhulun husa kili Yesu, pe hupwahatini yiy, pe humbultuwe tahatini yiy.

⁵¹ Pwen o, susuya Yesu hamou, ara niman iya semela pahun tan, pe iluwiy isa ngawan, pe isondriti ndrainga ndramat para pwandrendres ta pris ihohin ta hu pris masih kene, ara imut.

⁵² Pe Yesu ipwai iya kili yiy, ipa, “Aiki semelam kimui kiya nokun. Paratesah, hu mepo hupo pahun iya semen, ara andre hu kamat kiya semen.

⁵³ Wou akowu tehe ulahiy para kuyoh kiya kili Tomo, pe kihilingi yo, pe porosih o, andre kipwandrisa hu angelou soyon mepo ndromwoyahu iramwaitini mapuandrtingui pe lupou (72,000),‡ ndre?

---

‡ **26:53:** Eng: twelve legions

⁵⁴ Hapeko kapa kumbusiy tehen tora, pwen Nongan Haiyan ta Ngindrai mepo kinpwai tehe andre kirayah tehen toro, ara andre kirayah mannan tapeh?”

⁵⁵ Pwen Yesu ipwai iya kili hu ndramat soyon iya, ipa, “Yo ngara kuya mu kili hu ndramat para kangas marapahun, pwen pe wawu sa iyapolo hu semela pahun niwen, pe hu parakei para kasa mbultuwe yo, ndre? Lang masih ngara kurompwan nondriya kowa yumwa totohun namandran, pe ngara kuro hinuwani hu ndramat, pe wawu kansa mbultuwe tahatini yo pwi.

⁵⁶ Hapeko hu melit masih aro, ara irayah para hu nongna hu poropet mepo kantatuluwiy, ara karayah mannan.” Pwen hu ndramira Yesu ara hutali yiy pe huwop topwei.

Yesu iro tine mbulmara hu Sanhetrin

⁵⁷ Pwen yihu mepo humbultuwe tahatini Yesu, ara huwiri yiy iya suwe Kayapas, yiy pris ihohin ta hu pris masih kene. Pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, pe hu yapane kol, ara hu kansa rawurehu pwen huro aliy.

⁵⁸ Pe Pita, ara iho ndruwa Yesu, hapeko iho ndron mwanan hape. Pe iya tusuye iya kowa yumwa pris ihohin. Pwen isong iya nondriyan, pe impwan iyapolo hu makundrayin, para kinime tesah nakirayah.

⁵⁹ Pe hu pris huhohin ta hu pris masih, iyasura hu Sanhetrin masih tahu Yutah, ara huro ten lohongai pwasoyou iya tesah Yesu kinmbusiy; pwen pe tunan ara ko, andre hu kalahiy para katingundrun kimat.

⁶⁰ Pe konan hu ndramat soyon para tasusut nongan pwasoyou iya kili Yesu, ara husa, hapeko yihu Sanhetrin, ara huten lohongai ndrit.

Pwen iyamulan hilu ndramat malmou hilsa,

⁶¹ pe hilpa, “Ndramat aro ipa, ‘Yo ulahiy para kuloiwani yumwa totohun namandran ta Ngindrai, pe kiho nondriya lang maroyoh o, andre kupuliy paiwe.’ ”

⁶² Pwen pris ihohin ta hu pris masih kene, ara itine pe ipwai iya kili Yesu, ipa, “Wou andre asomwi, ndre pwi? Aripo sehe titiye mepo hu ndramat aro topo ratuni wou iya aliy?”

⁶³ Hapeko Yesu ihun o iro.

Pwen pris ihohin ta hu pris masih kene, ara ipwai iya kili yiy, ipa, “Yo upwatingiy isa kili wou, para arandrangan kiya ngala Ngindrai mwalen—kiya, apwai ndrokongan kisa kili yowu, wou ara Mesayah, Noru Ngindrai Kamai, ndre pwi?”

⁶⁴ Pe Yesu isomwi yiy, ipa, “Tehe anpwai ara. Hapeko upwai isa kili wawu masih kene toro: Lang itapo isa kamulan, wawu andre kanime Noru Ndramat kirompwan kiyapwen te nima Ngindrai mot, mepo yiy Pwokeyan Masih, pe andre kisa kiho ndrita hu kokom para yang.”

⁶⁵ Pwen pris ihohin ta hu pris masih kene, ara ile koiwen pe, ipa, “Yiy kinpwasisiman ana Ngindrai! Paratesah andre tukaten hu ndramat para kapwokeyani nongan i? Akanime! Wawu kanhilingiy mahapo tehe kinpwasisiman ana Ngindrai.

⁶⁶ Wawu lohonganiny tapeh?”

Pe husomwiy, hupa, “Yiy ilahiy para kimat kiya nongnan ara.”

⁶⁷ Pwen husokombunuhi mbulmaran, pe hu hukuwani mbutimahu pe hurayi yiy iya aliy. Pe hayah tahu, ara huhusili yiy.

⁶⁸ Pe hupa, “Mesayah, kapa wou poropet hamou, pwen apwai: hiyeh iripo rayi wou eh?”

Pita ipa ikowu ta Yesu

⁶⁹ Pwen Pita iyempwan ngawan, nondriya kowa suwe pris ihohin, pe pihin hamou para poya mbulen isa kili yiy, pe ipa, “Wou aro sura Yesu para Kaliliyy yi.”

⁷⁰ Hapeko Pita ipwasarahaniy iro mbulmarahu masih, ipa, “Ukowu sehe nongan atapwai.”

⁷¹ Pwen pe iyau iya poho mara karam para kowa seu ara, pe pihin hamou i inime yiy pe ipwai iya kili hu ndramat huro ara, ipa, “Ndramat aro ara iro sura Yesu para Nasaret.”

⁷² Pe Pita irandrangan pe ipwasarahaniy paiwe, ipa, “Yo ukowu ta ndramat ara.”

⁷³ Iyamulan hape yi, yihu mepo huro tine ara, ara huya kili Pita, pe hupa, “Pe wou ara hamou tahu yi, paratesah, mbulukoyum, ara iyingani wou.”

⁷⁴ Pwen iten anan pe irandrangan iya kili hu, ipa, “Yo ukowu ta ndramat ara!” Pe hape pwi ko, tutut irang.

⁷⁵ Pwen Pita ilohongani nongna Yesu mepo kinpwai, kinpa, “Tutut kintang mapu, andre apwai maporotisap tehe akowu to.” Pwen iyau iya ngawan pe iya rang turuwe yiy.

27

Yutas mbukenan indrusuwan

¹ Pwen makohuping o, hu pris masih mepo huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane hu ndramat, ara humburi lohongai para katingundru Yesu kimat.

² Pwen huwasi yiy pe huluwani yiy iya mawen, pe huyaiki yiy iya kili Pailat, yiy mepo pohon para kol namandran iya ara.

³ Pe iro mwonen Yutas, mepo kintatuni Yesu, ara inimei tehe hu kanmburi lohongai para kaiki koran kiya ndrita Yesu, pwen hingorowan iramari yiy iya namandran iya, pe iyaiki sombule silwa matingui ara, imui iya kili hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane kol.

⁴ Pe ipa, “Yo kunmbusi pakut mwomwan, paratesah, yo kuntatuni ndramat mepo kinmbusi handra mwomwan pwi.”

Pe hupwai iya kili yiy, hupa, “Ara handra lohonga yowu pwi; kinna konam ara.”

⁵ Pwen pe Yutas ihindikirani singayai ara, ara iya nondriya yumwa totohun namandran, pe iyau. Pwen iyau iya mawen, pe iya ndrusuwan.

⁶ Pe hu pris huhohin ta hu pris masih, ara hulokihi hu sombule silwa ara, pe hupa, “Non-gan para pwahanou ipwai tehe singayai aro, ara kenne ndreye ndramat mepo kanitingundrun ara. Pe nonombun para kaikiy kiya ndrohonoku singayai para yumwa totohun.”

⁷ Pwen humburi lohongai para kawiri singayai ara, pe karapaya pwan ta ndramat para peneya kohoi, para kirayah ndrohonoku tona hu ndramat para mawen.

⁸ Pwen tehen tora ko, pwan hape ara, hu ngara kapohowe ngalan ara Ndroho Ndrondroi, iro tandrohongan ara, ipoo isa matnen mahapo.

⁹ Pwen nongan mepo poropet Yeremayah kinpwai kinna, ara kintayah mannan, ipa toro: “Huwiri hu sombule silwa matingui, kenen mepo yihu ndramira Yisrayel kaniykiy para sowa ndramat ara,

¹⁰ pe huwiri singayai ara, pe hurapaya pwene ndramat para peneya kohoi, tehe Yapan kinpwandrandrahaniy kinsa kili yo.”

Yesu iro tine mbulmara Pailat

¹¹ Pe Yesu iro tine mbulmara Pailat, pe Pailat isok yiy, ipa, “Wou king tahu Yutah, ndre?”

Pe Yesu isomwi, ipa, “Tehe anpwai ara.”

¹² Pwen hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane kol, ara hu tasusut nongan iya kili Yesu, hapeko kinsomwi hu pwi.

¹³ Pwen Pailat isok yiy, ipa, “Wou anhilingi titiye soyon mepo hutora tasusut isa kili wou pwi, ndre?”

¹⁴ Hapeko Yesu kinsomwi handra nongan mepo huro tasusut iya kili yiy, ara pwi masih—pe imbusi Pailat irapayan ndrit.

¹⁵ Kiro mwonen Yon Para Pasopa nondriya hayou sih tehe sih, Pailat ngara kitali ndramat hamou kiro nondriya kou kisa ngawan. Hu ndramat masih ngara hu karakinima sehe ndramat mepo hunamiliy para kisa ngawan, pwen Pailat andre kitali ndramat ara.

¹⁶ Iro lang ara, ndramat hamou iro kou, ngalan Parappas,* kultuwayin ara mwomwan masih, pe hu ndramat hupahas iyatan.

¹⁷ Pwen pe iro mwonen hu ndramat soyon hu kansa rawurehu, Pailat isok hu, ipa, “Wawu namiliy para kutali hiyeh ta hilu malmou aro kisa kili wawu, Parappas ndre Yesu mepo hupohowe yiy Mesayah?”

¹⁸ Pailat ipahasaniy tehe huiki Yesu iya niman, paratesah, humaimai anan.

¹⁹ Pailat, ara irompwan manau ndrita pwapwai ndrohonoku tamwanye, pe nambuyun ipwanos nongan iya kili yiy, ipa toro: “Wou mbuna ambusi hapesah kiya kili ndramat mepo kinmbusi handra mwomwan pwi ara, paratesah, yo unihyani yiy lang nepo ko, pe imbusi yo uhungoruwe ngandran namandran iya.”

²⁰ Hapeko hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu yapane kol, ara hurakekeyani hu ndramat soyon para hu kasok Pailat para kitali Parappas, pe kipwai para hu katingundru Yesu.

²¹ Pwen Pailat isok hu, ipa, “Hiyeh ata hilu malmou aro wawu namili para kutali yiy kisa kili wawu?”

Pwen husomwiw, hupa, “Parappas.”

²² Pe Pailat isok, ipa, “Pwen, yo andre kumbusi tapeh kiya kili Yesu, mepo hupohowe yiy Mesayah?”

Pe hu masih husomwiw, hupa, “Karapaingi yiy kiya kei tondrih!”

---

* **27:16:** Ngalan handra yi ara Yesus Parappas; Eng: Jesus Barabbas; TP: Jisas Barabas

23 Pe Pailat isok, ipa, “Paratesah? Yiy imbusi sehe kultuw mwomwan?”

Hapeko hupalngai namandran iya, hupa, “Karapaingi yiy kiya kei tondrih.”

24 Pe Pailat, ara ipahasaniy tehe andre yihu kanhilingi yiy pwi. Hapeko huro tambumbuwat pe hu pakarahatai. Pwen iwiri ndran pe isungani niman iro mbulmarahu, pe ipa, “Ndreyen andre kinto nimo pwi! Kinna kona wawu ara!”

25 Pe hu ndramat masih husomwiy, hupa, “Ndreyen, ara kinna kona yowu pe ndrayer yowu hu.”

26 Pwen itali Parappas iya kili hu Yutah. Hapeko ipwai para hu ndram kamwiriyani Yesu, pe iyki yiy iya nimahu para hu karapaingi yiy kiya kei tondrih.

Hu ndram hupwasimiri Yesu

27 Pwen hu ndram ata kapman, ara huwiri Yesu iya nondriya suwe kapman, pe hu ndram para pahun masih husa rahakowan.

28 Pe huhutasak iya koiwen, pe husuluye yiy iya koyau laman hamou.

29 Pe huwiri malkei hamou maporon, pe hurakayaniy tehe kasapai ta king, pwen huikiy iya payan. Pe huiki nes sih iya niman mot, pe hutukuruhu huro mbulmaran, pe hupwasimiri yiy, hupa, “O yapane yowu, wou king tahu Yutah!”

30 Pe husokombunuhi yiy pe huwiri nes ara, pwen huti payan ken iho ken.

31 Hupwasimiri yiy ihipwen, pwen hutali koyau laman ara isa mawen kili yiy, pe husuluye yiy

iya koiwen mbukenan. Pwen huluwani yiy iyau iya mawen, para hu kaya rapaingi yiy kiya kei tondrih.

Hurapaingi Yesu iya kei tondrih

³² Pwen huropo huya ngawan pe hupohonani ndramat hamou para kol namandran Sairini, ngalan Simon. Pe hurakekeyani yiy para kikuni kei tondrih ta Yesu.

³³ Pe husa hape aleheh mepo hopohowei Kolkota, (mbulndroiya nongan ara, ara ipa, Ndroho Ndruiw Paya Ndramat).

³⁴ Pe huhang Yesu wain, mepo kansulyaniy kinnapolo ndran ngahan, para kiyin, hapeko ihingoruwe kanan, pe mbuwalin para kiyin.

³⁵ Pe hu kantapaingi yiy kinna kei tondrih ihipwen, pwen hunonoyou satu para karahihiri koiwen.†

³⁶ Pe hurompwan ara, pe huro memerani yiy.

³⁷ Pe huratuluwi nongan para koran, pe huikiy iho ndrita payan, ara ipa toro: “ARO, ARA YESU, KING TAHU YUTAH.”

³⁸ Pe hilu ndramat malmou para pahana, ara hurapaingi hilu hilho polo yiy, hamou iyapwen te niman mot, pe hamou iyapwen te niman kamou.

³⁹ Pe hu ndramat huropo husayau, ara hupwasimiri yiy, pe hupatumbuye payahu iyatan,

⁴⁰ pe huro pa, “O, wou mepo apa andre aloiwani yumwa totohun namandran, pe kiho nondriya lang maroyoh o, andre apuliy paiwe, kiya, asopwat wou mbukenam! Kapa wou Noru Ngindra Kamai, pwen asapwan kei tondrih!”

---

† 27:35: Puk Waliy (Psalm) 22:18

⁴¹ Pwen tehen aliy opu, hu pris huhohin ta hu pris masih, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, pe hu yapane kol, ara hupwasimiri yiy.

⁴² Pe hupa, “Yiy kinsopwat hu hayah, hapeko kinlahiy para kisopwat yiy mbukenan pwi! Yiy, ara King tahu Yisrayel! Mahapo ko, kisapwan kei tondrih, pwen andre tukapwotisingi lohonga rou kiya kili yiy.

⁴³ Lohongan ipwotisingi Ngindrai, pwen mahapo Ngindrai kisopwat yiy, kapa kinamili yiy. Paratesah, kinpwai, kinpa, ‘Yo Noru Ngindrai Kamai.’ ”

⁴⁴ Pwen tehen aliy opu, hilu ndramat para pahana mepo hurapaingi hilu iya kei tondrih hilho polo yiy, ara hiluro hindringndring anan.

Yesu imat

⁴⁵ Pe paramwandrai iho ndrokololang, pwen kol ilokuh ipoo iya piyahon, pe paramwandrai iya iho tehe maroyoh.

⁴⁶ Pe paramwandrai iya iho tehe maroyoh, pe Yesu iwayeh pwokeyan iya, pe ipa, “Eli, Eli, lama sapaktani?”—Nongan aro, iya nongna kolon, ara ipa toro: “Ngindrai to, Ngindrai to, paratesah antali yo?”

⁴⁷ Pe iro mwonen yihu hayah huro tine pakeh ara huhilingiy, pwen hupa, “Yiy ita yoh Eliyah.”

⁴⁸ Hape pwi ko, hamou tahu ingap iya, pe iwiri nanmam. Pe itaimaniy iya wain susuwen, pe iwasiy iya kou sih, pe ihiriy iya kili Yesu para kiyin.

49 Pe hu masih tahu, ara hupa, “Kiro tahandren tora. Tukoro pe kanimei na, matisan Eliyah kisa pe kisopwat yiy.”

50 Pwen Yesu iwayeh pwokeyan paiwe, pe itali mwoiwan iyau pe imat.

51 Iro mwonen paramwandrai ara ko, ndrhiyap namandran iho ndrungak nondriya yumwa totohun namandran, ara ilen iya maltoh. Ilen iho paingan, pe isandrek isa pwan. Pe kol pwan inunuw, pe hu pat ara humbuterenging.

52 Pe hu ngat sou para tona ndramat, ara hute, pe nombuwe hu ndramat haiyan soyon mepo hu kanmat, ara husa tine paiwe.

53 Pe husa ngawan ngarehu, pe iyamulan para Yesu isa tine paiwe, yihu ndramat ara, ara huya nondriya kol namandran haiyan Yerusalem, pe huyarayah huya kili hu ndramat soyon.

54 Pe iro mwonen ndram mepo ihohin tahu ndram masangat, pe hu mepo huro memerani Yesu, ara hunime nunuw, pe hu melit masih kantayah, pwen hunoh turuwehu, pe hupa, “Ndrokongan masih, yiy Noru Ngindrai Kamai!”

55 Pe hu pihin soyon huro ariya, pe huro ndron mwanan hape pe huro nimnim. Hu pihin ara, huho ndruwa Yesu huro Kaliliyy pe husa, para hu kapwokere yiy.

56 Pe iro mwalinga hu pihin ara, ara Mariya para Maktala, pe Mariya tina Yamis hilu Yosep, pe tina NdraSepetiy malmou.

Huiki nombuwe Yesu iya ngat

57 Pwen kol iro piyah, pe ndramat hamou menenan soyon para kol Arimateya, ngalan Yosep, ara isa. Pe yiy kintayah ndramira Yesu hamou.

58 Pe iya kili Pailat, pe isok para kiwiri nombuwe Yesu, pwen Pailat ipwandrandrahan iy kili hu ndram para hu kaiki nombuwe Yesu kiya kili Yosep.

59 Pe Yosep iwiri nombuwe Yesu, pe isumwai iya koyau hamou howen,

60 pe iyaikiy iya nondriya ngat sou howen atan mbukenan mepo kinsoyei pwen iro. Pe itiriyani pat sih namandran iya, pe iwari pohomara ngat ara, iya aliy, pwen iya.

61 Pe Mariya para Maktala iyasura Mariya hamou i, ara hilrompwan iyapwen haroh para ngat ara.

Hu ndram huro memerani ngat

62 Pwen Lang Para Ponokule Sapat ihipwen, pe iya lang sih i, hu pris huhohin ta hu pris masih kene pe hu Parisiy, ara huya kili Pailat.

63 Pe hupwai iya kili yiy, hupa, “Namandran, yowu lohongan iy tehe ndramat para pwakeriu ara, ara mapu kinmat, yiy ipa, ‘Lang maroyoh kihipwen, andre kusatine paiwe.’

64 Pwen pe apwatingiy para koro memerani ngat, kipoo kiya lang maroyoh. Matisan ndramilan hu, ara hu kasa, pe kapahanowe nombuwen, pe hu kapwai kiya kili hu ndramat tehe yiy kintine paiwe. Pwandrandraman aro, ara andre kiramwaitini pwandrandraman para mamu.”

65 Pe Pailat isomwi hu, ipa, “Akawiri hu ndram pe akaya mbusi sehe melit mepo wawu lahiy

para kambusiy, para akoro memerani ngat kiya hiyan.”

⁶⁶ Pwen pe huya singori ngat para tona ndramat ara, pe hurapairani kinima songot iro pat, pe huiki hu ndram para hu koro memeraniy.

28

Yesu itine paiwe

¹ Iyamulan para lang Sapat, pe lang iro mbungahiy, para lang iho mu para sandre sih, pwen Mariya para Maktala pe Mariya hamou i, ara hilya para kaya nime ngat.

² Pe indrou pwi ko, nunuw namandran iya irayah, paratesah, angelou hamou ta Yapan iyau kol paingan yang isa pwan, pe iya ngat pe itiriyani pat iya mawen, pe impwan ndritan. ³ Pe kaipisan tehe kamit, pe koiwen ara pallen iya tehe koh.

⁴ Pe hu ndramat para memere, ara hunoh turuwehu iyatan, pe hulelen pe mwensehu, ara hurayah tehe hu ndramat kanmat.

⁵ Pe angelou ipwai iya kili hilu pihin malmou ara, ipa, “Walu mbuna alkanoh, paratesah, tono tehe walu tora ten Yesu mepo hu kantapaingi yiy kinna kei tondrih.

⁶ Yiy kinto iye pwi, yiy kintine, imwonen tehe kinpwai. Walu kasa nime nokun mepo iyen aliy.

⁷ Kiya, walu kaleheleh pe kaya pwai kaya kili ndramiran hu toro: ‘Yiy kintali kimat pe kintine paiwe, pe andre kiro mu kili wawu kiya Kaliliyy. Pe wawu andre kaya nime yiy kaya aliy.’ Kiya, yo kunese ndrainga walu ara.”

⁸ Pwen pe hilu pihin malmou ara, ara hilu himbuh o, hilyau hilya mawen ngat. Pe hilu noh, hapeko pwesai namandran iwiri hilu, pe hilu ngap para hilkaya tiyaniy kiya kili ndramira Yesu hu.

⁹ Pe indrou pwi ko, Yesu ipohonani hilu, pe ipa, “Mandroulang!” Pwen hilya kili yiy pe hilu mbultuwe ngondrokan, pe hilhiri ngalan.

¹⁰ Pwen Yesu ipwai iya kili hilu, ipa, “Walu mbuna alkanoh. Walu kaya pwai kaya kili nali hu para hu kaya Kaliliyy, pe andre hu kaya nime yo kaya aliy.”

Tiyeya hu ndram para memerani ngat

¹¹ Hilu pihin malmou, ara hilro tokai manau hilya, pe hu ndram hayah para memere, ara huya nondriya kol namandran, pe huya tiyaniy iya kili hu pris huhohin ta hu pris masih, iya hu melit masih mepo hu kantayah.

¹² Pwen hu pris huhohin ta hu pris masih, ara huya rawure huyapolo hu yapane kol, pe humburi lohongai, pe huiki singayai namandran iya, iyata hu ndram.

¹³ Pe hupwai iya kili hu, hupa, “Wawu katiyaniy, akapa toro: ‘Ndrاميران hu, ara husa pinge ping pe hupahanowe yiy kinnau, iro mwonen yowu ro matin.’

¹⁴ Pe kapa titiye iye kiyarayah kiya ndrainga pohon para kapman, pwen andre yowu karamwanye lohongan, pe wawu andre kanwiri nopwaran pwi.”

¹⁵ Pwen pe hu ndram huwiri singayai ara, pe humbusi tesah mepo hu pris huhohin ta hu pris

masih pe hu Parisiy, hu kanpomwane kinnata hu kinna aliy. Pe titiye aro, kinsilihi hu Yutah masih, ita ipoo isa matnen lang mahapo yi.

Yesu iwong iya mbulen namandran masih para kambusiy

¹⁶ Pwen hu ndramiran songui pe hamou, ara huya Kaliliyy, pe huya ngondron mepo Yesu kinpwai para hu kaya aliy.

¹⁷ Pe iro mwonen hunime yiy, ara huhuri ngalan, hapeko hu hayah tahu, ara huhindrundru.

¹⁸ Pwen Yesu isa kili hu, pe ipa, “Pwoke nopwaran masih ita kol paingan yang pe iripo kol pwan, ara Ngindrai kiniykyi topwei kinsa kili yo.

¹⁹ Pwen ndroiyyin aro ko, akaya pe akahanuwani hu ndraye ndramat masih kene para hu karayah ndramiro. Pe akasumuluwani hu kiya ngala Tomo, pe Norun, pe Mwoiwan Haiyan.

²⁰ Pe akahanuwani hu para hu koho ndruiwa nongan masih kene, mepo kunpwandrandrahaniy kinsa kili wawu. Pe ndrokonan masih, yo, ara urupo sura wawu lang masih, kipoo kiya matne lang kiyahapwen.”

Nongan Hiyan
Portions of the Holy Bible in the Nali Language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Nali long Niugini

copyright © 2008, 2012, 2020 PNG Bible Translation Association

Language: Nali

Translation by: PNG Bible Translation Association

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-03-24

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 24 Mar 2025 from source files dated 24 Mar 2025

1c7cf377-af27-5ad9-9abb-06ab9a468be4